

Vilniaus Universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ
INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MOKSLŲ PROGRAMA

ALINA BARANAUSKAITĖ
II kurso studentė

POLITINĖS LIBERALIZACIJOS ĮTAKA ISLAMISTINĖMS
ORGANIZACIJOMS: MUSULMONŲ BROLIJOS ATVEJIS

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: dr. E. Račius

Vilnius, 2007

Magistro darbo vadovo išvados dėl darbo gynimo:

.....
.....
.....
.....

.....
(data)

.....
(v., pavardė)

.....
(parašas)

Magistro darbas įteiktas gynimo komisijai:

.....
(data)

.....
(Gynimo komisijos sekretorės parašas)

Magistro darbo recenzentas:

.....
(v., pavardė)

Magistro darbų gynimo komisijos įvertinimas:

.....

Komisijos pirmininkas:

Komisijos nariai:

Patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą

Patvirtinu, kad įteiktas darbas „**Politinės liberalizacijos įtaka islamistinėms organizacijoms: Musulmonų Brolijos atvejis**“ yra:

1. Atliktas savarankiškai ir nėra pateiktas šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame institute, universitete, Lietuvoje ar užsienyje;
3. Nedaro nuorodų į kitus darbus, jeigu jie nėra nurodyti ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Alina Baranauskaitė

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Baranauskaitė A. *Politinės liberalizacijos įtaka islamistinėms organizacijoms: Musulmonų Brolijos atvejis*: Tarptautinių santykių ir diplomatinės programa, magistro darbas/VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas doc. dr. E. Račius. – V., 2006. – 72 p.

Reikšminiai žodžiai: Vidurio Rytai, Musulmonų Brolija, islamizmas, politinė liberalizacija, Egiptas, Jordanija, Palestinos autonomija, Hamas, Islamo Veiklos Frontas, demokratizacija.

Šiame darbe nagrinėjama politinės liberalizacijos Vidurio Rytuose įtaka islamistinei Musulmonų Brolijos organizacijai. Aptariama islamizmo sąvoka, politinės liberalizacijos Vidurio Rytuose bruožai, rinkimų politikos principas Egipte, Jordanijoje ir Palestinos autonomijoje.

Darbe analizuojamas Musulmonų Brolijos dalyvavimo politinėje liberalizacijoje ideologinis pagrindimas bei motyvacija, tiriamas pokytis Musulmonų Brolijos retorikoje ir veiksmuose iki dalyvavimo parlamento rinkimuose ir po jų, nagrinėjamas islamistų politinės programos turinys. Remiantis Musulmonų Brolijos pareiškimais ir politinėmis programomis, analizuojamas islamistų požiūris į islamiškosios teisės pritaikomumą modernioje politinėje sistemoje, požiūris į politinį pliuralizmą, politines ir asmens teises bei laisves, moterų padėtį, religines mažumas, smurto naudojimą.

TURINYS

SANTRUMPOS	6
ĮVADAS	7
1. ISLAMIZMO SAMPRATA	10
2. MUSULMONŲ BROLIJOS ĮKŪRIMAS	16
2.1. <u>MUSULMONŲ BROLIJOS ĮKŪRIMO APLINKYBĖS IR ANKSTYVOJI VEIKLA</u>	16
2.2. <u>HASAN AL-BANNA IDEOLOGIJA</u>	17
3. MUSULMONŲ BROLIJOS PLĖTRA	19
3.1. <u>MUSULMONŲ BROLIJA EGIPTE</u>	19
3.2. <u>MUSULMONŲ BROLIJA JORDANIJOJE</u>	21
3.3. <u>MUSULMONŲ BROLIJA PALESTINOS AUTONOMIJOJE</u>	23
4. MUSULMONŲ BROLIJOS DALYVAVIMAS POLITINĖJE LIBERALIZACIJOJE	25
4.1. <u>POLITINĖ LIBERALIZACIJA VIDURIO RYTUOSE</u>	26
4.1.1. <i>Politinė liberalizacija versus demokratizacija</i>	26
4.1.2. <i>Politinės liberalizacijos priešastys</i>	28
4.1.3. <i>Politinės liberalizacijos problema Vidurio Rytuose</i>	29
4.1.3. <i>Rinkiminė politika kaip politinės liberalizacijos elementas</i>	31
4.2. <u>MUSULMONŲ BROLIJOS DALYVAVIMO POLITINĖJE LIBERALIZACIJOJE MOTYVACIJA IR IDEOLOGINIS PAGRINDIMAS</u>	37
4.2.1. <i>Politinės ir socialinės veiklos sąsaja</i>	39
4.2.2. <i>Politinių konkurentų silpnumas</i>	41
4.2.3. <i>Tarptautinė situacija</i>	42
4.3. <u>MUSULMONŲ BROLIJOS DALYVAVIMO POLITINĖJE LIBERALIZACIJOJE INSTITUCIONALIZAVIMAS</u>	42
4.3.1. <i>Partijų formavimas</i>	42
4.3.2. <i>Rinkiminės kampanijos organizavimas</i>	44
4.3.3. <i>Sąjungos su kitomis politinėmis jėgomis</i>	44
4.4. <u>MUSULMONŲ BROLIJOS POLITINĖ PROGRAMA</u>	45
4.5. <u>MUSULMONŲ BROLIJOS POLITINĖ PROGRAMOS "PILKOSIOS ZONOS"</u>	49
4.5.1. <i>Islamiškos teisės vieta įstatymų leidyboje</i>	49
4.5.2. <i>Smurto naudojimas</i>	50
4.5.3. <i>Politinis pliuralizmas</i>	52
4.5.4. <i>Moterų teisės</i>	53
4.5.5. <i>Religinių mažumų padėtis</i>	54
5. MUSULMONŲ BROLIJOS DALYVAVIMO POLITINĖJE LIBERALIZACIJOJE ĮVERTINIMAS:	54
5.1. <i>Politinės ir religinės veiklos dichotomija</i>	55
5.2. <i>"Misionierių" ir "politikų" stovyklos</i>	56
5.3. <i>Sąjungų su kitomis politinėmis jėgomis klausimas</i>	57
5.4. <i>Politinių partijų formavimo klausimas</i>	57
IŠVADOS	59
PRIEDAI	61
<u>PRIEDAS 1</u>	61
<u>PRIEDAS 2</u>	62
<u>PRIEDAS 3</u>	63
<u>PRIEDAS 4</u>	64
<u>PRIEDAS 5</u>	65
ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SARAŠAS	66
SUMMARY	71

Sutartinių ženklų, simbolių, vienetų ir terminų sutrumpinimo sąrašas

IVF – Islamo Veiklos Frontas;

Hamas – Islamo pasipriešinimo judėjimas (*Harakat al-Muqawama al-Islamiya*)

NDP – Nacionalinė Demokratinė partija;

UNDP – Jungtinių Tautų vystymo programa;

JTO – Jungtinių Tautų organizacija;

AHDP – Arabų žmogiškojo vystymo programa;

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos;

ES – Europos Sąjunga;

NVO – nevyriausybinė organizacija;

PIO – Palestinos Išlaisvinimo organizacija;

PA – Palestinos autonomja

IVADAS

2001 m. rugsėjo 11 d. teroristiniai išpuoliai JAV privertė atsigrežti į Vidurio Rytų regioną ir pakeisti nacionalinės strategijos punktus, įvardinant regiono demokratizaciją kaip vieną iš prioritetų¹. Vidurio Rytų demokratizacija JAV administracijos pareigūnų suvokiama kaip išėjimas ekstremistinių ideologijų plitimui regione. Kita vertus, diskusijos dėl politinės reformos dar iki 2001 m. rugsėjo 11 d. suaktyvėjo pačiose Vidurio Rytų valstybėse, kur socioekonominė padėtimi ir politinių režimų neveiksmumu nusivylę gyventojai pradėjo reikalauti valdančiųjų režimų įgyvendinti reikalingus politinius pokyčius. Reaguodami į išorės ir vidaus spaudimą, Vidurio Rytų režimai pradėjo politinės liberalizacijos reformas, kurių vienas iš elementų yra pliuralistinės politinės sistemos, iš dalies laisvų rinkimų į savivaldos organus ir parlamentą įdiegimas. Tuo aktyviai naudojasi islamistinės organizacijos².

Pastarųjų metų Vidurio Rytų valstybių parlamentų rinkimų rezultatai aktualiais pavertė klausimus apie islamistinių politinių partijų galimybę dalyvauti pliuralistinėse politinėse sistemose ir tokio dalyvavimo pasekmes. Valstybėse, kurių režimai leido formuotis legalioms islamistinėms partijoms (Marokas ir Jordanija), tokios partijos įsitvirtino parlamentuose. Valstybėse, kur legalus islamistinių organizacijų dalyvavimas ilgą laiką buvo draudžiamas (Egiptas), ar islamistinės organizacijos buvo verčiamos trauktis į pogrindį ar net iš šalies (Tunisas, Sirija), opozicinės islamistinės organizacijos tapo aktyviomis politinės liberalizacijos ir demokratizacijos rėmėjomis³.

Nuosaukišios islamistinės organizacijos, paskelbusios, kad jų pasirinktas būdas tikslams pasiekti – politinės priemonės, tapo entuziastingomis demokratijos šalininkėmis, nes politinę jų sėkmę neįmanoma veikiant uždaroje, autoritarinėje politinėje sistemoje. Kai kuriose arabų valstybėse smurto atsisakymas ir demokratijos rėmimas gana naujas islamistinių organizacijų žingsnis, todėl šio proceso stebėtojai baiminasi, kad tokio veiksmo buvo imtasi pragmatiškais sumetimais, ir vos islamistai gaus valdžią, pamins liberalios demokratijos principus ir imsis valstybės ir visuomenės islamizavimo. Dėl šios priežasties Vidurio Rytų režimai bei JAV ir Europos vyriausybės galutinius islamistų tikslus vertina įtariai.

---

¹ The National Security Strategy of the USA, March 2006, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>

² Per pastarąjį dešimtmetį islamistų partijos ir kandidatai dalyvavo rinkimuose devyniose arabų valstybėse – Alžyre, Bahreine, Egipte, Jordanijoje, Kuveite, Libane, Maroke, Jemene ir Palestinos autonomijoje.

³ Brown, Nathan, Ottaway, Marina, Hamzawy, Amr, *Islamist Movements and the Democratic Process in the Arab World: Exploring the Gray Zones*, *Carnegie Papers*, No. 67, March 2006, < www.carnegieendowment.org >, p. 5, [Žiūrėta 2006 05 23].

Darbo **klausimas**: ar aktyvesnis islamistų dalyvavimas rinkimų politikoje skatins regiono reislamizaciją? Šiandieniniame arabų pasaulyje islamistai užima vietą, anksčiau priklausiusią nacionalistinių išsilaisvinimo judėjimų ir kairiųjų partijų vienvaldystei, nes, kaip ir pirmtakai, sugeba mobilizuoti didelį pasekėjų skaičių. Šiuo metu islamistai yra vienintelė perspektyvi opozicija valdantiejiems režimams. Viena iš pagrindinių islamistų sėkmės priežasčių – ideologinis vakuumas arabų pasaulyje. Be to, arabų režimai susiduria su legitimumo krize ir vis didėjančiu gyventojų socioekonominių reformų reikalavimu. Tokioje aplinkoje islamistų šūkis, kad islamas yra galutinis sprendimas (*al-Islam huwa al-Hall*) pritraukia vis daugiau šalininkų⁴.

Dažnai už islamistų įtraukimą į politinį procesą pasisakantys analitikai argumentuoja, kad, nors nėra aišku, ar islamistų požiūris į demokratiją yra nuoširdus, ir ar jie laikysis tokios pat pozicijos gavę valdžią, yra akivaizdu, jog dabartiniai režimai tikrai nedemokratiški⁵. Daugelis autorių, tyrinėjančių islamistinių organizacijų veiklą Vidurio Rytuose, akcentuoja, jog islamistų izoliavimas nuo dalyvavimo rinkimuose tik padidino paramą šioms opozicinėms jėgoms⁶, tuo tarpu įtraukimas į politinės liberalizacijos procesą apima ir stiprius institucinius apribojimus, kurie sumažina opozicinių judėjimų radikalumą ir marginalizuoja tuos, kurie apskritai atmeta demokratinę sistemą⁷.

Darbo **tyrimo objektas** – šiuo metu įtakingiausia islamistinė organizacija Vidurio Rytuose Musulmonų Brolija (*al-Ikhwan al-Muslimeen*), įkurta 1928 m. Egipte. Darbe bus tiriama Musulmonų Brolijos veikla Egipte, Jordanijoje bei Palestinos savivaldoje. Musulmonų Brolija yra didžiausia opozicinė jėga Egipto parlamente, Jordanijoje per įkurtą politinę partiją Islamo Veiklos frontą (*Jabhat al-Amal al-Islami*) sudaro didžiausią bloką parlamento opozicijoje. Palestinoje Musulmonų Brolijos 1987 m. įkurta *Hamas* (*Harakat al-Muqawama al-Islamiya*) organizacija 2006 m. laimėjo balsų daugumą Palestinos savivaldos parlamente⁸.

Politinis šios islamistinės organizacijos statusas nagrinėjamosiose valstybėse⁹ skirtingas – Egipte Musulmonų Brolijos padėtis dviprasmiška – nors islamistams draudžiama dalyvauti

---

⁴ Paz, Reuven, „The Islamic Debate over Democracy: Jihadi-Salafi Responses to Hamas’ Victory in the Palestinian Elections“, *GLORIA*, Occasional Papers Vol. 4, Nr. 1 (January 2006), <www.e-prism.org> [Žiūrėta 2006 05 12].

⁵ Hamzawy, Amr, Carrie Rofesky, “Engagement or Quarantine: How to Deal with the Islamist Advance”, *Carnegie Endowment Round Table Transcript*, June 28, 2006 <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 09 16].

⁶ Fuller, Gaham E., *Islamists in the Arab World: The Dance around Democracy*, Carnegie Endowment, No.49, September 2004, p. 56, Hamzawy, Amr, *The Key to Arab Reform: Moderate Islamists*, Carnegie Endowment No.40, August 2005, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 03 12].

⁷ Ten pat.

⁸ Kai kurie akademikai nepriskiria Hamas organizacijos Musulmonų Brolijai Tačiau Palestinos autonomijoje Hamas organizacija yra Musulmonų Brolijos atšaka – įkurta kaip karinis Musulmonų Brolijos sparnas, hamas laikui bėgant perėmė socialines ir politines Musulmonų Brolijos veiklos sferas ir jas apjungė.

⁹ Čia ir toliau, bendrai kalbant apie nagrinėjamas politines struktūras, Palestina įtraukiama į “valstybių” kategoriją.

parlamento rinkimuose kaip partijai, nepriklausomais kandidatais pasiskelbę Musulmonų Brolijos nariai laimi didelį skaičių egiptiečių balsų. Jordanijoje Musulmonų Brolija, susikūrusi 1946 m., yra legitimi politinio proceso dalyvė. Palestinos autonomijoje, kur veikia radikalus Musulmonų Brolijos sparnas Hamas, susiklostė unikali situacija – JAV, Izraelio ir ES į teroristinių grupuočių sąrašus įtraukta organizacija ne tik sėkmingai sudalyvavo Palestinos savivaldos parlamento rinkimuose, bet ir tapo dominuojančia politine jėga, laimėjusi mandatų daugumą (74 iš 132) ir gavusi teisę formuoti vyriausybę.

Darbo **uždavinys**: remiantis Musulmonų Brolijos lyderių pareiškimais, oficialiais dokumentais, pozicijomis parlamentuose, išsakytomis mintimis interviu bei akademikų darbais įvertinti Musulmonų Brolijos ideologinį pokytį tapus legitimiu, atskaitinga politinio proceso dalyve.

Darbo **hipotezė**: dalyvavimas rinkiminėje politikoje ir įsiliejimas į politines struktūras skatina islamistinių organizacijų nuosaikumą. „Nuosaikumas“ pačia bendriausia prasme - tai judėjimas nuo santykinai uždaros ir konservatyvios pasaulėžiūros link atviresnės ir tolerantiškesnės¹⁰. Egzistuoja skirtumas tarp „instrumentinio nuosaikumo“, kurio partijos ar grupės imasi kaip politinio proceso veikėjos (jis yra paviršutiniškas, lengvai keičiamas pasikeitus aplinkybėms) ir ideologinio nuosaikumo, kuris sąlygoja ilgalaikį išpareigojimą demokratinėms praktikoms. Taigi darbe bus tiriama, ar nuosaikumas nėra apsimestinis ir laikinas politinio elgesio pakeitimas, bet kokybinis pasaulėžiūros pasikeitimas, kurį galima vadinti „ideologiniu nuosaikumu“¹¹.

Siekiant įvertinti Musulmonų Brolijos dalyvavimą politinėje liberalizacijoje ir liberalizacijos įtaką, darbas suskirstytas į šias dalis:

Pirmoji darbo dalis laikytina teorine prieiga – joje nagrinėjama islamizmo, kaip ideologijos, kuria savo veiklą ir poziciją grindžia Musulmonų Brolija, istorija, raida ir bruožai. Gilinantis į islamizmo perspektyvas Vidurio Rytuose, pirmiausia reikalinga išnagrinėti paties politinio islamo sampratą, t.y., koks yra religijos, valdžios ir valstybės santykis islame, kokios yra religijos pasitelkimo politiniams tikslams prielaidos ir sąlygos. Taip pat tenka atsigręžti į istoriją ir apžvelgti, kaip Vidurio Rytuose politinis islamas pradėjo vystytis, kokie buvo pirmųjų islamistinių judėjimų tikslai ir idėjos.

Antroji ir trečioji darbo dalys apžvalginės, perteikiančios Musulmonų Brolijos įsteigimo ir plėtros etapus, svarbesnius politinius įvykius ir Musulmonų Brolijos reakciją į juos;

---

¹⁰ Schwedler, Jillian, *Faith in Moderation: Islamist Parties in Jordan and Yemen*, University of Meryland: 2006, 3 p.

¹¹ Ten pat, 120 p.

Ketvirtoji darbo dalis yra tiriamoji; joje nagrinėjama islamistų dalyvavimo politinėje liberalizacijoje motyvacija ir ideologinis pagrindimas, politinių programų turinys, požiūris į islamo teisę, politinį pliuralizmą, asmens ir pilietines laisves bei teises, religines mažumas bei moterų padėtį.

Penktojoje darbo dalyje apibendrinama tyrimo metu išdėstyta medžiaga ir įvertinama poliinės liberalizacijos įtaka musulmonų Brolijai.

Rašant darbą buvo remiamasi islamistinės organizacijos interneto tinklalapiais ir juose skelbiama medžiaga, taip pat Carnegie Endowment, International Crisis Group analitikų darbais, Freedom House, CIA World Fact faktiniais duomenimis apie Vidurio Rytų politinės liberalizacijos įvertinimą. Nagrinėjant politinio islamo sampratą, daugiausia naudotasi J. Esposito, G. Fuller bei M. Sageman darbais.

1. ISLAMIZMO SAMPRATA

Politinis islamas, arba islamizmas, pastaraisiais dešimtmečiais tapo viena labiausiai eskaluojamų temų kalbant apie Vidurio Rytų valstybes. Islamizmas pačia bendriausia prasme reiškia islamo nuostatų bei mokymų politizavimą, t.y., religijos perkėlimą iš socialinės į politinę sferą. Islamistų siekiama įgyvendinti vizija – islamiškos valstybės, valdomos vadovaujantis *šaryja* – Koranu ir Suna paremta dieviškąja teise¹², įkūrimas.

Akademių tarpe dažnai nesutariama, ar musulmonus, kurie politinę ir socialinę veiklą grindžia islamu, derėtų vadinti islamistais, ar (islamo) fundamentalistais. Kurį laiką JAV akademinėje bendruomenėje vyravo „fundamentalizmo“ definicija, tačiau devinto dešimtmečio pradžioje prancūzų akademiniam diskurse įsivyravęs islamizmo terminas kiek vėliau perėjo į anglakalbį akademių ratą ir galiausiai išstūmė „fundamentalizmo“ vartojimą. „Islamizmo“ sąvoka dar labiau išpopuliarėjo po 2001 m. rugsėjo 11 d¹³.

XVIII a. viduryje prancūzų akademių tekstuose „islamizmas“ reiškė islamą – musulmonų religiją, pakeitus iki tol vyravusį islamo kaip „muhametizmo“ (*mohametisme*) supratimą– islamo siejimą su Muchamedu, kaip krikščionybė buvo siejama su Kristumi. Terminas „islamizmas“ autorius – prancūzų filosofas Volteras, pareiškęs, kad Muchamedo vieta musulmonų tikėjime kitokia nei Jėzaus krikščionybėje, todėl musulmonų religiją labiau tinka vadinti „islamizmu“ (*islamisme*). XX a. pradžioje „islamizmą“ akademiniam diskurse pakeitė

---

¹² “Understanding Islamism”, *ICG Middle East/North Africa Report*, 2 March 2005, <www.icg.org> 36 p. [Žiūrėta 2005 04 20].

¹³ Kramer, Martin, „Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?“, *Middle East Quarterly*, Spring 2003. 65 p.

trumpesnis ir iš arabų kalbos perimtas „islamo“ terminas. Tuo metu dar nebuvo skyrimo tarp islamo, kaip modernios ideologijos, ir islamo, kaip tikėjimo dogmų visumos¹⁴.

Fundamentalizmo sąvoka pirmiausia buvo vartojama krikščionių puritonams JAV XX a. trečiame dešimtmetyje apibūdinti, o europietiškoje ir JAV kultūroje suintensyvėjus islamo tyrinėjimams įsitvirtino tik po Irano revoliucijos 1979 m. Šį terminą ypač propagavo žiniasklaida, tuo tarpu akademikai kratėsi fundamentalizmo, kaip sąvokos, turinčios neigiamą konotaciją (fundamentalizmas buvo suvokiamas kaip ekstremizmas, fanatizmas, terorizmas, anti-amerikanizmas) ir gręžiojosi ieškodami tinkamesnio atitiktens to laiko politinėms realijoms Vidurio Rytų regione¹⁵. Islamizmo termino „atgimimas“, kaip ir gimimas, įvyko Prancūzijoje ir reiškė nebe tikėjimą, bet religija paremtą politinę programą, modernią ideologiją. Netrukus terminas vėl grįžo į anglakalbį akademinį diskursą, kur palaipsniui buvo atsisakyta „fundamentalizmo“ sąvokos dėl jos implikuojamo senamadiškumo, rigoristiško tikėjimo dogmų laikymosi, ir perimtas „islamizmo“ terminas, kaip geriausiai apibūdinantis modernius judėjimus musulmonų pasaulyje.

Akademikai politinio islamo terminą dažnai sieja su 1979 m. Irano revoliucija, tačiau tokia sąsaja nėra tiksli. Kaip politinis judėjimas, islamizmas pradėjo formuotis XX a. septintame dešimtmetyje, slopstant arabiškojo nacionalizmo idėjoms, kurios buvo galutinai diskredituotos po 1967 m. arabų-Izraelio karo. Irano revoliuciją galima laikyti tik vienu iš politinio islamo sklidimo katalizatorių, kaip ir Libano pilietinį karą (1975-1990 m.), lėmusį Hizbullah susikūrimą, ar arabų-Izraelio konfliktą, 1987 m. sukėlusį palestiniečių *intifadą* (maištą), kuris savo ruožtu žymėjo *Hamas* organizacijos veiklos pradžią¹⁶.

Nors politinio islamo terminu dažniausiai įvardijami XX a. antros pusės politiniai įvykiai, šio judėjimo priešistorė siekia Muchamedo laikus ir apima intensyvią bei daug ginčų sukėlusią ir tebekeliančią diskusiją tarp musulmonų teisininkų bei religijos žinovų apie religijos ir politikos santykį, religijos vietą valstybės valdyje. Taip yra dėl islamo daugialypiškumo – šventraščiuose (Korane ir pranašo Muchamedo Sunoje) pateikiamos ne tik tikėjimo dogmos musulmonams, bet ir visuomenės valdymo modelis – etinės ir moralinės normos, taip pat užuominos apie politinio lyderio elgesį bei valdymo metodus, kurie skirtingai interpretuojami ir aiškinami.

Pranašas Muchamedas buvo ne tik religijos skeidėjas, bet ir pirmos musulmoniškos valstybės, įkurtos Medynoje, politinis lyderis. Muchamedo valdymo metais (622-632 m.) religinio ir politinio gyvenimo sferos buvo neatskiriamos. Panašiu principu po Muchamedo

---

¹⁴ Ten pat, 66 p.

¹⁵ Ten pat, 69 p.

¹⁶ Roy, Olivier, *The Failure of Political Islam*, Cambridge: Harvard University Press, 1994, 24 p.

mirties valdė keturi teisingieji kalifai (632-661 m.), ir tik kalifatui išsiplėtus bei jo valdovais tapus gentinių dinastijų (Abasidų (661-750 m.) ir Umejadų (750-1258 m.)) astovams, religijos ir politikos, arba religijos ir valdžios (*din wa dawla*) santykis kokybiškai pakito.

Šiuolaikinių islamistų „protėviu“ laikomas XIII a. gyvenęs imamas Ibn Taimyja, kurio pažiūros įtakojo tokių judėjimų, kaip vahabizmas ir salafizmas, atsiradimą. Ibn Taimyja tuo metu valdžiusius mongolus kaltino „neislamiškumu“ – anot jo, jei politinis lyderis nėra tikras musulmonas (negyvena pagal tai, kaip nurodo šventraščiai – nėra pakankamai dievobaimingas), jis neturi teisės valdyti musulmonų.

Tokias pat idėjas, tik daugiau nei po penkių šimtų metų, perėmė fundamentalistinio nacionalistinio judėjimo centrinėje Arabijos pusiasalio dalyje įkūrėjas – imamas Muchammed Ibn Abd al-Wahhab bei vienas iš princų Abd al-Aziz al-Saud. Vahabizmo pavadinimą įgavęs judėjimas apjungė religinius ir politinius siekius – pastangas „išvalyti“ musulmonų bendruomenėje paplitusias neislamiškas praktikas ir išsivaduoti iš turkų priklausomybės. Musulmonų aktyvistai, susirūpinę vis mažėjančia religijos galia valstybės valdyje ir visuomeniniame gyvenime siekė „reislamizuoti“ musulmonų visuomenę, t.y., gražinti ją prie idealaus VII a. modelio, ragindami pažodžiui vadovautis Koranu ir pranašo Muchamedo pavyzdžiu.

XIX a. kilęs salafizmo¹⁷ judėjimas taip pat koncentravosi į religijos išgryninimo klausimus. Iškiliausi salafizmo atstovai Jamal al-Din al-Afghani, Mohammed Abduh, ieškojo būdų, kaip islamui atsilaikyti prieš kylančią Vakarų ekonominę, politinę ir kultūrinę galią. Musulmonų valstybėms, patyrusioms kultūrinį, dvasinį ir intelektualinį nuosmukį, salafių manymu, buvo būtina reforma – „grįžimas į teisingą kelią“. Vienintelė išeitis – praktikuoti tokį islamą, koks jis buvo Muchamedo valdymo laikais. Svarbiausias salafių taikinys - ne Vakarai, o, jų nuomone, klaidingai išpažįstamas islamas. Salafių požiūriu, islamas patyrė nuosmukį, nes musulmonų religinės ir socialinės praktikos nebeatitinka istorinių praktikų, jos nebėra grynos ir teisingos. Teisingosios ankstyvosios musulmonų bendrijos (*umma*) stiprybė buvo tai, kad islamas buvo praktikuotas laikantis tikslų pranašo Muchamedo mokymų ir nurodymų.

Po kalifato institucijos panaikinimo 1924 m. salafizmo tradicija nuslopo. Vidurio Rytuose susikūrė nacionalistinės arabų valstybės, kurios religijos ir valstybės ryšį apibrėžė tik tiek, kad islamas buvo oficiali valstybės religija. Tačiau politikoje islamas vaidmens praktiškai neturėjo. Akivaizdžiausias to pavyzdys – buvusi Otomanų imperijos „ašis“ Turkija, po Pirmojo pasaulinio karo tapusi sekuliarinė valstybe. Sekuliarizmas išplito arabų pasaulyje - populiarėjo

---

¹⁷ Pavadinimas „Salafizmas“ kilęs iš nuorodos į pirmuosius Muchamedo pasekėjus – *as-salaf al-salih* – „teisinguosius pirmtakus“.

nacionalistiniai judėjimai, akcentavę visų pirma ne religinę, bet etninę priklausomybę. Kita vertus, nacionalizmas susidūrė su daugeliu problemų, kurių nepajėgė spręsti – ekonominiai, socialiniai, saugumo iššūkiai darėsi vis sudėtingesni, ir XX a. antroje pusėje nacionalizmo ideologija pradėjo silpnėti, kol užleido savo turėtą įtaką alternatyviam politiniam judėjimui – islamizmui, arba politiniam islamui.

Modernus politinio islamo judėjimas kilo netrukus po kalifato institucijos panaikinimo XX a. pradžioje. Šis judėjimas siejamas su Hasan al-Banna – egiptiečiu pradinės mokyklos mokytoju, 1928 m. įkūrusiu Musulmonų Broliją, kuri, praėjus beveik 80 metų nuo veiklos pradžios, yra viena įtakingiausių politinių jėgų arabiškose/musulmoniškose valstybėse. Skirtingai nei fundamentalistai vahabitai, raginantys musulmonus „grįžti prie islamo šaknų“ individualiai, Musulmonų Brolija skelbė islamiškos visuomenės ir valstybės kūrimo būtinybę. Šiandieniniame arabų pasaulyje Musulmonų Brolija yra gausiausia narių skaičiumi islamistinė organizacija, anot oficialaus Brolijos internetinio puslapio, turinti atšakas daugiau nei 80-yje pasaulio valstybių¹⁸.

Islamizmo ideologija. Islamo istoriją žymi skirtingi revivalistinių judėjimų etapai. Revivalistines idėjos buvo sąlygotos musulmonų atsako į politinį ir kultūrinį musulmoniško regiono nuosmukį Otomanų imperijos valdymo laikais, kai imperija liovėsi plėstis geografiškai, o užkariauotose teritorijose išryškėjo vietinių valdininkų nesugebėjimas jų tinkamai administruoti. Dar didesnių problemų musulmonams kėlė Vakarų dominavimas regione, įtakos plėtimas ir nauji iššūkiai – sekuliarizacija bei modernizacija. Marc Sageman musulmonų atsaką į politinę bei kultūrinę stagnaciją skirtingais istorijos etapais skirsto į keletą rūšių: asmeninis išsigelbėjimas, pasitraukimas (*hidžra*), Vakarų modelių imitavimas, prisitaikymas ir konfrontacija¹⁹. Imitavimas buvo ganėtinai populiarī strategija – ji apėmė modernizacijos ir vesternizacijos idėjų priėmimą tam, kad musulmonų bendruomenės būtų transformuotos, kitaip tariant, tai tai islamo perinterpretavimas šiuolaikiniame pasaulyje, modernistinėje tradicijoje.

Sami Zubaida siūlo skirti islamo aktyvistus į tris „idealius tipus“²⁰:

1. **Konservatyvusis islamas**, proteguojamas Saudo Arabijos religinio instituto. Pabrėžia moralumo ir socialinės kontrolės svarbą. Jis politiškai tiek tiek, kiek stengiasi įdiegti moralines vertybes per vyriausybę ir įstatymus. Atstovai – Saudo Arabijos vahabitai, Indijos

¹⁸ www.ikhwanonline.com, žiūrėta 2006 10 16

¹⁹ Sageman, Marc, *Understanding Terror Networks*, University of Pennsylvania Press: 2004, 4 p.

²⁰ Zubaida, Sami, *Trajectories of Political Islam: Egypt, Iran and Turkey*, The Political Quarterly Publishing Co. Ltd. 2000, 62 p.

subkontinente aktyvi religinė grupuotė *Tablighi Jama'at*. Konservatyvios, puritoniškos, rigoristinės islamo versijos propaguotojai vadintini fundamentalistais.

2. **Radikalusis islamas**, Said Qutbo²¹ pasekėjai, siekiantys transformuoti visuomenę, vadovaudamiesi XIII amžiuje Ibn Taimijos išplėtotu įsaku daryti gera ir drausti bloga (*al-amr bil-ma'ruf wal-nahy anil-munkar*). S. Qutbas istorinį *džahilijos* (arab. – „nežinomybė“, „nežinojimas“) terminą, anksčiau reiškusį arabų istorijos laikotarpį iki islamo atsiradimo, pritaikė XX a. realijoms ir modernias visuomenes pavadino esančias *džahilijos* stadijoje, t.y. atitolusias nuo tikrojo, teisingo islamo išpažinimo. S. Qutbo pasekėjai buvo pirmųjų ekstremistinių grupuočių Egipte įkūrėjai. Pirmaeilės svarbos dalykas qutbistams – eliminuoti neislamiškus lyderius (1981 m. Sadato nužudymas, pasikėsinimai į dabartinį Egipto prezidentą H.Mubaraką).

3. **Politinis islamas, arba islamizmas** – socio-politinės islamu paremtos visuomenės transformacijos programa. Atstovai – Egipte įkurta Musulmonų Brolija. Skirtingai nei fundamentalistai, islamistai nemano, kad išeitis yra grįžimas į priešmodernią musulmonų visuomenę²². Islamistai tiki, kad tam tikra islamo forma turi būti įgyvendinta kaip musulmonų valstybėse įsitvirtinusių neislamiškų praktikų pataisa. Islamistai pažymi, kad reikalinga nuolatinė kova tarp to, ką jie vadina islamiška tvarka (*al-nizam al-islami*) ir tos sociopolitinės santvarkos, kuri paremta tikrųjų islamo tiesų nežinojimu (*al-nizam al-džahili*)²³. Islamo tiesų nežinojimas priskiriamas ne tik nemusulmonams, bet ir musulmonams. Taigi skirtingai nei tie, kurie stengiasi susieti islamą su moderniškumu ar jį reformuoti, bei tie, kurie siekia gražinti VII a. musulmonų praktikas, islamistai užsibrėžia išskirtinį savo požiūrį, grįsdami jį religija.

Islamistai įsitikinę, kad visos šiuolaikinės sociopolitinės ideologijos, kadangi yra sukurtos žmonių, iškelia žmogiškąjį autoritetą virš dieviškojo, todėl negali sukurti išties teisingos visuomenės. Islamistai nepripažįsta automatiškai tradicinės valdžios/autoriteto legitimumo – pavyzdžiui, Egipte Musulmonų Brolija kartkartėmis kritikuoja al-Azharo universiteto religijos žinovų (*ulema*) pasisakymus. Islamistai taip pat dažnai priešiškai nusiteikę tradicinių lyderių atžvilgiu – arba dėl pastarųjų tariamo ar tikro pasidavimo Vakarų interesams, arba dėl to, jog jų požiūriai bei islamo interpretacija nebeatitinka moderniaame pasaulyje gyvenančių musulmonų poreikių.

Visi šiuolaikiniai islamistų judėjimai turi kelis bendrus bruožus:

²¹ Said Qutb (1906-1966) – buvęs Egipto Musulmonų Brolijos narys, smurtinės ekstremistinės ideologijos pradininkas.

²² Pavyzdžiui, islamizmo atstovas tunisietis Rashid al-Ghannoushi skiria „gyvą islamą“ – dinamišką tikėjimą, pajėgų transformuoti visuomenę, nuo „muziejinio islamo“, grindžiamo praeities tradicijų atkartojimu. (Fuller, Graham, *The Future of Political Islam*, Palgrave Macmillan: 2004, 16 p.)

²³ Burgat, Francois, *Face to Face with Political Islam*, I. B. Tauris: 2003, 13 p.

- Islamistai kritiškai socialinėms sąlygoms arabų šalyse, jas vadina nuosmukiu, neteisingumo ir neišsivystymo pasekme;
- Islamistai dėl tokių socialinių sąlygų kaltina autoritarinius režimus ir kaip pirmą žingsnį situacijai keisti įvardina politinio pokyčio būtinybę. Religio-politiniai judėjimai skiriasi nuo misionieriškų – pastarieji pokyčio siekia islamindami visuomenę, ir atsiriboja nuo politikos;
- Islamistai legitimuoja savo praktikas ir pritraukia pasekėjų grįsdami savo veiklą religinėmis normomis, įpindami politinę veiklą į religinį-ideologinį rėmą²⁴.
- Islamistai siekia islamiškos valstybės, valdomos vadovaujantis islamiškąja teise *šaryja*, įkūrimo. Klasikinėje doktrinoje „islamiškos valstybės“ samprata remiasi bendruomenės, teisingumo ir lyderystės principais – kalifas, valstybės lyderis, suvokiamas kaip bendruomenės, tikėjimo ir teisingumo saugotojas ir gynėjas. Lyderio legitimumą nusako trys principai: *šūra* (konsultacija), *aqd* (kontraktų tarp skirtingų valdytojų sudarymas) ir *bayah* (pasižadėjimas paklusti, autoriteto pripažinimas)²⁵. Moderni „islamiškos valstybės“ samprata, išplėta Abu Ala Mawdudi²⁶ ir Hasan al-Banna, remiasi religijos ir politikos nedalomumo principu – islamo moralinės normos turi būti įgyvendintos ir politiniuose, ir teisiniuose, ir ekonominiuose visuomenės reikaluose.

Islamistų politinės organizacijos skiriasi nuo radikalių ekstremistinių grupuočių požiūriais į smurtą ir politikos pobūdį. Ekstremistinės grupuotės (Egipto Džihadas, *Jama'at Islamiya* Alžyre) naudoja smurtą kaip vienintelę priemonę islamiškai valstybei įkurti, tuo tarpu nuosaikios islamistinės organizacijos atmeta smurtą ir siekia varžytis politinėse sistemose bei remia demokratinio dalyvavimo politiniame procese būdus. Tiesa, demokratinės ištaros islamistų tarpe gana naujas reiškinys – paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais islamistinės organizacijos, veikiančios nuolatinės režimo priespaudos sąlygomis, arba buvo priverstos pasitraukti iš oficialios politinės arenos (Egipto Musulmonų Brolija), arba buvo apskritai uždraustos ir negalinčios vystyti jokios veiklos (Musulmonų Brolija Sirijoje, *al-Nahda* Tunise).

Pirmoji islamistinė organizacija Musulmonų brolija Egipte. Šeštame-septintame XX amžiaus dešimtmečiuose panašios organizacijos pradėjo steigti kitose arabų valstybėse. Aštuntame dešimtmetyje jos tapo svarbiais politiniais veikėjais daugelyje arabų valstybių. Režimų represijos lėmė islamistinių organizacijų skilimą į nuosaikias ir radikalias atšakas – mažuma pasirinko teroristinius būdus išsikeltiems tikslams įgyvendinti, tuo tarpu dauguma savo pastangas nukreipė visuomenės paramos didinimui kuriant socialines organizacijas.

²⁴ Hamzawy, Amr, “The Key to Arab Reform: Moderate Islamists”, *Carnegie Papers*, No.40, August 2005 <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 03 12].

²⁵ Esposito, John (ed.), *The Oxford Dictionary of Islam*, Oxford: Oxford University Press: 2000, 150 p.

²⁶ Abu Ala Mawdudi (1903-1979) – vienas įtakingiausių islamistų ideologų, islamistinės *Jama'at al-Islami* („Islamiškos organizacijos“) Pakistane įkūrėjas.

Galiausiai nuosaikios islamistinės organizacijos į savo politines strategijas įtraukė „demokratijos“ ir „žmogaus teisių“ sąvokas.

2. MUSULMONŲ BROLIJOS ĮKŪRIMAS

2.1 Musulmonų Brolijos sukūrimo aplinkybės ir ankstyvoji veikla

Musulmonų Broliją 1928 m. Egipte įkūrė Hasan al-Banna (1906-1949 m.), pradinių klasių mokytojas. Gimęs imamo, al-Azharo universiteto auklėtinio šeimoje, H. al-Banna nuo paauglystės pradėjo aktyviai dalyvauti religinių bendruomenių veikloje. 1923-1927 m. studijos *Dar al-Ulum* Kaire bei tuometinė politinė situacija šalyje (1919 m. revoliucija, Didžiosios Britanijos pajėgų dislokavimas) įtakojo H. al-Banna pasaulėžiūrą ir paskatino aktyviai įsilieti į visuomeninę veiklą. Dar būdamas studentas H. al-Banna diskutuodavo su al-Azharo *ulema* (religijos žinovais) ir piktindavosi jų abejingumu, teigdamas, kad „laikas veikti atėjo“²⁷.

1927 m., baigęs *Dar al-Ulum* H. Al-Banna buvo paskirtas dirbti pradinių klasių arabų kalbos mokytoju Ismailijoje. Strateginėje vietoje - Sueco kanalo zonoje - esantis Ismailijos miestas tais metais buvo užsienio karinio, ekonominio ir kultūrinio dominavimo pavyzdys – mieste veikė britų karinės bazės, versle dominavo užsieniečiai, net gatvių pavadinimai buvo rašomi anglų kalba, ir visa tai vertė H. Al-Banną jaustis kolonizatorių apsuptyje²⁸. Šioje aplinkoje jis kartu su keliais bendražygiais ir įkūrė Musulmonų Broliją, skirtą islamo gražinimui į viešąjį gyvenimą.

Pirmaisiais trejais egzistavimo metais grupuotė buvo mažai žinoma ir neturėjo gausaus pasekėjų rato, todėl H.al-Banna daugiausia dėmesio skyrė naujų narių įtraukimui į organizaciją Ismailijoje bei aplinkiniuose miestuose. Narių gretos sustiprėjo kai, 1932 m. H. Al-Bannai persikėlus į Kairą, Musulmonų Brolija buvo sujungta su kita religine organizacija, kuriai vadovavo H al-Banna brolis. Po metų Kaire grupuotė pradėjo leisti savaitraštį ir surengė pirmą Musulmonų Brolijos narių konferenciją. Tuomet organizacijos narių skaičius pradėjo smarkiai didėti - 1929 m. įsteigtos keturios atšakos per du dešimtmečius išsiplėtė iki 2000, narių skaičius išaugo iki pusės milijono²⁹. Organizacijos aktyvistai buvo visų socialinių sluoksnių atstovai, tačiau organizacijos „stuburą“ sudarė kylanti vidurinioji klasė, kuri laikė britų dominavimą kliūtimi naujos egiptiečių buržuazijos formavimuisi³⁰.

²⁷ Mitchell, Richard, *The Society of the Muslim Brothers*, Oxford: Oxford University Press: 1969 m, 45 p.

²⁸ Brown, Carl, *Religion and State The Muslim Approach to Politics*, Columbia University Press: 2001, 114 p.

²⁹ Mitchell, Richard, *The Society of the Muslim Brothers*, Oxford: Oxford University Press: 1969 m, 47 p.

³⁰ Ten pat, 48 p.

Ankstyvaisiais savo egzistavimo metais Musulmonų Brolija buvo apolitiška organizacija - ji propagavo religines reformas ir teikė socialinę paramą. Veikla tapo daugiau politizuota ketvirto dešimtmečio pabaigoje, ir pagrindinis veiksnys, nulėmęs organizacijos posūkį į politiką – visuotinis arabų streikas Palestinoje. Hasan al-Bannos įkurta Musulmonų Brolija, kaip ir jos pasaulietiniai konkurentai (*Wafd* partija), mėgdžijo modernius, europietiškus politinius judėjimus, ir, be pagrindinės struktūros, turėjo savo spaudą, mokyklas, jaunimo grupes. Kaip ir nacionalistai, islamistai priešinosi britų kontrolei ir kišimuisi į Egipto vidaus reikalus, tačiau taip pat buvo kritiški ir oficialioms religinėms institucijoms, kaltindami jas atsilikimu ir nesirūpinimu „modernaus pasaulio musulmonų problemomis“³¹.

Musulmonų Brolija formaliai įžengė į Egipto politinę areną 1941 m., kai pateikė savo kandidatus rinkimams į parlamentą. Organizacijos kandidatai rengė didžiules demonstracijas, ragindami Egipto valdžią imtis socialinių reformų ir reikalaujanti išvesti iš šalies britų pajėgas. Karinė britų valdžia 1941 m. pavasarį nurodė H. al-Bannai palikti Kairą. Dar po pusmečio H. al-Banna ir kiti Musulmonų Brolijos lyderiai buvo įkalinti, organizacijos nariams uždrausta rengti susitikimus. Prasidėjęs II-asis pasaulinis karas sumažino dėmesį islamistinėms grupuotėms – Musulmonų Brolijos lyderiai buvo paleisti iš kalėjimo, organizacija atnaujino savo veiklą, maža to, įkūrė „slaptą aparatą“ – sukarintą formuotę, kurios uždavinys buvo saugoti Musulmonų Brolijos lyderius ir padėti įgyvendinti organizacijos tikslus panaudojant smurtą.

1947 m. Egipto policija aptiko Musulmonų Brolijai priklausiusias didžiules ginklų ir sprogmenų slėptuves. Dėl to organizacija 1948 m. buvo oficialiai uždrausta, daugelis narių įkalinti. Atsakydami į tai, Musulmonų Brolijos nariai nužudė Egipto ministrą pirmininką Mahmud Fahmi al-Nuqrashi – asmenį, atsakingą už Musulmonų Brolijos uždraudimą. Už tai H. al-Banna 1949 m. buvo nužudytas Egipto policijos.

2.2. Hasan al-Banna ideologija

H. Al-Banna buvo įsitikinęs, kad Egipto visuomenė pernelyg priklausoma nuo Vakarų, politiškai silpna, kultūriškai atitolusi nuo savo šaknų. H. al-Banna laikė Vakarų dominavimą musulmonų valstybėse ne tik ekonomine ir politine, bet ir kultūrine grėsme – anot jo, vesternizacija kėlė pavojų musulmonų gyvenimo būdui bei identitetui. Kultūrinis dominavimas H. Al-Bannos supratimu buvo dar grėsmingesnis nei politinis/ekonominis, nes turi ilgalaikes pasekmes ir gali vesti į musulmonų bendruomenės, kaip tokios, sunykimą³², todėl Musulmonų

---

³¹ Ten pat, 60 p.

³² Brown, Carl, *Religion and State The Muslim Approach to Politics*, Columbia University Press: 2001, 116 p.

Brolija iškėlė islamą kaip visaapimantį gyvenimo būdą, ideologinę atsvarą Vakarų kapitalizmui ir marksizmui³³. Kita vertus, nors būdamas prieš vesternizaciją, H. Al-Banna neprieštaravo modernizacijai – naudojosi modernizacijos teikiamais privalumais, komunikacijos priemonėmis organizacijos idėjoms populiarinti.

H. al-Banna manė, kad religijos atgaivinimas tuo pačiu atgaivins Egipto kultūrą, identitetą, politinę savimonę. Jis teigė, kad musulmoniškos visuomenės gali išspręsti savo socialines, ekonomines ir politines problemas tik atsigręždamos į ankstyvuosius islamiškos tradicijos šaltinius. H. Al-Banna ragino remtis Koranu ir Suna islamiškai vyriausybei įsteigti, kvietė atsigręžti į ankstyvąjį normatyvinį islamo istorijos laikotarpį – pranašo Muchamedo ir teisingųjų kalifų laikus. Kita vertus, H. Al-Banna idėja buvo ne atkurti praeities situaciją, bet pritaikyti religijos mokymus XX a. pradžios moderniai Egipto visuomenei³⁴. Kitaip tariant, H. al-Banna modernizavo islamą, pasiūlydamas modernią religijos interpretaciją. Tuo pačiu jis siekė išgryninti islamą nuo neislamiškų tikėjimų ir vertybių.

Hasan al-Banna piktinosi imperialistų dominavimu šalyje, korupcija, ir musulmonų, ypač jaunesniosios kartos, moraliniu degradavimu. Dėl musulmonų problemų jis kaltino Europos imperializmą ir vesternizacijos idėjas perėmusius musulmonų lyderius. Brolijos kritika, nukreipta prieš Vakarų imperializmą ir viuomenės problemas rado palankią terpę tiek religingos visuomenės tarpe, tiek tarp pasaulietiško elito. Tikėjimo ir nacionalinio išsilaisvinimo pamatus išjudino arabų nugalėjimas Palestinoje, Izraelio valstybės įkūrimas, nesėkmingos Egipto pastangos nusikratyti britų okupacijos, didžiulis nedarbas, skurdas ir korupcija³⁵.

Pagrindiniai H. Al-Bannos ideologinės pasaulėžiūros principai:

- Islamas yra visaapimanti ideologija asmeniniam, visuomeniniam gyvenimui bei valstybei;
- Musulmono gyvenimo pagrindas – Koranas ir Suna, o gairės - Koranu ir Suna grindžiama islamiškoji teisė *šaryja*;
- Musulmonų visuomenių silpnumas kyla iš silpno tikėjimo ir išklydimo iš tiesos kelio, sekimo kapitalizmo ar marksizmo ideologijomis;
- Dievo suvereniteto ir islamiškosios teisės atgaivinimas suteiks musulmonų bendrijai (*ummai*) sėkmę, galią ir turtą, todėl musulmonų išdidumo, stiprybės ir valdžios atkūrimas reikalauja grįžimo prie islamo ir islamiškos teisės pritaikymo valstybėje ir visuomenėje

---

³³ Ten pat, 122 p.

³⁴ Ten pat, 121p.

³⁵ Esposito, John, *Islamic Threat: Myth or Reality?* Oxford: Oxford University Press: 1999, 120 p.

- Mokslas ir technologija turi būti pajungti islamo naudai, ir jais turi būti naudojamasi siekiant išvengti musulmonų bendrijos vesternizacijos bei sekuliarizacijos³⁶.

3. MUSULMONŲ BROLIJOS PLĖTRA

3.1. Musulmonų Brolija Egipte

Kaimyninėse valstybėse Musulmonų Brolija atšakas steigti pradėjo XX a. ketvirto dešimtmečio viduryje – Libane 1936 m., Sirijoje 1937 m., Transjordanijoje 1946 m., tačiau pagrindiniu centru išliko Egiptas, ir Musulmonų Brolijos būstinė Kaire tapo susitikimų vieta viso musulmoniško pasaulio Musulmonų Brolijos atstovams³⁷.

Po 1952 m. perversmo monarchinį valdymą pakeitusiems nacionalistams islamistai nebuvo palankus partneris. Valdžią užsitikrinęs Gamal Abdul Nasser skleidė nacionalistines pan-arabizmo idėjas, o tai sukėlė konfliktą tarp jo ir komunistų bei Musulmonų Brolijos. 1954 m. Musulmonų Brolija buvo oficialiai uždrausta. Tais pačiais metais suimtas S. Qutb bei kiti Musulmonų Brolijos aktyvistai³⁸. Tačiau, nepaisant nelegalumo ir dažnų areštų, Musulmonų Brolija išliko įtakingiausia opozicine jėga, pasisakančia už politinę reformą ir išlaikančia platų paramos tinklą per aktyviai vykdomą socialinę veiklą.

Po Nassero mirties 1970 m. prezidentu tapus Anvarui Sadatui islamistams prasidėjo „politinio atšilimo“ era - nors Musulmonų Brolija, kaip organizacija, liko nelegali, daugelis jos narių buvo paleisti iš kalėjimų, smurto atsisakę jos nariai galėjo užsiimti visuomenine veikla ir kurti religines visuomenines organizacijas bei varžytis rinkimuose į parlamentą. Kita vertus, kad kai kurie islamistai socialinę veiklą laikė pernelyg ribojančia jų įtaką ir priešinosi A. Sadato režimui, kaltindami jį valdžios uzurpavimu³⁹. Aštuntame dešimtmetyje suradikalėję Musulmonų Brolijos aktyvistai paliko organizaciją ir įkūrė ekstremistines gruputes – Islamo džihadą bei *Takfir wal-Hijra* (arab. “paskelbimas atsimetėliu ir pasitraukimas”). Atmesdamos galimybę dalyvauti politinėje sistemoje, šios grupuotės siekė destabilizuoti vyriausybę vykdydamos teroristinius aktus. Radikalų populiarumas didėjo, daugiausia dėl augančio

---

³⁶ Ten pat, 123 p.

³⁷ Bar, Shmuel, “The Muslim Brotherhood in Jordan, Data and Analysis”, *The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies*, June 1998, <<http://www.tau.ac.il/dayancenter/d&a-jordan-bar.pdf>> [Žiūrėta 2006 02 01].

³⁸ Viena iš Nassero priešiško islamistams priežasčių – Musulmonų Brolijos aktyvisto S. Qutb išplėtotą musulmonų teisę sukilti prieš neislamišką lyderį. Qutb tuometinę situaciją Egipte ir kituose arabų pasaulio regionuose vadino *džahilija* – iki islamišku pagonišku laikotarpiu.

³⁹ Campagna, Joel, From Accommodation to Confrontation: The Muslim Brotherhood in the Mubarak Years“, *Journal of International Affairs*, June 22, 1996, 61 p.

nusivylimo A. Sadato režimu, kuriam valdant Egiptas pralaimėjo karą Izraeliui (1973 m.), gilėjo ekonomminė krizė ir išvešėjo valdininkų korupcija. Didžiausią islamistų pasipiktinimą sukėlė 1979 m. pasirašyta Egipto taikos sutartis su Izraeliu – dėl jos A. Sadatas 1981 m. buvo nužudytas ekstremistų.

Po A. Sadato mirties naujasis Egipto prezidentas Hosni Mubarakas sugriežtino poziciją islamistų atžvilgiu, suėmė daug Musulmonų Brolijos narių, įvedė nepaprastą padėtį. Kiek vėliau režimas nusprendė paklusti daliai islamistų reikalavimų: 1985 m. parlamentas pritarė siūlymui peržiūrėti pasaulietišką teisės kodeksą ir priartinti jį islamiškosios teisės principams, taip pat sutiko išplėsti religinį lavinimą visos šalies mastu⁴⁰. Tačiau Mubarako sprendimas bendradarbiauti su islamistais buvo suprasta kaip režimo silpnumo požymis.

H. Mubarako prezidentavimo laikotarpį nuo 1981 iki 1989 žymi atsargus Musulmonų Brolijos toleravimas ir prisitaikymas. Musulmonų Brolija daugiau rūpinosi socialine veikla, kūrė profesines asociacijas, studentų sąjungas. Tačiau dešimto dešimtmečio pradžioje tarp valdančiojo režimo ir islamistinės organizacijos prasidėjo konfrontacija, ir santykiai sparčiai blogėjo. Santykių atšalimas prasidėjo nuo aštrios Musulmonų Brolijos opozicijos 1991 m. Madrido taikos procesui, kuriuo siekta sureguliuoti palestiniečių ir Izraelio konfliktą⁴¹. Musulmonų Brolija atvirai pasmerkė aktyvų Egipto vaidmenį remiant taikos procesą ir tarpininkaujant konflikto pusėms. Egipto miestuose buvo organizuoti masiški protestai, juose aktyviai dalyvavo Musulmonų Brolijos šalininkai.

Prie blogėjančių santykių prisidėjo teroristų atakos ir neaiški Musulmonų Brolijos reakcija - islamistai vengė vienreikšmiškai pasmerkti teroristinių metodų naudojimą. Režimo iniciatyva spaudoje pradėti spausdinti straipsniai, kuriuose Musulmonų Brolija kaltinama sąsajomis su teroristais bei neaiškiu organizacijos finansavimu. 1994 m. H. Mubarakas islamistams pagrasino, kad „*griežtos priemonės įvedant tvarką neišvengiamos*” ir apkaltino Musulmonų Broliją įkvepiant teroristines organizacijas vykdyti išpuolius.

Nuo 1994 iki 2005 santykiai tarp islamistų ir valdančiojo režimo toliau blogėjo. Per dešimtmetį buvo sulaikyta ir įkalinta tūkstančiai Musulmonų Brolijos narių - parlamentarų, kandidatų į parlamentą, aktyvistų. Kita vertus, politinis susidorojimas reiškė Musulmonų Brolijos socialinės veiklos suaktyvėjimą – sparčiai steigėsi naujos nevyriausybines organizacijos, plėtėsi profsąjungos.

Nuosaikūs islamistai Egipte iškilo, kai po 1997 m. teroristinių išpuolių Luksore režimas užsimojo užgniaužti ekstremistų aktyvumą šalyje. Radikalaus islamo propaguotojai buvo

---

⁴⁰ Ten pat, 63 p. 63 p.

⁴¹ Takeyh, Ray, and Gvosdev, Nikolas K., *The Receding Shadow of the Prophet*, Westpoint, Connecticut London Praeger: 2003, p. 56

suimami, ekstremistinių grupuočių veikla nusilpo, o nuosaikūs islamistai parėmė dalyvavimo poitiniuose rinkimuose idėją.

Musulmonų Brolija Jordanijoje

Musulmonų Brolija Jordanijoje buvo įsteigta 1946 m. iš Egipto atvykusių islamistų. Nuo pat susikūrimo Musulmonų Brolijos ir tuometinės Transjordanijos monarchijos santykius charakterizavo abipusiai naudinga partnerystė, nulemta kilusios būtinybės monarchijai rasti sąjungininkų prieš stiprėjančias nacionalistines kairiąsias jėgas, siekiančias panaikinti monarchinį valdymą. Krizių metu Jordanijos Musulmonų Brolija rėmė karaliaus pusę, už tai gaudama teisę nevaržomai užsiimti socialine veikla. Kita vertus, partnerystė nebuvo besąlygiška – Musulmonų Brolija prieštaravo britų pajėgų buvimui Jordanijos karalystėje ir ne kartą dėl to smerkė režimą; karalius taip pat nepilnai pasitikėjo Musulmonų Brolija ir kartais neleisdavo organizacijai atidaryti biurus tam tikrose teritorijose, pavyzdžiui, Vakarų krante, baimindamasis galinčios pernelyg išaugti islamistų įtakos, kuri keltų grėsmę monarchijos stabilumui⁴².

Augant įtampai tarp palestiniečių ir žydų, Musulmonų Brolija Egipte, Sirijoje ir Transjordanijoje pradėjo vis daugiau dėmesio skirti palestiniečių problemai, galiausiai 1947 m. pabaigoje pasiuntė būrius savanorių į Palestiną, kur šie dalyvavo 1948 m. arabų-Izraelio kare. Musulmonų Brolijos šaltiniai mini savanorių skaičių buvus 10 000⁴³. Netrukus po pirmojo Izraelio-arabų karo, Transjordanijai administruoti buvo priskirtas Vakarų krantas. 1953 m. susijungus Palestinos ir Transjordanijos Musulmonų Brolijos atšakoms, organizacijoje susiformavo dvi stovyklos – liberalioji, pabrėžusi religinės, o ne politinės veiklos svarbą bei politiškai angažuota stovykla. Pastarąją rėmė valdžios malonės netekę Egipto Musulmonų Brolijos nariai. Jordanijos Musulmonų Brolijos vidaus pokyčius sąlygojo karaliaus Abdullah nužudymas Jeruzalėje 1951 m. ir Egipto islamistinės organizacijos radikalėjimas. Visa tai vedė į senosios kartos Jordanijos islamistų pakeitimą naujaja – energingesne ir radikalesne⁴⁴. Taigi tuometinis Musulmonų Brolijos atsistatydino, o jo vietą užėmė palestiniečiams artimas Muhammad Abd al-Rahman Khalifa, Jordanijos lyderio postą išlaikęs iki 1994 m.

Iki 1954 m. Jordanijos Musulmonų Brolija buvo laikoma režimo šalininke, tačiau palestiniečių įsiliejimas į organizaciją pradėjo keisti atmosferą ir poziciją režimo atžvilgiu. Be

---

⁴² Bar, Shmuel, "The Muslim Brotherhood in Jordan, Data and Analysis", *The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies*, June 1998, <<http://www.tau.ac.il/dayancenter/d&a-jordan-bar.pdf>> [Žiūrėta 2006 02 01].

⁴³ Ten pat, 11 p.

⁴⁴ Ten pat, 14 p.

to, glaudūs Jordanijos ir Egipto islamistų ryšiai kėlė nerimą monarchijai. 1954 m. Egipte Musulmonų Brolija buvo uždrausta, o jos lyderiai suimti – tai sukėlė atgarsį Joradnijoje ir prisidėjo prie Jordanijos islamistų radikalizavimo. Jordanijos islamistai pradėjo rengti demonstracijas prieš Izraelį, „Vakarų imperializmą“ ir Egipto režimą⁴⁵. Nors daugelis jordaniečių vis dar laikė Jordanijos Musulmonų Broliją religine organizacija, politika ėgavo vis didesnę vaidmenį. 1954 m. surengtoje konferencijoje Damaske svarstant situaciją Egipte ir politinę padėtį regione apskritai, Jordanijos islamistai laikėsi aršiausios pozicijos, nesutarimai tarp islamistų ir Jordanijos režimo tik gilėjo. 1954 m. parlamento rinkimuose Jordanijos Musulmonų Brolija nedalyvavo kaip politinė partija, tačiau buvo aktyvi demonstracijų ir protestų prieš siūlomą Vakarų aljansą dalyvė ir organizatorė (Anglų-Egipto sutartis 1954 m., Bagdado paktas). Režimas ėmėsi priemonių pažaboti islamistų aktyvumą – buvo uždaromi spaudos leidiniai, suimami demonstrantai.

Politinių partijų draudimo įtvirtinimas po 1970 m. lėmė aktyvesnę profesinių asociacijų veiklą, o per tai stiprėjo Musulmonų Brolijos visuomeninė veikla. XX a. aštunto dešimtmečio antroje pusėje Musulmonų Brolija Jordanijoje radikalizavosi. Galimas Jordanijos dalyvavimas taikos su Izraeliu procese po 1973 m. karo sukėlė režimo ir islamistų konfliktą. Radikalėjimo priežastys buvo tiek vidinės (socioekonominė padėtis – ekonomika sparčiai augo, todėl didėjo infliacija, plėtėsi atskirtis tarp turtingųjų ir vargšų), tiek įtakotos užsienio politinių įvykių – Egipto-Izraelio taikos proceso, Irano revoliucijos, Irako-Irano karo, sovietų invazijos į Afganistaną. Režimas mėgino sušvelninti Musulmonų Brolijos poziciją labiau „islamizuodamasis“ ir skirdamas islamistams postus vyriausybės institucijose.

1980-1990 m. laikotarpyje išaugo Jordanijos islamistų įtaka kitose valstybėse veikiančioms Musulmonų Brolijos atšakoms. Tai lėmė represijų nebuvimas ir Jordanijos geopolitinis centriškumas. Jordanijos islamistai dažnai bendradarbiaudamo sprendžiant kitų Musulmonų Brolijos atšakų problemas. Didėjo islamistų įtaka universitetuose, ir režimas ėmėsi žingsnių islamistų įtakai mažinti – pradėti drausti politinio turinio pamokslai pamaldų metu, iš Jordanijos buvo išvyti Sirijos Musulmonų Brolijos aktyvistai. Tačiau režimas ir islamistai vengė atviros konfrontacijos⁴⁶.

Priešprieša tarp Musulmonų Brolijos ir režimo vėl pradėjo stiprėti karaliui Huseinui pritarus Madrido taikos procesui – islamistai tuo tarpu rėmė kovinius Hamas veiksmus Vakarų krante. Dešimto dešimtmečio viduryje Musulmonų Brolija vėl radikalėjo – į organizaciją

---

⁴⁵ Brown, Nathan, „Jordan and its Islamic Movement: the Limits of Inclusion?“ *Carnegie Papers*, No. 74, November 2006, <www.carnegieendowment.org>[Žiūrėta 2007 01 16].

⁴⁶ Ten pat, 39 p.

įsijungę nauji nariai, daugiausia palestiniečiai, nusivylę Hašemitų politika ir Palestinos problemos nesprensimu, pradėjo kvestionuoti tradicinį prorežimišką požiūrį.

1994 m. Musulmonų Brolijos lyderiu tapus palestiniečiui, organizacija dar labiau susiskaldė, tapo vis labiau politizuota, priešiška režimui dėl taikos su Izraeliu pasirašymo. Prasidėjo viena aršiausių konfrontacijų Musulmonų Brolijos-režimo santykių istorijoje. Stiprėjo Musulmonų Brolijos ir Hamas ryšiai, susiformavo nuosaikus ir radikalus Musulmonų Brolijos .

Musulmonų Brolija Palestinos savivaldoje

Pirmieji kontaktai tarp Egipto Musulmonų Brolijos įkūrėjo ir palestiniečių užsimezgė dar 1927 m., tačiau Musulmonų Brolijos atšaka buvo įsteigta tik 1945 m. Per dvejus metus Palestinos teritorijoje įsteigtos 25 islamistinės organizacijos atšakos, kurios skelbėsi turinčios 12 000 narių⁴⁷. Palestiniečių Musulmonų Brolija savo pirmą konferenciją sušaukė 1946 m. Haifoje, joje dalyvavo organizacijos nariai iš Transjordanijos, Egipto, Sirijos ir Libano. Konferencijos dalyviai ragino remti pan-arabizmą, iškelti palestiniečių problemą JTO Saugumo taryboje, remti H. al-Banną ir islamistų judėjimą kitose šalyse. Jau tuo metu palestiniečių Musulmonų Brolija išsiskyrė iš kitų atšakų, pabrėždama centrinę Palestinos vietą organizacijos programoje, kai kitų šalių Musulmonų Brolijos lyderiai akcentavo transnacionalinio islamiško identiteto svarbą⁴⁸.

Po to, kai 1967 m. Izraelis okupavo Vakarų krantą ir Gazos ruožą, šeikho Ahmed Yassino vadovaujama Musulmonų Brolija Gazos ruože palaipsniui aktyvino savo veiklą, pasitelkdama *da'wa* (misionieriavimą). 1973 m. misionieriška veikla tapo institucionalizuota įkūrus Islamo centrą (*al-Mujamma al-Islami*). 1979 m. patvirtintas Izraelio, Islamo centras tapo religinių, švietimo institucijų, ekonominių, socialinių projektų priežiūros Gazos ruože koordinatoriumi. *Mujamma* buvo sudaryta iš septynių komitetų, kiekvienas iš jų atsakingas už tam tikrą veiklos sritį: misionieriavimo ir pamokymų, socialinio aprūpinimo, švietimo, labdaros, sveikatos, sporto ir susitaikymo⁴⁹. Nors Islamo centro veikla neapėmė visų Gazos ruože veikiančių Musulmonų Brolijos atšakų koordinavimo, XX a. aštunto dešimtmečio antroje pusėje *Mujamma* tapo svarbiausiu Musulmonų Brolijos sparnu Gazos ruože.

---

⁴⁷ Brand, Lauri, „The Effects of the Peace Process on Political Liberalization in Jordan“, *Journal of Palestine Studies*, 28 (2), 1999.

⁴⁸ Ten pat, p. 10

⁴⁹ „Hamas“, *Jane's Terrorism and Insurgency Centre*, <<http://jtic.janes.com.proxy.www.merln-europe.org/JDIC/JTIC/home.do>> [Žiūrėta 2005 04 23].

Skirtingai nei Palestinos nacionaliniai judėjimai, Musulmonų Brolija nedalyvavo ginkluotoje kovoje prieš Izraelį nei 1967 m., nei 1973 m. Dėl šios priežasties Izraelio valdžia leido A.Yassino vadovaujamai organizacijai netrukdomai tęsti savo religinę ir socialinę veiklą. Be to, Izraelio pareigūnai Musulmonų Brolijos veiklą vertino kaip atsvarą kur kas karingiau nusiteikusiems PIO nacionalistams.

Prasidėjus pirmajai palestiniečių intifadai, Musulmonų Brolijai kovoje prieš Izraelį iškilo būtinybė varžytis su nacionalistine Y. Arafato vadovaujama Palestinos Išlaisvinimo Organizacija (PIO), ir tai 1987 m. iššaukė Hamas sukūrimą. Kaip sukarinta grupuotė, naudojanti smurtą ir teroristinius metodus politiniams tikslams pasiekti, JAV, Izraelio, ES pareigūnų Hamas buvo įtraukta į teroristinių grupuočių sąrašą.

Hamas (arab. „uolumas“, „užsidegimas“) – *Harakat al-Muqawama al-Islamiyya* (Islamo pasipriešinimo judėjimas) trumpinys. Organizacija įkurta 1987 m., likus kelioms dienoms iki pirmosios palestiniečių intifados pradžios. Hamas ideologija yra Musulmonų Brolijos islamistinės ideologijos ir palestiniečių nacionalizmo junginys. Hamas chartijoje teigiama, kad organizacija yra „vienas iš Musulmonų Brolijos Palestinoje sparnų“. Manoma, kad Hamas buvo įkurtas ne tam, kad transformuotų Musulmonų Broliją į karinę organizaciją, bet tam, kad apsaugotų organizaciją nuo galimų neigiamų pasekmių, jei iniciatyva žlugtų ar intifada greitai baigtųsi⁵⁰. Šeicho Ahmed Yassino įkurtas Gazoje veikiantis Islamo Judėjimas, būdamas Musulmonų Brolijos atšaka, palaikė glaudžius ryšius su Jordanijos Musulmonų Brolija dar iki Hamas įkūrimo. Glaudus bendradarbiavimas buvo sąlygotas asmeninių pažinčių tarp Vakarų Kranto aktyvistų ir Jordanijos islamistų bei siekio išlaikyti judėjimo vienybę abejose Jordano upės pusėse.

Hamas įkūrimas buvo stipraus noro aktyviai dalyvauti nacionaliniame judėjime išraiška, ypač jaunimo tarpe. Tai taip pat atskleidė skirtingą Musulmonų Brolijos narių požiūrį į reikalingumą dalyvauti ginkluotoje kovoje – buvo baiminamasi, kad tolimesnis neveiklumas paskatins jaunimą prisijungti prie kur kas aktyvesnių nacionalistinių organizacijų ir grupuočių.

Vienas iš Hamas tikslų buvo tapti konkuruojančia jėga PIO. 1990 m. Hamas pradėjo bendradarbiauti su Islamo Džihadu ir Saudo Arabijoje surengė kelis slaptus susitikimus, kurių metu abi pusės sudarė bendrą programą Palestinos islamiškai stovyklai prieš PIO stiprinti⁵¹.

Apžvalgininkai pastebėjo, kad paskutinį XX a. dešimtmetį Hamas vis daugiau dėmesio skyrė ne okupacijos temos eskalavimui raginant priešintis politiniais ir kariniais būdais, bet religinei-socialinei veiklai. Hamas lyderiai teigė, kad „visa, kas religinga, yra Hamas, o tie, kas

---

⁵⁰ Ten pat, 6 p.

⁵¹ Hatina, Meir, *Islam and Salvation in Palestine: The Islamic Jihad Movement*, Dayan Center Papers 127, Tel Aviv University: 2001, 82 p.

moko islamo tiesų, įgyvendina Hamas tikslus“, „Hamas atstovauja religiją ir islamišką gyvenimo būdą, o ne politinį smurtą“⁵². Pastarąjį dešimtmetį Hamas strategija pakito iš puolamosios į gynybinę, kai kurie lyderiai tiesiai išreiškė nepritarimą smurtui kaip pasipriešinimo okupacijai formai. Greičiausiai smurto atsisakymą sąlygojo nepasiteisinusi strategija ir suvokimas kad organizacija turi kur kas daugiau laisvės veikti atsisakiusi prievartos naudojimo. Hamas lyderiai teigia, jog „negalime įveikti okupantų karinėmis priemonėmis – mes iš to pasimokėme – bet galime įveikti išlaikydami savo kultūrą ir vertybių sistemą; islamas yra tas būdas, kurį pasitelkę mes nugalėsime“⁵³. Pastebėta, jog islamo aktyvistai Palestinoje vis daugiau nurodo „Musulmonų Broliją“ kaip autoritetą, o ne Hamas ar Islamo džihadą. Islamistų tikslas – visuomenės suislaminimas.

Devintame dešimtmetyje prasidėjusį Musulmonų Brolijos politizavimąsi paveikė gilėjanti Palestinos nacionalinio judėjimo krizė po jo išvairo iš Libano 1982 m., taip pat regioninis islamo atgimimas. Netrukus iš nesmurtine Musulmonų Brolijos veikla nusivylusių narių susibūrė kur kas revoliucingesnis Islamo džihadas. Nors Hamas buvo įkurtas 1987 m., Musulmonų Brolijos didesnis politinis aktyvumas pastebimas jau nuo dešimtmečio vidurio, kai islamistai surengė kelias demonstracijas ir protesto akcijas prieš okupaciją bei keliskart susirėmė su Palestinos kairiaisiais. 1983-1987 m. laikotarpis žymėjo pasirengimą priešiniuisi okupacijai – jam vadovavo šeikhas Ahmed Yassinas⁵⁴.

4. Musulmonų Brolijos dalyvavimas politinėje liberalizacijoje

4.1. Politinė liberalizacija Vidurio Rytuose

4.1.1. Politinė liberalizacija versus demokratizacija

XX a. paskutiniiais dešimtmečiais arabų valstybėse prasidėjusios politinės reformos vadinamos politinės liberalizacijos požymiu. Nors visuotiniai priimto vieningo politinės liberalizacijos apibrėžimo nėra, daugelis autorių sutaria, jog politinė liberalizacija reiškia įvairių pilietinių teisių (kalbos laisvės, spaudos ir pan.) „atlaisvinimą“ – liberalizavimą. Skirtingai nei demokratizacija, liberalizacija neapima įvairių politinių režimų institucinių

---

⁵² Roy, Sara, “The Transformation of Islamic NGOs in Palestine”, *Middle East Report*, No. 214, p. 25
Sageman, Marc, *Understanding Terror Networks*, University of Pennsylvania Press: 2004, 25 p.

⁵³ Ten pat, p. 25

⁵⁴ “Dealing with Hamas”, *ICG Middle East/North Africa Report* No. 21, 26 January 2004, www.icg.org, [Žiūrėta 2005 01 12].

struktūrų kokybinio liberalizavimo⁵⁵. Pasak S. Huntingtono, liberalizacija – tai dalinis autoritarinės sistemos, kurioje valstybės lyderiai nerenkami laisvais rinkimais, atsivėrimas⁵⁶. Autoritarinių režimų liberalizacijos pavyzdžiai – politinių kalinių paleidimas, cenzūros sušvelninimas, pilietinės visuomenės iki tam tikros ribos atgaivinimas, kontroliuojamų rinkimų organizavimas.

Tuo tarpu demokratizacija laikytinas perėjimas nuo mažiau atskaitingos iki labiau atskaitingos vyriausybės, nuo mažiau konkurencinių (ar neegzistuojančių) iki laisvesnių ir sąžiningesnių, konkurencingų rinkimų; nuo griežtai apribotų iki užtikrinamų bei saugomų asmens ar politinių teisių; nuo silpnų (ar neegzistuojančių) savarankiškų pilietinės visuomenės asociacijų iki savarankiškesnių ir gausesnių asociacijų. David Goldblatt apibrėžia demokratizaciją kaip šių komponentų (atskaitomybės, rinkimų, asmens ir politinių teisių, savarankiškų asociacijų) progresyvią evoliuciją suderintai veikiant valstybės politinėms institucijoms, esant ekonominiam vystymuisi, aktyviai pilietinei visuomenei, politinei kultūrai ir savimonei, tarptautiniams išsipareigojimams⁵⁷. Galutinis demokratizacijos produktas – demokratija, kurią Bruce Russett apibrėžia kaip „šalį, kurioje beveik kiekvienas gali balsuoti, rinkimuose laisvai varžomasi, prezidentas renkamas tautos ar išrinkto parlamento, pilietinės teisės ir laisvės iš esmės garantuojamos“⁵⁸. Taigi pagrindiniai liberalios demokratijos reikalavimai – konstituciškai užtikrintas politinių galių atskyrimas, politinis pliuralizmas, asmens ir politinių teisių bei laisvių užtikrinimas. Pasak Larry Diamond, liberalios demokratijos pagrindas, be išvardintų komponentų, yra nepriklausoma teismų sistema bei apolitiškos karinės ir saugumo struktūros⁵⁹.

Daugelyje Vidurio Rytų valstybių apie demokratijos perspektyvas kalbėti keblu – rinkimai didžiaja dalimi yra režimų kontroliuojami, pilietinių teisių „atlaisvinimas“, liberalizavimas, sąlyginis, todėl neesminės politinės ar ekonominės reformos tėra politinės liberalizacijos, o ne demokratizacijos požymis. Vidurio Rytuose politinė liberalizacija dažnai yra režimo išgyvenimo strategijos dalis. Kitaip tariant, liberalizacija – tai režimo prevencinis žingsnis galimiems socialiniams, politiniams ar ekonominiams neramumams slopinti.⁶⁰ Tokia politinė liberalizacija autoritarinėse valdymo sistemose dažnai nereiškia perėjimo į

---

⁵⁵ Bratton, Michael, Nicolas van de Walle *Democratic Experiments in Africa: Regime Transitions in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997, 108 p.

⁵⁶ Huntington, Samuel, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century* (Norman, OK: University of Oklahoma Press, 1991), 9 p.

⁵⁷ David Potter, David Goldblatt, Margaret Kiloh, and Paul Lewis, eds., *Democratization*, Cambridge: Polity Press, 1997, 6 p.

⁵⁸ Ten pat, 12 p.

⁵⁹ Zambelis, Chris, “The Strategic Implication of Political Liberalization and Democratization in the Middle East”, *Parameters*, Vol. 35, Autumn 2005, 90 p.

⁶⁰ ten pat, 91 p.

demokratinę valdymo sistemą – jau porą dešimtmečių trunkant politinės liberalizacijos procesams, Freedom House ataskaitose Vidurio Rytų valstybės tebėra vertinamos kaip labiausiai nedemokratiškos dviem aspektais – politinių teisių ir asmens laisvių⁶¹.

Daniel Brumberg teigimu, arabų valstybėms būdinga ne demokratizacijos užuomazgos, o liberalizuotos autokratijos: „dabar aišku, tiek pačiuose Vidurio Rytuose, tiek už regiono ribų, jog liberalizuota autokratija kur kas ilgaamžiškesnė, nei anksčiau manyta. Ribojamo pliuralizmo, kontroliuojamų rinkimų, selektyvios spaudos Egipte, Jordanijoje, Maroke, Alžyre ir Kuveite mišinys nėra tiesiog autoritarinių režimų pasitelkta „išgyvenimo strategija“, tai greičiau politinės sistemos tipas, kuriame institucijos, taisyklės ir logika paneigia bet kokį linijinės demokratizacijos modelį“.⁶² Taigi, pasak D. Brumberg, „liberalizuotos autokratijos“ nėra vien režimo išgyvenimo taktika – tai integruota sistema, kurios vidinės taisyklės tarnauja ne tik režimo interesams, bet ir didžiąjai daliai opozicijos elitų. Nors opozicija dažnai skundžiasi ribota laisve veikti, kritika dažnai slepia didesnę pritarimą liberalizuotai autokratijai nei neaiškioms greitos ir visapusės demokratizacijos pasekmėms⁶³. Tokia sistema aiškinama politine istorine regiono kultūra – ilgą laiką regione vyravo klientizmo santykiai, o politinės jėgos neturėjo įsitvirtinimo visuomenėje⁶⁴. Vienos partijos valdomose valstybėse (Egipte, Tunise) autokratijas liberalizavo „reformatoriai“ (A. Sadatas, Ben Ali), „išradę“ opozicijas ar formalias partijas. Tokios sukurtos partijos neturėjo masių paramos, jos buvo elito struktūros, susietos su režimu asmeniniais ar giminystės ryšiais, todėl rėmė režimą ir valstybės kontroliuojamą liberalizaciją⁶⁵. Monarchinėse valstybėse (Maroke, Jordanijoje) opozicija taip pat buvo artimai susijusi su karaliais, todėl palaikė režimų politiką. Kita vertus, net jei opozicija nesutiktų su monarcho/prezidento politika, neturėdama visuomenės paramos, būdama „įkurta“, negalėjo tikėtis priversti režimą pakeisti politiką. Tai galima vadinti opozicijos-režimo elitų konsensusu.

Apibendrinant galima teigti, kad Vidurio Rytuose neegzistuoja vidinės aplinkybės, galinčios skatinti demokratizaciją. Regiono valstybės neturi ankstesnės demokratijos patirties⁶⁶. Net Egipte, kuris XX a. pirmoje pusėje buvo dominuojamas buržuazijos, įsipareigojusios skleisti liberalios demokratijos vertybes, vėliau buvo pereita prie autoritarinio

---

⁶¹ Žr. priedą nr 1.

⁶² Brumberg, Daniel, Democratization in the Arab World: The Trap of Liberalized Autocracy, *Journal of Democracy*, 13(4), 2002, p. 8

⁶³ Brumberg Daniel, „Democratization versus Liberalization in the Arab World: Dilemmas and Challenges for US Foreign Policy“, July 2005, *Strategic Studies Institute*, <www.strategicstudiesinstitute.army.mil> [Žiūrėta 2006 05 10].

⁶⁴ Ten pat, p. 6

⁶⁵ Ten pat, p. 6

⁶⁶ Ottaway, Marina and Carothers, Thomas, „Democratic Mirage in the Middle East“, *Carnegie Papers*, No. 20, October 2002, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2005 12 10].

Nassero režimo. Per kontroliuojamus rinkimus, „skaldyk ir valdyk“ taktiką režimai sukūrė įsisenėjusius autoritarinius modelius, kur politinių partijų sistemos funkcionuoja tik teoriškai. Kita problema – Vidurio Rytų valstybės neišgyveno sąlyginai ilgo ekonominio kilimo, kuris būtų pakeitęs edukacinius standartus bei pagerinęs pragyvenimo lygį. Atvirkščiai – valstybių socioekonominė padėtis blogėja, ir net turtingiausiose naftos eksportuotojose pajamos už naftą nebesugeba padengti sparčiai daugėjančių gyventojų poreikių⁶⁷.

4.1.2. Politinės liberalizacijos priežastys

Politinę ir ekonominę liberalizaciją *makro* mastu lemia suintensyvėjusi pasaulinė komunikacija ir ekonominė integracija⁶⁸. Vidurio Rytų valstybėse ją skatina išorės spaudimas ir vidaus sąlygos.

Po 2001 m. teroristinių išpuolių JAV pradėta diskutuoti apie „demokratijos vakuumą“ arabų šalyse, tampantį prieglobsčiu ekstremistinėms grupuotėms ir priežastimi arabų visuomenių radikalėjimui. Demokratijos deficitas buvo eskaluojamas išaugusios terorizmo grėsmės kontekste, ir JAV administracija kaip priešnuodį musulmoniškam terorizmui iškėlė regiono demokratizacijos idėją⁶⁹. 2002 m. gruodį JAV inicijavo MEPI – *Middle East Partnership initiative*, o 2004 m. birželį – *Broader Middle East and North Africa Initiative*. 2003 m. ir 2004 m. JAV prezidentas kalbėjo apie arabų regiono demokratizaciją kaip pasiekiamą realybę: „regiono balsai visa aktyviau reikalauja reformos ir demokratinio pokyčio <...> laisvė Vidurio Rytuose bunda“⁷⁰. Arabų lyderiai į aktyvią JAV politiką reagavo kritiškai ir užėmė gynybinę poziciją. Skepticizmas ir įtarumas dar labiau padidėjo po invazijos į Iraką, kuri, kaip JAV pareiškė, turėtų sukelti „domino efektą“ – paskatinti kitas regiono valstybes demokratizuotis.

Kita vertus, arabų politinės reformos klausimas tapo plačiai eskaluojamu ne tik JAV ar Vakarų Europos spaudoje bei analitikų darbuose, bet ir pačiose arabų valstybėse. Visos arabų vyriausybės sutiko, kad reforma iš principo reikalinga, ir daugelis jų netgi iniciavo kelias reformas⁷¹. Po 2001 09 11 apie politinės reformos arabų šalyse būtinybę buvo pradėta

---

⁶⁷ Žr. priedą nr. 2

⁶⁸ Dankward A. Rustow, „Democracy: A Global Revolution?“, *Foreign Affairs* 69, No. 4 (Fall 1990), p. 79

⁶⁹ Amy Hawthorne, Political Reform in the Arab World: A New Ferment? *Carnegie Papers* No. 52, October 2004, www.carnegieendowment.org

⁷⁰ <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/06/20040602.html>

⁷¹ Hawthorne, Amy, „Political Reform in the Arab World: A New Ferment?“ *Carnegie Papers* No. 52, October 2004, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 02 10].

diskutuoti regioniniu mastu – pirmąkart reformų klausimas įtrauktas Arabų lygos suvažiavimų dienotvarkę ir tapo esminiu regioninių konferencijų diskusijų objektu⁷².

Taigi išorinis (daugiausia JAV) spaudimas paskatino arabų valstybių intelektualus aktyviau diskutuoti apie politinės reformos būtinybę, o režimus imtis dalinių reformų demokratizacijos išpūdžiui sudaryti. Kita vertus, politinė liberalizacija regione nekilo kaip atsakas į Vakarų valstybių spaudimą ir nėra tik po 2001 m. teroristinių išpuolių atsiradęs reiškinys. Didelėje dalyje arabų valstybių daugpartiniai rinkimai (tiesa, režimų kontroliuojami) reguliariai vyksta nuo XX a. antros pusės, ir dalinį politinį režimų atvirumą sąlygojo vidaus aplinkybės. Vidurio Rytų norą demokratizuotis lėmė socioekonominis disbalansas, religinis atgijimas ir dabartinių valdančiųjų režimų legitimumo trūkumas.

4.1.3. Politinės liberalizacijos problema Vidurio Rytuose

Visuomenės nuomonės apklausos rodo, kad Vidurio Rytų regiono piliečiai nori atviresnių politinių sistemų, didesnės žmogaus teisių apsaugos, platesnių asmens laisvių⁷³. Kita vertus, bendro, migloto vaizdo apie demokratijos pranašumus turėjimas nėra lygus organizuotų rinkėjų, galinčių sudaryti atsvarą autoritarizmui, buvimui. Kitaip tariant, noras „demokratizuotis“ Vidurio Rytų visuomenėse egzistuoja, tačiau nėra įrankių demokratizacijai įgyvendinti – politinių partijų, visuomeninių judėjimų, profesinių asociacijų ir pan. Nesant tokioms organizuotoms jėgoms, demokratijos perspektyvos Vidurio Rytuose išlieka miglotos.

Politinės reformos problema arabų valstybėse – prezidentai ir karaliai išlieka pernelyg įtakingi, tuo tarpu parlamentai neturi didelės galios, nėra veiksmingi, o teismų sistema nėra nepriklausoma. Lygiaverčių, režimą atsveriančių ar jį turinčių prižiūrėti/kontroliuoti institucijų nėra arba jos yra silpnos ne tik dėl to, kad konstitucijos ar įstatymai neleidžia joms plėtotis, bet ir todėl, jog jos nėra organizuotai remiamos piliečių, reikalaujančių politinių teisių ar vyriausybės atskaitomybės. Daugelio valstybių vyriausybės, siekdamos įtvirtinti savo „modernų įvaizdį“, imasi nežymių reformų. Vis dėlto, jei vyriausybės nebus aktyviau spaudžiamos organizuotų piliečių, mažai tikėtina, kad jos imsis žingsnių efektyviai užtikrinti įstatymų leidžiamosios jėgos savarankiškumą ir visų politinių jėgų balansą.

Nedidelės rinkėjų grupės, pasisakančios už demokratinę reformą, egzistuoja – tai politinis elitas (intelektualai), vis atviriau kalbantys apie demokratinę reformų būtinybę. Tai nėra nauja diskusija - ji kilo dar pirmaisiais arabų kontaktų su Europa metais – XIX a., tačiau

⁷² Hawthorne, Amy, „Political Reform in the Arab World: A New Ferment?“ *Carnegie Papers* No. 52, October 2004, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 02 10].

⁷³ UN Arab Development Report 2002, www.undp.org

vėliau buvo išstumta populiarėjančios nacionalizmo ideologijos. XX a. antroje pusėje nacionalizmo idėjoms silpstant, intelektualai vėl grįžo prie liberalios demokratijos siūlomų politinių sprendimų – ne tik kaip priešiško autoritarizmui, bet ir tam, kad atgaivintų visuomenę, arabų šalių ekonomiką ir socialinį gyvenimą⁷⁴.

Vis dėlto demokratinės politinės partijos arabų valstybėse išlieka silpnos. Prodemokratiški intelektualai vengia politinių partijų ir verčiau steigia nevyriausybinės organizacijas, dažnai finansuojamas iš užsienio. Jos rengia konferencijas, susilaukiančias dėmesio užsienyje, tačiau nepasiekiančias paprastų gyventojų savose šalyse „širdžių“.

Problema ne tik ta, kad demokratijos propagotojai Vidurio Rytuose nepajėgia pritraukti visuomenės dėmesio - jie ir nevysto būdų, kaip padaryti demokratijos idėjas suprantamas ir prieinamas eiliniam gyventojui, kitaip tariant, pro-demokratai „verda savose sultyse“ - dažnai jų veikla apsiriboja smegenų centrų steigimu, konferencijomis, laikraščiais, skirtais tokiam pat ratui žmonių, o ne plačiosioms masėms. Viena vertus, tai galima paaiškinti neliberalių vyriausybių politika, neleidžiančia aktyvai propaguoti demokratines idėjas; kita vertus, pažymėtinas ir didžiulis intelektualinis tarpas tarp „elito“ ir „masių“. Išvada viena – demokratinis elitas negali patraukti eilinio rinkėjo dėmesio, todėl, nors demokratijos idėjos Vidurio Rytų piliečių tarpe priimtinos, nėra mechanizmų joms materializuotis.

Apibendrinant galima teigti, kad arabų demokratai nėra reformos Vidurio Rytuose „raktas“ – jie iki šiol neparodė sugebantys – ar linkstantys – transformuoti abstrakčias idėjas į visuomenei suprantamas ir priimtinas programas. Pagaliau, jie patys yra laisvi veikti tik tol, kol jiems leidžia jų vyriausybės.

Spaudimas demokratizacijai iš išorės taip pat yra ribotas – JAV negali spausti Saudo Arabijos dėl šios naftos išteklių, spaudimą Egiptui sulaiko tai, jog jis pripažįsta Izraelį. Vakarų interesai Vidurio Rytuose labai daugialypiai, ir politinė reforma nėra esminis ir pagrindinis tikslas. Pagaliau, išorės jėgos ir norėdamos sukelti demokratines reformas nėra pajėgios tai padaryti be paramos šalių viduje, o realios paramos sulaukti negali dėl organizacinių struktūrų nebuvimo.

Kolonializmas taip pat turėjo neigiamos įtakos demokratijos idėjų populiarinimui Vidurio Rytuose. Šeštame-septintame dešimtmečiuose buvo mėginama atitolti ir atsiriboti nuo visko, kas „vakarietiška“. Pastaraisiais metais, nors arabų visuomenės yra nusivylusios savo valdymo formomis, JAV skatinamos demokratijos priimti neskubama dėl įsisenėjusio arabų-Izraelio konflikto ir įtarimų dėl šališkos JAV pozicijos bei interesų šiuo klausimu (dvigubi

---

⁷⁴ Ottawa, Marina, „Democracy and Constituencies in the Arab World“, *Carnegie Papers*, No. 48, July 2004, <www.carnegieendowment.org >[Žiūrėta 2005 12 07].

standartai Izraeliui ir palestiniečiams). Net aktyviausi demokratijos propaguotojai Vidurio Rytuose stengiasi atsiriboti nuo JAV, nes jos moralinis autoritetas daugelio arabų akyse yra žlugęs, ir JAV politika suvokiama kaip dviveidiška (parama autoritariniams režimams mainais už Izraelio pripažinimą, invazija į Iraką ir pan.). Dėl šių priežasčių režimo pakeitimas Irake nereikš „domino efekto“ kitose Vidurio Rytų valstybėse, jau vien dėl to, jog buvo „primestas iš išorės“, o ne kilo iš vidaus.

„Arabų gatvė“ anksčiau galėjo mobilizuoti nacionalistai (naseristai, baathistai), šiuo metu – islamistai. Pirmieji – akcentuodami turtinės lygybės klausimus, kurie buvo aktualūs plačiosioms masėms; antrieji – koncentruodamiesi į religiją. Teologinė diskusija, ar islamas ir demokratija suderinami, pačių islamistų tarpe tęsiasi jau daugiau nei šimtmetį. Daugumos islamistinių grupių lyderiai pasisako prieš smurto naudojimą ir yra linkę dalyvauti demokratiniuose procesuose. Bet kokiu atveju, demokratijos ateitis regione priklauso nuo to, ar islamistinės partijos pereis prie nuosaikesnių politinių pažiūrų ir taps pilnavertėmis demokratinio proceso dalyvėmis. Islamistų dalyvavimas politinėje liberalizacijoje nagrinėjamas sekančiuose darbo skyriuose.

4.1.4. Rinkimų politika kaip politinės liberalizacijos elementas

Rinkimų principas Vidurio Rytuose susiformavo Otomanų imperijos laikais, XIX a. pradėjus vykdyti Tanzimato reformas⁷⁵. Įtakota europietiškos tradicijos šalininkų biurokratų, imperinė valdžia išleido seriją įsakų, kuriais buvo atvertos durys pliuralistiniam dalyvavimui. Otomanų imperijos administraciniuose regionuose (*vilayet*) rinkimai buvo oficialiai pripažinti 1864 m. įstatymu, kuris numatė rinkimų į regionų administracines tarybas tvarką⁷⁶. Pliuralistinis dalyvavimas greitai išplito, buvo plačiai taikomas Otomanų valdžios, vėliau rinkimų sistema pradėta įgyvendinti XX a. pirmjė pusėje susikūrusiose nepriklausomose arabų valstybėse.

Jordanija. Jordanijos liberalizaciją paskatino 1989 m. visos šalies mastu vykę protestai dėl Tarptautinio valiutos fondo rekomenduoto subsidijų nutraukimo. Atsakydamas į visuotinius neramumus, karalius Huseinas sušaukė pirmus po 1967 m. arabų-Izraelio karo parlamento rinkimus Jordanijoje. 1989 m. parlamento rinkimuose daugiau nei 30 vietų islamistai laimėjo – dėl populiarumo visuomenėje, dėl politinių konkurentų nebuvimo (politinės partijos buvo uždraustos), dėl ankstesnės patirties vyriausybėje neturėjimo (dėl to nebuvo siejami su

⁷⁵ Piscatori, James, „Islam, Islamists and the Electoral principle in the Middel East“, *International Institute for the Study of Islam in the Modern World (ISIM)* 2000 www.isim.nl/files/paper_piscatori.pdf [Žiūrėta 2007 03 16]

⁷⁶ Ten pat, p. 7

korupcija). Karalius pripažino islamistų pergalę, ir tai užsienyje sukėlė kalbas, kad Jordanija „demokratizuojasi“.

Po rinkimų sekė įvairios politinės reformos – suteikta daugiau laisvės spaudai, legalizuotos politinės partijos (1992 m.), priimta politines teises apibrėžianti nacionalinė chartija (1993 m.). Tačiau 1994 m. pradžioje Jordanijos monarchija nutraukė daugelį reformų, reaguodama į kilusį pasipiktinimą dėl taikos su Izraeliu pasirašymo tais metais, taip pat dėl pokyčių užsienio politikoje ir vis didesnio suartėjimo su JAV.

1999 m. karaliumi tapus Abdullah II, atgimė viltis atnaujinti reformas, tačiau jos greitai užgeso – parlamento rinkimai buvo atidėti dvejiems metams, o valdžia leido „laikinus įstatymus“, ribojusius spaudos laisvę ir parlamento veiklą. Kai parlamento rinkimai buvo surengti 2003 m., režimas akylai prižiūrėjo procesą, kad, reikalui esant, neleistų opozicijai perimti įtakos. Visuomenėje vyravo nepasitenkinimas režimo politika, santykių su Izraeliu palaikymas vykstant palestiniečių intifadai. Pažymėtina, kad daugiau nei pusė Jordanijos gyventojų yra palestiniečiai – Jordanija vienintelė arabų valstybė, suteikusi pilietybę palestiniečių pabėgėliams. Kita vertus, tradiciniai monarchijos rėmėjai yra Jordano upės rytų kranto gyventojai – transjordaniečiai. Dėl ryšių su monarchija, buvusios Transjordanijos gyventojai dominuoja parlamente, viešajame sektoriuje ir saugumo pajėgose. Nors Abdullah II mėgino sukurti vieningą nacionalinį identitetą, imadamasis „pirmiausia Jordanija“ iniciatyvos, ji nebuvo sėkminga dėl išsisknijusių socialinių ekonominių skirtumų visuomenės sluoksniuose.

Jordanijoje politinės partijos pradėjos steigti vos tik susikūrus nepriklausomai Jordanijos valstybei. 1952 m. konstitucija įtvirtino piliečių teisę steigti politines partijas bei jungtis prie jų; ši konstitucijos nuostata buvo patvirtinta 1955 m. priimto politinių partijų įstatymo. 1957 m. politinės partijos buvo uždraustos; draudimas galiojo iki 1989 m. Naujas politinių partijų įstatymą priimtas 1992 m., atgaivinęs senas partijas ir paskatinęs steigti naujas. 1993 m., 1997 m., 2003 m. daugelis partijų dalyvavo parlamento rinkimuose, tačiau politinis pliuralizmas nelėmė demokratinės transformacijos. 2003 m. Jordanijoje buvo oficialiai užregistruota 31 politinė partija.

Artėjant 1993 m. rinkimams buvo pakeistas rinkimų įstatymas – įtvirtintas „balsavimas blokais“. Tai sukėlė nesutarimus Musulmonų Brolijos gretose, ir dėl vieningos pozicijos nebuvimo islamistai prarado trečdalį turėtų balsų. IVF laimėjo 16 vietų, nepriklausomi islamistai – 6. Tačiau, kadangi kitos partijos pasirodė dar silpniau, Musulmonų Brolija per IVF išliko įtakingiausia partija parlamente. 1997 m. parlamento rinkimus Jordanijos Musulmonų Brolija ragino boikotuoti, nebent vyriausybė patenkintų islamistų reikalavimus – pakeistų 1993 m. rinkimų įstatymą. Režimas nenusileido, ir islamistinė organizacija parlamento rinkimuose

nedalyvavo. Juose laimėjo 10 nepriklausomų islamistų. Musulmonų Brolija boikotavo ir Senatą, taip prarasdama atstovus abiejuose parlamento rūmuose.

Egiptas. Egipte, kuris laikomas arabų pasaulio reformų lyderiu, politinės reformos, pradėtos dar XIX a. pradžioje, kai, siekiant konsoliduoti Egipto kontrolę ir pasiekti karinių pajėgumų lygybę su Europa, buvo pradėtos diegti modernizacijos ir vesternizacijos idėjos⁷⁷. Egipto liberalioji era tęsėsi iki 1952 m. perversmo, kai Egipto prezidentu tapo Gamal Abdel Nasser, šeštame ir septintame dešimtmečiuose buvęs pan-arabistinio nacionalizmo lyderis, kurio populiarī politika ir „arabų socializmo kūrimas“ maskavo represijas islamistų atžvilgiu. 1967 m. G. A. Nasseris baigėsi, kai Egiptas (kartu su Jordanija ir Sirija) patyrė triuškinantį pralaimėjimą kare su Izraeliu, ir jo įpėdinis Anwar al-Sadatas pasuko Egipto užsienio politiką priešinga linkme - po 1973 m. karo su Izraeliu pradėjo glaudžiau bendrauti su JAV. Bendradarbiavimo procesą vainikavo pirma arabų taikos su Izraeliu sutartis, Egipto pasirašyta 1979 m. Pro-amerikietiška Egipto prezidento pozicija sulaukė didelio nepasitenkinimo Egipto visuomenės tarpe, galiausiai 1981 m. A. Sadatas buvo nužudytas radikalių islamistų. Hosni Mubarakas tapęs prezidentu ėmėsi atsargios ekonominės liberalizacijos, tačiau atsispyrė spaudimui pradėti politines reformas. 2005 m. Mubarakas paskelbė pirmus Egipto istorijoje daugiakandidačius prezidento rinkimus, tačiau tiek prezidento rinkimus, tiek vėliau sekusius parlamento rinkimus lydėjo rinkėjų bauginimai ir balsų klastojimai.

Egiptas yra autoritarinė valstybė, nors daugelis demokratiniam procesui būtinų institucijų veikia. Egipte vyksta rinkimai, kuriuose dalyvauja daug partijų (šiuo metu jų užregistruota 13, tačiau ne visos nusprendžia dalyvauti rinkimuose), bet rinkimai nėra nei laisvi, nei sąžiningi. Valdančioji Nacionalinė demokratų partija (NDP) nuolat parlamento rinkimuose laimi bent du trečdalius balsų, taip užsitikrindama galimybę teikti kandidatą į prezidento postą, kuri vėliau tvirtinamas referendumu. Musulmonų Brolijai – populiariausiai politinei jėgai šalyje – draudžiama registruotis kaip politinei partijai, taip pat iki šiol neregistruota išlieka 1995 m. nuo Musulmonų Brolijos atsiskyrusi „Centro“ partija (*al-Wasat*).

Egipto politinėje sistemoje dominuoja prezidento institucija, turinti dideles įstatymų leidybos galias ir galinti paleisti parlamentą. Spauda Egipte yra pakankamai laisva, tuo tarpu radijas ir televizija režimo griežtai kontroliuojami⁷⁸. Karininkų vaidmuo politikoje didelis, tačiau ne svarbiausias. Teismai pakankamai nepriklausomi⁷⁹. Valdžia konkuruodama su

---

⁷⁷ Takeyh, Ray, and Gvosdev, Nikolas K., *The Receding Shadow of the Prophet*, Westpoint, Connecticut London Praeger: 2003, 59 p.

⁷⁸ Ottaway, Marina and Carothers, Thomas, „Funding Virtue. Civil Society Aid and Democracy Promotion“, *Carnegie Papers*, 2002 <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2005 12 07].

⁷⁹ Ten pat, 25 p.

islamistais prarado įtaką profesiniuose sindikatuose – inžinierių, teisininkų, gydytojų sluoksniuose, kur dominuoja islamistai.

Oficialiai uždrausta islamistinė organizacija Musulmonų Brolija jau seniai priėmė strategiją dalyvauti politiniuose procesuose. Su organizacija susiję asmenys dalyvavo kaip nepriklausomi kandidatai parlamento rinkimuose Egipte nuo 1984 m., ir su kiekvienais rinkimais jų sėkmė vis didėjo, nepaisant režimo bandymų trukdyti islamistų sėkmei. Pažymėtina, kad tiek 1984, tiek 1987 ir 2000 m. Musulmonų Brolijos kandidatai likdavo antri, nusileisdami tik prezidento H. Mubarako vadovaujamai valdančiajai Nacionalinei Demokratų partijai (NDP)⁸⁰.

Egipte po 1952 m. revoliucijos vyravo vienpartinė sistema. 1971 m. priimtos konstitucijos 5 straipsnis garantuoja daugiapartiškumą, tačiau vadovaujanti Nacionalinė Demokratų partija vis dar išlaiko beveik visą galią savo rankose. Nors Musulmonų Brolija, kaip politinė partija, niekuomet nebuvo legalizuota, sudarydama koalicijas su kitomis politinėmis partijomis organizacija dalyvavo 1984 m. ir 1987 m. parlamento rinkimuose. 1984 m. ji laimėjo 8 vietas, 1987 m. – 35 vietas. Pastarieji rinkimai ypatingi ir tuo, jog NDP įtaka ženkliai nuslopo – ji laimėjo vos 78 procentus vietų. Kai kurie apžvalgininkai šį laikotarpį vadina modernia liberalia Egipto era. Daugelis opozicinių partijų boikotavo 1990 m. rikimus dėl pakeisto rinkimų įstatymo, kuris neužtikrino nepriklausomo rinkimų stebėjimo. 1995m. rikimuose kandidatavo apie 4000 kandidatų (beveik 10 į vieną vietą), tačiau rinkimuose NDP laimėjo 94 procentus balsų. Iš kandidatavusiųjų 148 buvo MB nariai, tačiau išrinktas tik vienas. 2000 m. rinkimai laikyti laisvesniais nei ankstensi, daugiausia dėl teismo sprendimo patikėti rinkimų priežiūrą balsavimo punktuose teisėjams. Nepaisant to, MB kandidatų persekiojimas ir bauginimas tęsėsi, tačiau MB laimėjo 17 vietų (iš 444) ir tapo įtakingiausia opozicine jėga parlamente.

Egipte Musulmonų Brolija pademonstravo norą aktyviai dalyvauti rinkimuose 2003 m., nors ir anksčiau organizacijos nariai varžydavosi Egipto rinkimuose, dabartinis jos dalyvavimas kur kas aktyvesnis, labiau organizuotas ir sėkmingesnis. 2005 m. parlamento rinkimuose Musulmonų brolijos nariai laimėjo beveik 20 procentų vietų parlamente ir tapo dominuojančia opozicine jėga. Nors oficialiai Musulmonų Brolija yra uždrausta nuo 1954 m., ji vis aktyviau dalyvauja Egipto politiniame gyvenime ir ragina H.Mubarako režimą imtis demokratiniių reformų – panaikinti nepparastosios padėties įstatymą, išplėsti politinio dalyvavimo sferas. Musulmonų Brolija atidėjo, jei ne atmetė, ketinimus kurti islamišką valstybę revoliuciniu būdu.

---

⁸⁰ Žr. Priedą nr.4

2005 m. parlamento rinkimuose 130 musulmonų Brolijos narių, iškėlusių savo, kaip nepriklausomų politikų, kandidatūras, laimėjo 88 vietas iš 444 (tuo tarpu legali opozicija – vos 14) ir sudarė didžiausią opozicinį bloką. Skelbiama musulmonų Brolijos politinė programa – 24 metus trunkančio nepaprastosios padėties panaikinimas, karinių teismų civilių teismui panaikinimas, kalbos laisvę ribojančių įstatymų atšaukimas, taip pat konstitucinė reforma. Skirtingai nei 1995 ir 2000 m. parlamento rinkimuose, kai tūkstančiai grupuotės narių buvo įkalinti, 2005 m. oficialiai uždraustos islamiškos organizacijos nariai laisvai vykdė rinkiminę kampaniją ir nebuvo valdžios persekiojami.

1995 m. dalis MB narių pamėgino įkurti nuosaikią politinę partiją, Hizb al-Wasat, kurioje vienas iš lyderių buvo Egipto krikščionis koptas. Tais pačiais metais MB pareiškė, kad „Egipto krikščionys turi tas pačias teises ir atsakomybes, kaip ir musulmonai, tas pačias pilietines ir politines teises“⁸¹.

Palestinos autonomija buvo įkurta 1994 m. kaip politinis vienetas administruoti Vakarų kranto ir Gazos ruožo teritorijas, okupuotas Izraelio per 1967 m. karą. Tai nėra sobereni valstybė – ji nepajėgi kontroliuoti sienų ir finansų, pagrindinė jos atsakomybė – visuomeniniai reikalai ir saugumo užtikrinimas. Tarptautinėje bendruomenėje kaip palestiniečių tautos atstovas pripažįstama Palestinos išlaisvinimo organizacija, turinti stebėtojo statusą Jungtinių Tautų organizacijoje. Pažymėtina, kad Hamas, islamistinė organizacija, laimėjusi 2006 m. parlamento rinkimus, nėra PLO dalis.

Palestinos nacionalistiniai lyderiai tikėjosi, kad 1993 m. Oslo susitarimus lydės pilnateisės suverenios Palestinos valstybės sukūrimas, iš Vakarų kranto, Gazos ruožo ir rytų Jeruzalės pasitraukus Izraelio kariams ir gyventojams. Tačiau 2000 m. naujos palestiniečių intifados išvakarėse PA kontroliavo tik dalį teritorijos. Tuo tarpu Izraelio gyventojų plėtimasis sumažino palestiniečių tikėjimą Oslo procesu ir PA lyderiais. Nuo 2000 m. iki dabar Izraelis atsakė į palestiniečių kovotojų išpuolius prieš karius, gyventojus ir civilius atakomis prieš PA, kartu su masyviomis karinėmis atakomis prieš galimas kovotojų gruputes. Izraelio karinės operacijos, patikros postų sistema, komendanto valandos, pasienio postų uždarymai pagilino nedarbą ir skurdą palestiniečių teritorijose. Dar labiau palestiniečių nusivylimą skatino PA korupcija ir nepajėgumas tvarkytis su iškilusiais sunkumais. Tai pagrindinės priežastys, lėmusios Hamas iškilimą 2006 m. parlamento rinkimuose. Po rinkimų Vakarų donoriai sustabdė finansinę paramą palestiniečiams.

---

⁸¹ Takeyh, Ray, and Gvosdev, Nikolas K., *The Receding Shadow of the Prophet*, Westpoint, Connecticut London Praeger: 2003, 6 p.

Politinis Hamas sparnas, Islamo nacionalinio išlaisvinimo partija (*Hizb al-Khalas al-Islami al-Watani*) oficialiai įkurta 1996 m. Visi 19 partijos Politinio Biuro narių buvo gerai žinomi Hamas aktyvistai – kai kurie iš jų politinės partijos įsteigimo metu dar atlikinėjo bausmes kalėjimuose. Būdama musulmonų Brolijos sparnu, Hamas organizacija daug dėmesio skyrė labdaringai veiklai, įsitraukdama į švietimo, medicinos, socialinių paslaugų tiekimą Palestinos teritorijose – Gazos ruože ir Vakarų krante.

Pirmoji palestiniečių intifada parodė, kad Hamas gali būti rimtu konkurentu pasaulietinėms nacionalistinėms organizacijoms ir jų lyderiui Y.Arafatui. 1989 m. Izraeliui antrą kartą suėmus A.Yassiną, Hamas lyderystė pasikeitė – organizacijai iš Jordanijos pradėjo vadovauti Musa Abu Marzuq. Netrukus kilo trintis tarp „išorinės“ ir „vidinės“ (veikiančios okupuotose teritorijose) Hamas vadovybės, ypač nesutarta dėl santykių su Palestinos administracija – kvazi-vyriausybe, įsteigta po 1993 m. Oslo susitarimų. Nesutarta ir dėl dalyvavimo PA institucijose bei dalyvavimo 1996 m. PA parlamento rinkimuose.

Pirmoji palestiniečių intifada, trukusi 6 metus (1987-1993), suformavo Hamas kaip įtakingą politinę jėgą. Vienas iš svarbių Hamas privalumų buvo tai, jog organizacija buvo „vietinė“, skirtingai nei Fatah ir kitos PLO grupuotės – Hamas lyderiai ir žemesnio rango nariai buvo išimtinai palestiniečiai, gimę ir gyvenantys Gazos ruože ar Vakarų krante⁸².

2006 m. sausį laimėjęs Parlamento rinkimus, Hamas susidūrė su dilema – kaip suformuoti vyriausybę, kuri atitiktų bekompromisę judėjimo poziciją ir tuo pačiu nepakenktų palestiniečių gerovei; kaip vadovauti Palestinos savivaldai, kuri visiškai priklausoma nuo Izraelio, šio nepripažįstant ir su juo nesiderant. Dar labiau padidindamas įtampą, Izraelis nutraukė surinktų mokesčių pervedimą Palestinos savivaldai, sumažindamas pastarosios galimybę mokėti mokesčius 130,000 darbuotojų. Vidurio Rytų „kvartetas“ – JAV, ES, JTO, Rusija, nusprendė neteikti tiesioginės paramos Hamas vadovaujamai vyriausybei, o kelios Europos šalys užšaldė pagalbos lėšas, kol situacija pasidarys aiškesnė.

Triuškinanti Hamas pergalė buvo netikėta patiems judėjimo nariams. Islamistai tikėjosi užimti svarbias, bet ne dominuojančias pozicijas. Kitaip tariant, Hamas lyderiai vylėsi pasiekiantys garbingą pralaimėjimą, kuris leistų jiems išlaikyti įtaką sprendimų priėmimuose ir tuo pačiu nedarytų judėjimo atsakingo už klaidas. Dalyvavimas politiniame gyvenime neprisiimant visos atsakomybės būtų leidęs Hamas toliau užsiimti aktyvia socialine veikla, kovoti su korupcija, islamizuoti Palestinos visuomenę „nuo apačios į viršų“. Hamas ir toliau būtų laikęsis laikinų paliaubų su Izraeliu, paskelbtų 2004 metais, tačiau pasiliktų sau teisę atsakyti į Izraelio išpuolius prieš palestiniečius. Be to, pasilikimas Fatah užnugaryje būtų

---

⁸² Ten pat, 6 p.

reiškę, jog Hamas išlaikytų galimybę nenusiginkluoti, nors Palestinos prezidentas Abbas ir pažadėjo tai įvykdyti.

Hamas integracija į politinę sistemą gali lemti pragmatiškesnės judėjimo pozicijos priėmimą. Hamas sprendimas dalyvauti politiniame procese paskatino kai kuriuos stebėtojus daryti prielaidas, jog judėjimas šiuo metu išgyvena pragmatiškus pokyčius. Keliama tikimybė, jog Hamas atsisakys teroristinių išpuolių mainais į naują vaidmenį Palestinos demokratiname procese. Atsižvelgiant į Hamas sprendimą dalyvauti Palestinos municipaliniuose rinkimuose, paskelbtas paliaubas su Izraeliu, galima daryti prielaidą, jog Hamas yra pasirengęs tapti legitimia politine jėga, valstybiniu veikėju.

Kita vertus, neatmestina, kad ilgalaikiai Hamas tikslai nepasikeitė – tai yra, islamiškos valstybės įkūrimas teritorijoje, kuri vadinosi Palestina Britų mandato laikais. Tai reikštų Izraelio valstybės sunaikinimą. Pagal šią teoriją, naudodamasis demokratiniu procesu, Hamas viliasi gauti tarptautinį pripažinimą ir legitimumą iš esmės nekeičiant esminių dogmų ir bekompromisės pozicijos Izraelio bei jo sąjungininkų atžvilgiu. Dalyvavimas Palestinos parlamento rinkimuose ir Fatah silpnumo išnaudojimas leidžia Hamas pasiekti tikslą - laimėti politinę galią ir pakeisti esminius Palestinos savivaldos organų tikslus iš vidaus. Hamas yra pabrėžęs, jog dalyvavimas politiniame procese nereikš „pasipriešinimo okupacijai” pabaigos, ir pastangos “išlaisvinti Palestiną” tęsis. Politinės galios gavimas per rinkimus sustiprins Hamas poziciją ir leis Hamas išlaikyti savo karinį sparną - Izz al-Din al-Qassam Brigadas, taip grupuotė rezervuos galimybę bet kada grįžti prie ginkluotos kovos.

4.2. musulmonų Brolijos dalyvavimo rinkimuose motyvacija ir ideologinis pagrindimas

Nuo XX a. devinto dešimtmečio islamistinėse organizacijose Vidurio Rytuose suintensyvėjo diskusija dėl dalyvavimo rinkimų politikos procesuose. Daugelis islamistinių organizacijų ilgai nepritarė rinkimų principui. Radikalios džihadžių⁸³ grupuotės iki šiol atmeta demokratijos idėją, vadovaudamosi tuo, kad žmogaus sukurti įstatymai negali būti aukščiau dieviškosios teisės *šaryjos*⁸⁴.

---

⁸³ Džihadžiai – ekstremistinės ideologijos šalininkai.

⁸⁴ JAV ir ES iniciatyvų demokratizuoti Vidurio Rytų regioną kontekste, džihadžiai suvokia demokratiją ne tik kaip ereziją, bet kaip sudėtinę naujo kolonialistinio „kryžiaus žygio“ dalį – *al-Hamlah al-Salibiyyah al-Jadidah* (Paz, Reuven, 3 p.) Globalaus džihado atstovai kritikavo Hamas sprendimą dalyvauti rinkimuose, ir, ant džihadisų, nors organizacijos pergalė sveikintina, Hamas turėtų tartis su džihadžiais dėl tolimesnio veiklos plano, nes „Palestina nėra palestiniečių nuosavybė – tai sumažinta *Umma* (musulmonų bendrija), o jos svarba džihadui neginčytina“ Hamed al-Ali, Ma'zaq Hamas (Hamas dilema), 2006 01 27, <https://www.alhesbah.org/v/showthread.php?=-49903>

Nuosaikešnės islamistinės organizacijos iki XX a. paskutinių dešimtmečių taip pat nebuvo linkusios dalyvauti rinkimuose, nes manė, kad rinkimai jų šalyse nebuvo nei laisvi, nei sąžiningi, todėl realaus pokyčio nebūtų įmanoma pasiekti. Be to, ir tie islamistai, kurie pasirinko politinio dalyvavimo kelią, buvo atgrasinami autoritarinių režimų ar rinkimų rezultatai tiesiog panaikinami⁸⁵.

Laikui bėgant Musulmonų Brolijos požiūris į demokratiją kito – šeštame-septintame XX a. dešimtmečiuose Egipto Musulmonų Brolija buvo revoliucinė organizacija, pabrėžusi nekonformistinio požiūrio, nesitaikstymo su režimu ir „neislamiškomis praktikomis“ svarbą, tuo tarpu devintame-dešimtam dešimtmečiuose ji pradėjo akcentuoti evoliucijos, ne revoliucijos kelią, išskėlė pagarbos žmogaus teisėms, pilietinėms laisvėms ir politinėms teisėms klausimą. Esminis pokytis Egipto Musulmonų Brolijoje įvyko 1984 m., kai organizacijos valdančioji taryba nusprendė pakeisti ligtolinę politiką ir pradėti dalyvauti Egipto parlamento rinkimuose. Brolijos vyriausias vadovas Omar al-Tilmassani, kalbėdamas apie tuometinį Musulmonų Brolijos sprendimą dalyvauti 1984 m. parlamento rinkimuose, teigė, kad Brolijos tikslas tuomet buvo legaliu būdu, sudarant sąjungą su pasaulietine *Wafd* partija, patekti į parlamentą, kur organizacijos nariai galėtų nevaržomai, nebijodami persekiojimo ar sulaikymo kalbėti Brolijos vardu, raginti įdiegti islamiškąją teisę ir kelti problemas vyriausybei⁸⁶. Vieno iš dabartinių Musulmonų Brolijos lyderių Mohamed Habbib teigimu, Musulmonų Brolija paskelbė palaikanti demokratiją, kuri remiasi taikiu valdžios pasikeitimu, kur *umma* – musulmonų bendrija – yra visos valdžios šaltinis⁸⁷. Tiesa, organizacija nesureikšmina pergalės rinkimuose, nes taip pat svarbu paruošti visuomenę, kad ši remtų islamistinės organizacijos politiką⁸⁸. Islamistai vis labiau grindžia savo veiklą politine santvarka ar valstybės suteikiamoma teise į politinį atstovavimą⁸⁹. Musulmonų Brolijos aukščiausio vadovo Mahdi Akef teigimu, islamistai laimi dėl paprastos priežasties – pagarbos religijai, santykiams ir

---

⁸⁵ Pavyzdžiui, 1991 m. pirmąjį visuotinių rinkimų turą Alžyre laimėjus islamistiniam FIS („Islamo Išlaisvinimo frontui“), prezidento dekretu rezultatai buvo anuliuoti, parlamentas paleistas. Kilusi suirutė virto pilietiniu karu.

⁸⁶ Campagna, Joel, From Accommodation to Confrontation: The Muslim Brotherhood in the Mubarak Years“, *Journal of International Affairs*, June 22, 1996

⁸⁷ Silverstein, Ken, „Parties of God: The Bush Doctrine and the Rise of Islamic Democracy“, <<http://www.harpers.org/archive/2007/03/0081425>> [Žiūrėta 2007 04 23].

⁸⁸ vieno organizacijos nario teigimu, „būtų neteisinga, jei Brolija ateitų į valdžią iki tol, kol dauguma visuomenės bus pasirengusi ją remti“ (Robert S. Leiken, Steven Brooke, “The Moderate Muslim Brotherhood”, *Foreign Affairs*, Vol. 86, No. 2, p. 111)

⁸⁹ Zaki Saad, Jordanijos Islamo Veiklos fronto (IAF) generalinis sekretorius, paklaustas apie planus IAF dalyvauti 2007 birželio rinkimuose, teigė, kad tai yra islamistų natūrali teisė būti valdžioje, per valdžios rotaciją, jei islamistai laimės daugumą balsų. Šią teisę įtvirtina Jordanijos konstitucija, ir bet kuri partija, kuri atsisako šios teisės, praranda savo *raison d'être*. Dalyvavimo rinkimuose mastas yra numatomas partijoje, tačiau dėl 2007 m. birželio rinkimų sprendimas kol kas nepriimtas. Tačiau iš principo, kiekviena partija turi natūralią teisę valdyti (Jordan's Muslim Brotherhood on the Verge of a New Phase - An interview with Zaki Saad, Secretary General of Jordan's Islamic Action Front. (Part I of II), Hazem al Amin Al-Hayat - 22/04/06//)

žmonijai. Anksčiau rinkimų nebuvo, o jiems atsiradus, islamistai buvo sėkmingi, ir tokie išliks⁹⁰.

Carrie Wickham teigimu, islamistinės organizacijos pakitusį požiūrį į rinkimų politiką sąlygojo pirmiausia strateginė pragmatinė dimensija – suvokimas, kad didelė vietos gyventojų parama užtikrintų sėkmingą dalyvavimą rinkimuose ir valžios struktūras. Dalyvavimas rinkimų poitikoje ir skelbiamas nuosaikumas duotų ir kitos naudos – atvertų tarptautines galimybes, suteiktų galimybę patraukti į savo pusę didesnę visuomenės dalį, nebūtinai islamistinės ideologijos šalininkus. Be to, pagerintų santykius su valdančiuoju režimu, nes panaikintų įtarimus dėl galimo islamistų siekio radikalčiai pakeisti valdžią⁹¹.

Pastaruosius dešimt metų Vidurio Rytuose vykusiuose parlamento rinkimuose dalyvavę islamistai pasiekė reikšmingą progresą, nors daugelyje iš jų nelaimėjo daugumos⁹². Musulmonų Brolijos, sėkmę visuotiniuose rinkimuose paaiškina keli veiksniai: plačiai išvystytas socialinės paramos tinklas (islamistinių grupuočių remiamų mečečių, ligoninių, globos namų, valgyklų ir pan), politinių konkurentų silpnumas bei tarptautinė situacija – JAV pradėtas "karas prieš terorizmą" Vidurio Rytų visuomenėse sukėlęs nepritarimo reakciją ir "protesto" balsus už islamistus⁹³.

4.2.1. Politinės ir socialinės veiklos sąsaja

Musulmonų Brolija buvo įkurta kaip socialinė organizacija, ir per kelis dešimtmečius sugebėjo įsitvirtinti socialinėse institucijose – universitetuose, ligoninėse, mokyklose, nevyriausybinėse organizacijose⁹⁴. Per mečečių ir labdaros įstaigų tinklą Musulmonų Brolija įgyja visuomenės palaikymą, taigi ir politinę galią. Aktyviai dalyvaudama sprendžiant socialines problemas, islamistinė organizacija kartu vykdo „viešųjų ryšių kampaniją“, užsitikrindama didžiąją dalį balsų varginguose visuomenės sluoksniuose⁹⁵.

Daugelis Vidurio Rytų visuomenių remia islamistus ne dėl jų religinės idėjos, bet dėl,

---

⁹⁰ Salama, Vivian, "Sending Mixed Signals", *the Daily Star - Cairo, Egypt*, February 08, 2006, <<http://www.ikhwanweb.com>> [Žiūrėta 2007 04 26].

⁹¹ Hamzawy, Amr, Carrie Rofesky, "Engagement or Quarantine: How to Deal with the Islamist Advance", *Carnegie Endowment Round Table Transcript*, June 28, 2006 www.carnegieendowment.org [Žiūrėta 2006 09 16].

⁹² Salama, Vivian, "Sending Mixed Signals", *the Daily Star - Cairo, Egypt*, February 08, 2006, <<http://www.ikhwanweb.com>> [Žiūrėta 2007 04 26].

⁹³ Hamzawy, Amr, "The Key to Arab Reform: Moderate Islamists", *Carnegie Papers*, No.40, August 2005 <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 03 12].

⁹⁴ Spartų ir gilų įsitvirtinimą visuomeninėse institucijose lėmė organizacijos populiarumas tarp vidurinėsios kartos egiptiečių – gydytojų, inžinierių, profesorių.

⁹⁵ Pavyzdžiui, Egipte kandidatai į parlamentą yra atrenkami pagal tai, ar prisidėjo prie socialinės veiklos ir yra už tai žinomi, kad per rinkimus galėtų mobilizuoti plačią paramą. Prieš rinkimus Musulmonų Brolija surengia plačią kampaniją „nuo durų prie durų“.

skirtingai nuo valdančiųjų režimų, gebėjimo patvirtinti savo žodžius darbais. Didžioji dalis islamistinių organizacijų yra socialinę paramą teikiantys institutai, ir dažnai vieninteliai, pajėgūs tai daryti. Palestinos Musulmonų Brolija pirmaisiais veiklos dešimtmečiais dėmesį skyrė labdaringai veiklai ir socialinių reikmių vietos gyventojams teikimui, rūpinosi palestiniečių išsimokslinimu, steigė gydymo įstaigas bei prieglaudas. Per socialines paslaugas Hamas susikūrė didelę palaikymo bazę ir tapo esminiu paramos šaltiniu šimtams tūkstančių palestiniečių. Anot vieno tyrimo, atlikto dar prieš *al-Aqsa* intifadą 2000 m., 65 proc. pradinio išsilavinimo įstaigų yra islamiškos, taigi vienokiu ar kitokiu būdu kontroliuojamos Hamas. Praeito dešimtmečio pabaigoje atliktoje studijoje teigiama, kad Hamas Vakarų Krante ir Gazoje pagalbą teikia 275 000 palestiniečių⁹⁶.

Šiuo metu religinės institucijos sudaro 10-40 procentų visų socialinių institucijų Gazos ruože ir Vakarų krante. Palestinos Švietimo ministerijos duomenimis, 65 procentai Gazos švietimo įstaigų (žemesnio nei vidurinio išsilavinimo) yra religinės⁹⁷. Religinės nevyriausybines organizacijos būna gerai organizuotos, jose dirba patyrę specialistai (dažnai baigę mokslus Vakarų Europoje), neretai islamiškos NVO būna vienintelės organizacijos, teikiančios socialinę pagalbą atokiose Gazos ruožo ar Vakarų Kranto teritorijose. Islamiškų NVO teikiama parama būna kokybiška, jos yra gerai finansuojamos, pagalbos gavėjai dažniausiai būna vargšai ar marginalizuoti gyventojai (našlės, našlaičiai, ne šeimoje gimę vaikai, senoliai)⁹⁸. Musulmonų Brolija Egipte vadovauja ligoninėms, organizacijai priklausantys gydytojai siūlo nemokamą gydymą nepasiturintiems gyventojams, organizacijos aktyvistai nemokamai rengia paskaitas studentams, net išdalina rašymo priemones kiekvienų naujų mokslo metų pradžioje⁹⁹.

Kaip islamistų aktyvumo įrodymas yra tai, jog XX a. devintame dešimtmetyje Egipte ženkliai išaugo nevyriausybinių mečečių skaičius – nuo 40 000 1981 m. iki 70 000 1989 m.; nuo 1975 m. islamiškų asociacijų skaičius padvigubėjo ir 1989 m. siekė daugiau nei 4000¹⁰⁰. Prasidėjus paskutiniam XX a. dešimtmečiui Musulmonų Brolija kontroliavo daugelį pilietinių institucijų bei profesinius sindikatus – gydytojų, inžinierių, vaistininkų, teisininkų,

---

⁹⁶International Crisis Group, “Islamic Social Welfare Activism in the Occupied Palestinian Territories: A Legitimate Target?” *Middle East Report*, no. 13 (April 2, 2003), www.icg.org [Žiūrėta 2006 05 12].

⁹⁷Roy, Sara, “The Transformation of Islamic NGOs in Palestine”, *Middle East Report*, No. 214, 25 p.

⁹⁸Ten pat, 26 p.

⁹⁹Silverstein, Ken, „Parties of God: The Bush Doctrine and the Rise of Islamic Democracy“, <<http://www.harpers.org/archive/2007/03/0081425>> [Žiūrėta 2007 04 23].

¹⁰⁰Assef Bayat, „Revolution Without Movement, Movement Without Revolution“, *Comparative Studies in Society and History*, No. 40 (1998), p.155

prekybininkų, universitetų profesorių ir studentų sąjungas. Islamiškų nevyriausybinė organizacijų Egipte tuo metu buvo 13 000 (pasaulietišku – 9000)¹⁰¹.

Tiesa, visuomenės susidomėjimas religine veikla buvo ne tik musulmonų Brolijos nuopelnas, bet ir XX a. aštuntame dešimtmetyje prasidėjusios regiono reislamizacijos išraiška. Nuo 1975 m. iki 1990 m. smarkiai išaugo islamiškų knygų, garsajuosčių, kitų leidinių gamyba bei pardavimas, išpopuliarėjo islamiški laikraščiai, žurnalai. Religinių televizijos programų skaičius išaugo 50 procentų. 1994 m. ketvirtadalis visų parduodamų knygų buvo religinio turinio. Mažėjo alkoholio suvartojimas, smuko barų, diskotekų lankomumas¹⁰². Tuo sėkmingai pasinaudojo islamistinė musulmonų Brolija, didindama savo šalininkų ir potencialių rinkėjų skaičių.

4.2.2. Politinių konkurentų silpnumas

Lygiaverčių konkurentų nebuvimas ir rinkėjų nusivylimas pasaulietinių partijų politinėmis programomis taip pat prisideda prie islamistinės ideologijos šalininkų gausėjimo¹⁰³. Be to, kadangi islamistinės organizacijos visose valstybėse (išskyrus Palestiną nuo 2006 m. sausio mėn.) yra opozicijoje, jai lengviau patraukti rinkėjus kritikuojant valdančiųjų partijų nesėkmingą socialinę, politinę ir ekonominę politiką. Taigi balsai, atitenkantys musulmonų Brolijai, dažniausiai būna „protesto balsai“.

Politinės partijas Vidurio Rytuose charakterizuoja

4.2.3. Tarptautinė situacija

Dar vienas faktorius, populiarinantis musulmonų Broliją, yra tarptautinė situacija. Po 2001 m. rugsėjo 11 d. prasidėjusi JAV “kova prieš terorizmą” musulmonų pasaulyje sukėlė neigiamus vertinimus¹⁰⁴. Daugelyje po 2001 m. surengtų rinkimų Vidurio Rytų valstybėse dalyvavę islamistai pasiekė reikšmingus laimėjimus (nors daugumos nelaimėjo). Didėjantis nusivylimas valdančiais režimais ir dviveidiška Vakarų Europos bei JAV politika regione skatina alternatyvaus požiūrio – islamistinių organizacijų, judėjimų populiarėjimą, nes jie visuomenės akyse nėra diskreditavęsi jau vien dėl to, kad niekuomet visuomenės palaikomi

---

¹⁰¹ Ten pat, 156 p.

¹⁰² Assef Bayat, „Revolution Without Movement, Movement Without Revolution“, *Comparative Studies in Society and History*, No. 40 (1998), p.155

¹⁰³ Hamzawy, Amr, “The Key to Arab Reform: Moderate Islamists”, *Carnegie Papers*, No.40, August 2005 <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 03 12].

¹⁰⁴ Žr. priedą nr. 5

negavo valdžios.

4.3 Musulmonų Brolijos dalyvavimo rinkimuose institucionalizavimas

Islamistinių organizacijų sprendimą dalyvauti politinėje liberalizacijoje ir rinkimų politikoje, be politinės programos sudarymo, lydi trys esminiai procesai:

- a) Politinių partijų steigimas;
- b) Sąjungų su kitomis politinėmis partijomis formavimas;
- c) Rinkiminės kampanijos organizavimas¹⁰⁵.

4.3.1 Politinių partijų steigimas

Musulmonų Brolija ilgai vengė politinių partijų steigimo – viena vertus, dėl politinių realiųjų¹⁰⁶, kita vertus, dėl ideologinių nesutarimų. Organizacijos įkūrėjas Hasan al-Banna politines partijas vertino kritiškai – iš dalies dėl to, jog matė jas skatinančias nesantaiką, korumpuotas ir neveiksmingas, tačiau daugiausia todėl, kad to meto (XX a. ketvirto dešimtmečio) politinės partijos buvo glaudžiai susijusios su britų vyriausybe, kuri išlaikė didžiulę įtaką šalyje ir po Egipto nepriklausomybės paskelbimo 1922 m.¹⁰⁷. Taigi pirmąjį organizacijos veiklos dešimtmetį islamistų lyderiai atmetė demokratiją kaip vertybę, teigdami, kad ji esanti Vakarų civilizacijos produktas ir įrankis dominavimui¹⁰⁸.

Egipte Musulmonų Broliją parlamento ir savivaldos rinkimuose atstovauja nepriklausomi kandidatai, nes organizacija oficialiai nelegali. Nuo Musulmonų Brolijos atsiskyre aktyvistai 1995 m. įkūrė *al-Wasat* („Centro“) partiją, tačiau ji iki šiol neregistruota – pagal Egipto politinių partijų įstatymą, politinės partijos religiniu pagrindu negali būti steigiamos¹⁰⁹. Vis dėlto, nuo 2007 m. sausio mėn. Musulmonų Brolija vis aktyviau pradėjo diskutuoti apie galimą politinės partijos įkūrimą, nesivadovaujant politinių partijų steigimo

---

¹⁰⁵ Schwedler, Jillian, *Faith in Moderation: Islamist Parties in Jordan and Yemen*, University of Maryland: 2006, 85 p.

¹⁰⁶ Egipte būdama nelegali nuo 1954 m., Musulmonų Brolija neturėjo galimybės įsiliesti į politinę sistemą. Be to, Nassero valdymo laikais šalyje buvo įtvirtinta vienpartinė sistema. Jordanijoje 1957-1989 m. politinės partijos buvo uždraustos. Palestinos autonomijoje galimybė varžytis dėl vietų parlamente įtvirtinta tik 1993 m. Oslo nutarimais.

¹⁰⁷ Silverstein, Ken, „Parties of God: The Bush Doctrine and the Rise of Islamic Democracy“, <<http://www.harpers.org/archive/2007/03/0081425>> [Žiūrėta 2007 04 23].

¹⁰⁸ Hasan al-Banna partijų steigimą vertino kaip grėsmę musulmonų vienybei. Pasak jo, partijų kūrimą skatinančios imperialistinės jėgos, suinteresuotos susilpninti ir kontroliuoti musulmonų bendruomenę. (Piscatori, p. 16)

¹⁰⁹ Egipto politinių partijų įstatymas, <http://hrw.org/backgrounder/mena/egypt0107/4.htm>

įstatymu, pagal kurį visos naujos partijos turi būti patvirtintos prorežimiškos Nacionalinės Demokratinės partijos kontroliuojamo aparato¹¹⁰. Vietoje to, Musulmonų Brolijos lyderiai pareiškė įsteigsiantys partiją ir apie jos egzistavimą informuosiantys komitetą, tačiau nesiimsiantys jokių teisinių procedūrų¹¹¹.

Ilgiausia politinės partijos veiklos patirtį turi Jordanijos Musulmonų Brolija, kur istoriniai ryšiai tarp monarchijos ir islamistų skatino jų bendradarbiavimą. Tolerantiška aplinka lėmė Musulmonų Brolijos veiklos laisvę – 1957 m. monarchui uždraudus politines partijas, Musulmonų Brolijai buvo padaryta išimtis - Jordanijoje Musulmonų Brolija neregistruota kaip partija, o nuo 1953 m. veikia kaip „religinė asociacija“. Kaip Musulmonų Brolija Egipte, taip ir Jordanijoje organizacija pradėjo veiklą kaip socialinė organizacija, daugiausia koncentruodamasi į pagalbos vietos gyventojams teikimą, tačiau greitai tapo aktyvia tarptautinių reikalų stebėtoja, ypač Palestinos klausimu. Organizacijos nariai kandidatavo į parlamento rinkimus šeštame ir septintame dešimtmečiuose, tačiau išrinkti būdavo tik keli Musulmonų Brolijos atstovai. Kai 1989 m. parlamento rinkimai buvo atnaujinti, islamistinės organizacijos atstovai laimėjo 22 iš 88 vietų parlamente.

1992 m. karaliui vėl legalizavus politines partijas, Musulmonų Brolija ir nepriklausomi islamistai įsteigė Islamo veiklos frontą (IVF) (*Jabhat al-Amal al-Islami*), palaikiusį glaudžius ryšius tarp organizacijos ir partijos. Kadangi IVF nuostatai buvo liberalesni nei Musulmonų Brolijos, tai sukėlė islamistinės organizacijos ir nepriklausomų islamistų konfliktą – pastarieji dažnai būdavo marginalizuojami¹¹². Anot Nathan Brown, savo vidine sandara IVF gali būti laikoma demokratiškiausia partija regione – ji neturi charizmatinio lyderio, kas būdinga daugeliui politinių partijų Vidurio Rytuose, jos lyderiai atsistatydina, kai baigiasi jų tarnystės laikas ar jie būna išstumiami, tačiau „nemiršta partijoje“ – tai taip pat gana neįprasta.¹¹³

4.3.2 Rinkiminės kampanijos organizavimas

Skirtingai nei tradicinė parlamentinė opozicija, Musulmonų Brolija disponuoja didžiuliais finansiniais resursais, gaunamais iš individualių rėmėjų tiek Jordanijoje, tiek kitose

---

¹¹⁰ www.ikhwanonline,

¹¹¹ Daily Star Egypt, Muslim Brotherhood in final preparations to establish a political party, 2007 01 14

¹¹² Bar, Shmuel, “The Muslim Brotherhood in Jordan, Data and Analysis”, *The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies*, June 1998, <<http://www.tau.ac.il/dayancenter/d&a-jordan-bar.pdf>> [Žiūrėta 2006 02 01].

¹¹³ Brown, Nathan, „Jordan and its Islamic Movement: the Limits of Inclusion?“ *Carnegie Papers*, No. 74, November 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2007 01 16].

valstybėse ir iš administruojamo *zakat*¹¹⁴ mokesčio. Egipto Musulmonų Brolija tvirtino prieš 2005 m. parlamento rinkimus subūrusi 25 000 savanorių, atliekančių gyventojų apklausas, platinančių organizacijos skrajutes bei internetu raginančius balsuoti už islamistinę organizaciją¹¹⁵. Prieš 2005 m. rinkimus vyko ilgi pasirengimo mėnesiai, ypač minint Ramadano pabaigą – Musulmonų Brolija stengėsi įtvirtinti savo, kaip islamo gynėjos ir aršios sekuliaraus režimo oponentės, įvaizdį – buvo pabrėžiamas kontrastas tarp islamistų ir valdančiosios nacionalinės demokratų partijos, o režimo veiksmai prieš islamistus (suėmimai, demonstracijų išvaikymai) tik prisidėjo prie organizacijos populiarinimo.

Ženkliai prie islamistų sėkmės prisideda jų gebėjimas keisti savo poziciją priklausomai nuo rinkėjų nuotaikų. Musulmonų Brolijos Egipte ir Hamas Palestinoje rinkimų kampanijos buvo strateginės ir agresyvios – abi organizacijos pabrėžė politinę programą ir vengė akcentuoti bet kokias socialines reformas, kurios galėjo būti suprastos kaip raginimas įgyvendinti islamiškąją teisę. Islamistai Musulmonų Brolijos pasekėjai Egipte buvo raginami susilaikyti nuo dažno Korano citavimo, kad nebūtų siunčiamos klaidingos žinios¹¹⁶.

4.3.3 Sajungos su kitomis politinėmis jėgomis

Politinė liberalizacija, sudariusi sąlygas politinėms partijoms aktyviau varžytis dėl politinės įtakos, paskatino ir naują praktiką – politinių jėgų, ideologiškai atitolusių viena nuo kitos, jungimąsi. Vienas iš tokių pavyzdžių yra islamistų sąjungos su kairiosiomis jėgomis, sudarant bendrus parlamentų opozicinius blokus.

Jaunesnioji Egipto Musulmonų Brolijos karta, prie organizacijos prisijungusi A.Sadato valdymo metais, ieškojo būdų, kaip islamistinė organizacija galėtų gauti daugiau politinės įtakos. 1984 m. Musulmonų Brolija sudarė aljansą su centro-dešine *Wafd* partija, 1987 m. – su darbo partija (ši sąjunga galioja iki šiol). Tačiau bendradarbiavimas išliko tik taktiniame lygmenyje, juolab, darbo partijos nariai kaltino Musulmonų Broliją infiltruojant į partiją savo narius ir siekiant ją islamizuoti¹¹⁷.

Vieno iš Musulmonų Brolijos lyderių Egipte, Muhammed Habbib, teigimu, vyriausybei neketinant įgyvendinti politinių reformų, net tokia įtakinga organizacija kaip Musulmonų

---

¹¹⁴ Kasmetinis privalomas mokestis musulmonų, vienas iš islamo principų. Mokesčio surinkimą kontroliuoja religinės institucijos – mečetės.

¹¹⁵ Ayellet Yehiav, “Post-Elections Assessment: The Muslim Brotherhood in Egypt’s Parliament”, *Strategic Assessment* Vol. 8 No. 4, February 2006, <<http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v8n4p5Yehiav.html>> [Žiūrėta 2006 03 12].

¹¹⁶ Salama, Vivian, “Sending Mixed Signals”, *the Daily Star - Cairo, Egypt*, February 08, 2006, <<http://www.ikhwanweb.com>> [Žiūrėta 2007 04 26].

¹¹⁷ Schwedler, Jillian, “Islamist-Leftist Cooperation in the Arab World”, *ISIM Review* 18, Autumn 2006, <www.isim.nl/files/Review_18/Review_18-10.pdf> [Žiūrėta 2007 02 13].

Brolija be sąjungininkų savo tikslų nepasieks, todėl organizacija suvokė koalicijos formavimo svarbą, net su tomis politinėmis jėgomis, kurių ideologija prieštarauja islamistų ideologijai¹¹⁸.

Jordanijos IVF nuo 1989 m. nuolat bendradarbiauja su kairiosiomis jėgomis. Tiesa, dažniausiai bendradarbiavimas vyksta taktiniame lygmenyje – rengiant demonstracijas, protesto akcijas prieš JAV politiką regione, monarchijos poziciją ir pan. 1994 m. taikos su Izraeliu pasirašymą lydėjo politinių laisvių suvaržymas, kuris iššaukė glaudesnę bendradarbiavimą tarp konkurentų. Jordanijoje. Šiuo metu šalyje aktyvi politinė koalicija – Aukščiausias Komitetas Nacionalinių Opozicinių Partijų koordinavimui, į kurio sudėtį įeina 13 opozicinių partijų, tarp jų IVF (dominuojanti partija koalicijoje), dvi Baath partijos, komunistų partija ir kelios kitos kairiosios partijos¹¹⁹.

4.4 Musulmonų Brolijos politinė programa

Musulmonų Brolijos interneto tinklalapiuose talpinami straipsniai apie organizacijos politinę viziją dažnai yra bendro pobūdžio, nekonkretūs¹²⁰. Esminis Musulmonų Brolijos įsipareigojimas yra islamiškosios valstybės, t.y. tokios, kurioje būtų vadovaujama islamiškąja teise *šaryja*, įkūrimas. Dažnai Musulmonų Brolijos lyderiai pabrėžia valdančiųjų režimų nelegitimumą, politinės ir ekonominės reformos būtinybę, bet nenurodo konkrečių priemonių reformoms įgyvendinti.

Būtent rinkiminėse kampanijose, kai partija priversta sudaryti politinę programą, būtų galima tikėtis specifinės žinutės apie galimus politinius veiksmus gavus valdžią. Tačiau, pasak N. Brown, kadangi Musulmonų Brolija mato mažai galimybių laimėti rinkimus, ir jos politinei programai nelemta tapti įpareigojančiu dokumentu, kuri reikėtų vykdyti pagal įsipareigojimus rinkėjams, politinė programa išlieka neaiški ir abstrakti¹²¹. Musulmonų Brolija Egipte, kaip ir kitos politinės partijos, reikalauja panaikinti nepaprastosios padėties įstatymą, kuris galioja nuo 1981m., panaikinti apribojimus politinių partijų formavimui ir pilietinėms asociacijoms, suteikti politines laisves, užtikrinti teismų sistemos nešališkumą, suaktyvinti parlamento priežiūros darbą, užtikrinti tikėjimo ir žodžio laisvę¹²².

¹¹⁸ Ken Silverstein, „Parties of God: The Bush Doctrine and the Rise of Islamic Democracy“, <<http://www.harpers.org/archive/2007/03/0081425>> [Žiūrėta 2007 04 23].

¹¹⁹ Barsalou, Judy, „Islamists at the Ballot box. Finding form Egypt, Jordan, Kuwait and Turkey“, Special Report No. 144, July 2005, United States Institute of Peace, <www.usip.org> [Žiūrėta 2006 04 12].

¹²⁰ www.ikhwanonline.com.

¹²¹ Brown, Nathan, „Jordan and its Islamic Movement: the Limits of Inclusion?“ *Carnegie Papers*, No. 74, November 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2007 01 16].

¹²² www.ikhwanonline.com, žiūrėta 2006 10 16

Nepaisant ideologinių skirtumų tarp islamistų, nacionalistų, kairiųjų jėgų, visų politinių partijų programos gana panašios – tai populistiniai šūkių apie identiteto susigrąžinimą, bendruomenės „atgaivinimą“, socialinių problemų sprendimą, politinių ir pilietinių teisių ir laisvių užtikrinimą. Tik islamistai kitų politinių jėgų kontekste išsiskiria stipriu nepritartumu užsienio jėgų kišimuisi į regiono valstybių reikalus¹²³. Pavyzdžiui, išsamiausiame Egipto musulmonų Brolijos politiniame dokumente, 2004 m. kovo 3 d. organizacijos aukščiausio vadovo Mahdi Akef paskelbtoje „Reformos iniciatyvoje“¹²⁴ tvirtinama, kad tarptautinėje arenoje pagrindinį dėmesį islamistai ketina skirti „grėsmėms Egipto ir arabų valstybių nacionaliniam saugumui“. Grėsmę, anot musulmonų Brolijos, kelia valdančiųjų elitų despotizmas ir autoritarizmas, sionistinis Izraelis bei JAV kišimasis į regiono reikalus. Atsakydama į šias grėsmes, musulmonų Brolija siūlo 5 žingsnių strategiją: a) bendradarbiauti su valdančiaisiais elitais ir kitomis politinėmis jėgomis prieš „amerikiečių ir sionistų projektą“; b) mobilizuoti arabų ir musulmonų pasaulio viešąją nuomonę prieš „hegemonijos ir barbariškos globalizacijos“ projektą; c) Įsteigti visuomenės solidarumu ir elito konsensu pagrįstą pasipriešinimo jėgą, kuri sužlugdys šį hegemonijos projektą ir reikalaus vyriausybinių bei ekonominių reformų. d) Sieks subalansuoti santykius su JAV piliečiais ir dialogo su JAV vyriausybe lygiomis teisėmis tam, kad JAV pasitrauktų iš regiono. e) Sieks dialogo su Europos valstybėmis. musulmonų Brolija taip pat ketina peržiūrėti etninių mažumų problemas regione ir neleisti sionistams ir amerikiečiams išnaudojant istorines neteisybes mažumoms skatinti jas grasinti arabų valstybėms ir piliečiams. musulmonų Brolijos strateginis planas – reformuoti save, suformuoti musulmonišką šeimą, išlaisvinti žemes nuo užsienio okupacijos, nesvarbu, ar okupacija karinė, politinė, ekonominė, dvasinė ar kultūrinė¹²⁵.

2004 m. kovo mėn. paskelbtoje „Reformos iniciatyvoje“ musulmonų Brolija paskelbė apie organizacijos išsipareigojimą dalyvauti politiniame procese, o pati organizacija pristatyta kaip politinė grupuotė. musulmonų Brolija save įvardino kaip „isamišką organizaciją, siekiančią įtvirtinti Dievo religiją žemėje ir islamišką valstybę, kuri bus valdoma islamo teisės ir mokymų, taip pat parengs tautą vieningai priešintis tironams, Dievo priešams, kad galiausiai būtų įkurta islamiška valstybė“¹²⁶. Dokumente išdėstyti Egipto musulmonų Brolijos socialinės, ekonominės, vidaus ir užsienio politikos įgyvendinimo būdai. Politinės reformos srityje

¹²³ Graham E. Fuller, *The Future of Political Islam* (New York: Palgrave Macmillan, 2003), 18,19 p.

¹²⁴ El-Din, Gamal Assam, Brotherhood steps into the fray, <<http://weekly.ahram.org.eg/2004/681/eg3.htm>> [Žiūrėta 2007 03 25].

¹²⁵ Altman, Israel Elad, „The Egyptian Muslim Brotherhood After the 2005 Elections, the Trends of Islamist Ideology“, *Current Trends in Islamist Ideology* Vol. 4, Hudson Institute, 2006 11 01, <http://www.futureofmuslimworld.com/research/pubID.54/pub_detail.asp> [Žiūrėta 2007 04 12].

¹²⁶ El-Din, Gamal Assam, Brotherhood steps into the fray, <<http://weekly.ahram.org.eg/2004/681/eg3.htm>> [Žiūrėta 2007 03 25].

Musulmonų Brolijos nuostatos nesiskiria nuo kitų politinių partijų: kalbama apie vienodas teises Egipto krikščionims koptams, socialinės lygybės užtikrinimo būtinybę, teigiama, kad islamistai remia vyrų ir moterų lygias teises, tačiau pabrėžiama, kad „moterų orumas turi būti išlaikytas“. Po 2005 m. parlamento rinkimų, kuriuose Egipto Musulmonų Brolija tapo įtakingiausia opozicine jėga, organizacijos aukščiausias vadovas Muhammad Mahdi Akef tvirtino, jog svarbiausias organizacijos užsiėmimas yra ne vadovauti šaliai, o skatinti reformas, lavinant ir šviečiant visuomenę. Netrukus po parlamento rinkimų Musulmonų Brolijos politinio biuro vadovas Issam al-Aryam pristatė veiksmų planą „sekančiai organizacijos fazei“. Vidinei politikai buvo išskelti keturi tikslai:

- a) Kristalizuoti Musulmonų Brolijos politines projekcijas ir paaiškinti jas visuomenei bei valstybės elitui;
- b) Pasiiekti balansą tarp švietėjiškos, politinės ir socialinės Musulmonų Brolijos veiklos sferų;
- c) Visuomenės paramą paversti efektyviu politiniu ir socialiniu dalyvavimu;
- d) Konsoliduoti bendradarbiavimą ir formuoti partnerystes su kitomis intelektualinėmis ir politinėmis grupėmis¹²⁷.

Jordanijos Musulmonų Brolijos politinė partija IVF detalią politinės reformos programą paskelbė 2003 m.¹²⁸. Savo turiniu IVF politinė programa mažai kuo skiriasi nuo kitų politinių partijų programų – pabrėžiamos liberalios demokratijos idėjos, socialinė lygybė, žodžio laisvė, pilietinių teisių ir laisvių užtikrinimas. Kita vertus, akcentuojamos Palestinos ir Irako problemos.

Hamas pagrindinis dokumentas yra Chartija, paskelbta netrukus po organizacijos įsteigimo 1988 m. Tai abstraktaus turinio ideologinis dokumentas, kuriame išdėstyti tikslai panašūs į Egipto Musulmonų Brolijos. Hamas chartija įvardino organizaciją kaip islamišką Palestinos judėjimą, kurio galutinis tikslas – įtvirtinti islamo teisę visoje Palestinos teritorijoje – nuo Jordano upės iki Viduržemio jūros¹²⁹. Vienintelis būdas išlaisvinti Palestiną iš „Dievo ir Islamo prieš“ Izraelio rankų – džihadas¹³⁰. Apie 3000 aktyvistų turinčio Hamas tikslu, apjungus nacionalistinę ir islamistinę ideologijas, tapo ginkluotos kovos - džihado – būdu išlaisvinti istorinę Palestiną iš Izraelio okupacijos. Hamas požiūriu, socialinių reikmių teikimas ir ginkluota kova prieš Izraelį yra vissapimantis Palestinos išlaisvinimo būdas.

---

¹²⁷ Altman, Israel Elad, „The Egyptian Muslim Brotherhood After the 2005 Elections, the Trends of Islamist Ideology“, *Current Trends in Islamist Ideology* Vol. 4, Hudson Institute, 2006 11 01, <http://www.futureofmuslimworld.com/research/pubID.54/pub_detail.asp> [Žiūrėta 2007 04 12].

¹²⁸ Jordanijos IVF politinė programa < <http://www.jabha.net/body9.asp?field=LIB&id=1>> [Žiūrėta 2006 03 13].

¹²⁹ www.palestine-info.com

¹³⁰ www.palestine-info.com

Chartijoje praktinių aspektų maža – 36 straipsniuose kartojama, kad judėjimo pagrindas – islamas – visų problemų sprendimas, teigiama, kad organizacijos tikslas – priešintis viskam, kas neislamiška. Oficialiai Hamas išlieka išsipareigojusi sunaikinti Izraelį ir įkurti islamišką valstybę istorinėje Palestinoje. Tačiau panašu, jog organizacija suvokia negalėsianti įgyvendinti šių tikslų – Hamas aktyvistai išvystė alternatyvas, kurios neatmeta pradinių ideologinių nuostatų, tačiau yra kur kas pragmatiškesnės. Šeikhas Ahmed Yassin, Hamas įkūrėjas ir dvasinis lyderis, teigė, kad Hamas laikinas tikslas – visiškas okupacinės jėgos pasitraukimas iš Palestinos žemių, užimtų po 1967 m. karo, Izraeliui pasiūlant ilgalaikes paliaubas. Nepaisant bekompromisės politinės nuostatos, nuo 1995 m. vidurio Hamas pasitelkė paliaubų (*hudna*) su Izraeliu neribotam laikui idėją, su sąlyga, kad Izraelis pasitrauks iš 1967 m. okupuotų teritorijų ir panaikins žydų nausėdijas Palestinos teritorijoje¹³¹.

2006 m. kovo 17 d. al-Ahram dienraštis išspausdino Hamas politinę programą, kurioje pabrėžiama okupacijos panaikinimo ir nepriklausomos Palestinos valstybės su sostine Jeruzalėje įsteigimo būtinybė; teigiama, kad pasipriešinimas okupacijai įvairiomis formomis yra legitimis palestiniečių tautos teisė. Pažymėtina, kad Hamas teigia, jei okupacinė valstybė pripažįsta tautą ir nacionalines teises ir pasiūlo pasitraukti iš 1967 m. užgrobtų teritorijų, Hamas „apsvarstys derybų mechanizmą“¹³². Pabrėžiama kova su korupcija, nedarbu, teisingumo ir lygybės užtikrinimas. Politinis pliuralizmas. Geri santykiai ir abipusė pagarba tarp Hamas ir arabų bei pasaulio valstybių¹³³.

4.5. Musulmonų Brolijos politinės programos „pilkosios zonos“

Atkreiptinas dėmesys, jog islamistinės partijos dalyvauja rinkimuose, net jei politinės sistemos nutolusios nuo islamiškų idealų. Autoriai pastebi, kad islamistinėse organizacijose veikia jėgos, verčiančios siekti daugiau skaidrumo ir demokratijos pačių organizacijų viduje, taip pat nevengti išsipareigojimų susijungiant su pasaulietinėmis partijomis¹³⁴. Be to, islamistinėse organizacijose atsirado raginimų peržiūrėti galutinius tikslus, ypač *šaryjos* vaidmenį islamiškos valstybės vizijoje. Kita vertus, kadangi judėjimai nėra monolitiški, šios tendencijos nėra aiškiai išreikštos. Nors beveik visuotinai pritariama dalyvavimui politinėje

¹³¹ “Hamas”, *Jane’s Terrorism and Insurgency Centre*, <<http://jtic.janes.com.proxy.www.merln-europe.org/JDIC/JTIC/home.do>> [Žiūrėta 2005 04 23].

¹³² Al Mubadara – Palestinian National Initiative <<http://www.almubadara.org/new/edetails.php?id=1112>> [Žiūrėta 2007 05 12].

¹³³ Al Mubadara – Palestinian National Initiative <<http://www.almubadara.org/new/edetails.php?id=1112>> [Žiūrėta 2007 05 12].

¹³⁴ Brown, Nathan, „Jordan and its Islamic Movement: the Limits of Inclusion?“ *Carnegie Papers*, No. 74, November 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2007 01 16].

liberalizacijoje, klausimai, kiek, kokių organizacinių ar ideologinių reformų reikia, organizacijų viduje išlieka diskusijų objektu. Carnegie Endowment analitikai neaiškias politinio proceso dalyviais tapusių islamistų pozicijas politiniais klausimais vadina „pilkosiomis zonomis“¹³⁵: tai islamistų požiūris į islamiškąją teisę, smurto naudojimą, politinį pliuralizmą, pilietines ir politines teises bei laisves, moterų teises bei religinių mažumų padėtį.

4.5.1. Islamiškoji teisė

Visų islamistinių organizacijų ar grupių veiklos pagrindas yra siekis įkurti islamišką valstybę, t.y. tokią, kuri būtų valdoma islamiškosios teisės. Pati islamiškoji teisė, *šaryja*, nėra kodifikuota - tai iš islamo šventraščių (Korano ir Sunos) kildinamos teisinės, moralinės, etinės normos, todėl *šaryja* lengvai pasiduoda interpretacijoms. Nei vienoje musulmoniškoje valstybėje *šaryja* nėra taikoma visose srityse – musulmoniškų valstybių teisiniai kodeksai yra paremti europietišku ir islamišku teisės tradicijų samplaikos. Vienintelis bandymas įgyvendinti islamiškąją teisę visose jos sferose buvo talibų valdomame Afganistane. Tuo tarpu Vidurio Rytuose islamiškoji teisė taikoma nedaugelyje valstybių ir tik civilinės teisės srityje. Panašu, kad Vidurio Rytų visuomenės nepritartų dramatiškam pokyčiui - kriminalinės ar baudžiamosios teisės įgyvendinimui.

1948 m. Jordanijos Musulmonų Brolija išleido konstituciją, kurioje išdėstė organizacijos religinius, socialinius ir politinius tikslus. Anot konsitucijos, Jordanijos islamistų tikslas - socialinis teisingumas, kova su skurdu, Palestinos atkūrimas, Nilo slėnio ir musulmonų valstybių išlaisviniimas nuo užsienio okupacijos, siekis įkurti islamo federaciją¹³⁶. 1954 m. bendrieji principai buvo papildyti: tvirtinama, kad Jordanijos Musulmonų Brolija „nepripažįsta jokio islamu nepagrįsto režimo“ ir „nerems jokios vyriausybės, nesivadovaujančios šaryja“, taip pat pabrėžta, jog organizacija laiko Palestinos klausimą islamišku ir dės visas pastangas jam spręsti¹³⁷. Tačiau, nepaisant griežtos pozicijos, Jordanijos islamistai ir toliau bendradarbiavo su Hašemitų monarchija, nepaisant jos „neislamiškumo“ – britų teisės įtraukimo į teisinę sistemą, visų nemusulmonų lygybės prieš įstatymą, vakarietiškos švietimo sistemos.

---

¹³⁵ Brown, Nathan, Marina Ottaway, Amr Hamzawy, „Islamist Movements and the Democratic Process in the Arab World: Exploring the Gray Zones“, *Carnegie Papers*, No. 67, March 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 05 23].

¹³⁶ Bar, Shmuel, „The Muslim Brotherhood in Jordan, Data and Analysis“, *The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies*, June 1998, <<http://www.tau.ac.il/dayancenter/d&a-jordan-bar.pdf>> [Žiūrėta 2006 02 01].

¹³⁷ Ten pat, 20 p.

Nors visi musulmonų Brolijos organizacijos nariai yra islamistai, t.y. siekia didesnio islamo vaidmens viešajame gyvenime ir politikoje, kai kurie pasisako už palaipsnių visuomenės islamizavimą, tuo tarpu kiti ragina pritaikyti islamišką teisę artimoje perspektyvoje. Kai kurie radikalūs organizacijos nariai savo požiūriu artimi Sayyid Qutb ir fundamentalistinei Hizb al-Tahrir ideologijai¹³⁸. Į parlamentą išrinkti Jordanijos musulmonų Brolijos nariai per pastaruosius metus įrodė pagarbą demokratinėms procedūroms, kur kas didesnę nei valdantysis režimas. Pažymėtina, kad pati organizacija pastaraisiais metais nustojo pabrėžti „šaryjos įgyvendinimo būtinybę“, vietoje to ji save vadina „pilietiniu judėjimu, besivadovaujančiu islamiškais šaltiniais“¹³⁹ – t.y., kad musulmonų Brolija priima politinę sistemą, tačiau sprendimus priima sutinkamai su islamo mokymais.

4.5.2. Smurto naudojimas

Autoritariniai arabų režimai islamistus kaltina smurtine veikla ir grasina, jog islamistams nepasiekus savo tikslų, jie vėl griebsis prievartos. musulmonų Brolijos istorijoje būta etapų, kai smurtinė veikla buvo pasitelkta kaip būdas tikslams pasiekti. Be to, iš musulmonų Brolijos gretų yra kilę keli ekstremistinio džihadistinio judėjimo pradininkai ir atstovai, kaip Abdullah Azzam – Usamos bin Laden dvasinis vadovas, ar jordanietis al-Maqdisi, tapęs Abu Musab al-Zarqawi dvasiniu vadovu. Tačiau reikia pabrėžti, kad smurtinę veiklą pradėję propaguoti musulmonų Brolijos nariai iš organizacijos pasitraukė ir įkūrė atskiras organizacijas (pavyzdžiui, Egipto Džihadą, kuriam priklausė Ayman al-Zawahiri), o pagrindinė musulmonų Brolijos linija išliko daugiau mažiau nuosaiki.

Nuo XX a. devinto dešimtmečio islamistai atvirai ir galutinai atsisakė smurto panaudojimo ir pareiškė savo tikslų sieksiantys taikiais būdais. Taigi nors teigiama, kad musulmonų Brolija skatina radikalių idėjų plitimą musulmonų tarpe, iš tiesų radikalūs nariai pasitraukia iš organizacijos – būtent dėl šios priežasties daug būsimų ekstremistų perėjo MB gretas, jose nepasiliko.

Pabrėžtina, kad musulmonų Brolijai, skirtingai nei džihadistams, džihadas yra dėl teritorijos, o ne dėl religijos – kovos Irake ir prieš žydus nesmerkiamos, tačiau tikslas yra teritorijos išlaisvinimas nuo okupantų, o ne principinė gėrio-blogio kova¹⁴⁰. musulmonų

¹³⁸ Brown, Nathan, „Jordan and its Islamic Movement: the Limits of Inclusion?“ *Carnegie Papers*, No. 74, November 2006, <www.carnegieendowment.org>[Žiūrėta 2007 01 16].

¹³⁹ Al-Amin, Hazem, “Jordan’s Muslim Brotherhood on the Verge of a New Phase - An interview with Zaki Saad, Secretary General of Jordan’s Islamic Action Front”, *Al-Hayat*, 2004 06 04, <www.daralhayat.com/Spec/04-2006/Article-20060425> [Žiūrėta 2006 04 16].

¹⁴⁰ Leiken, Robert S., Steven Brooke, “The Moderate Muslim Brotherhood”, *Foreign Affairs*, Vol. 86, No. 2, 16 p.

Brolija aršiai neigia, kad jų organizacija yra anti-semitinė. Egipto Musulmono Brolijos vyriausiojo vadovo Muhammad Mahdi Akef teigimu, konfliktas yra ne tarp Musulmonų Brolijos ir žydų, bet tarp Musulmonų Brolijos ir sionistų, kurie „nėra žydai“¹⁴¹.

Kitas atvejis – Hamas organizacija, kuri buvo įsteigta kaip karinis Musulmonų Brolijos sparnas, vėliau perėmęs ir kitas islamistinės organizacijos veiklos sferas. Hamas smurtas Musulmonų Brolijos kitose arabų valstybėse yra pateisinamas, nes tai smurtas „prieš okupaciją“. Pažymėtina, kad naujame Hamas manifeste, paskelbtame prieš rinkimus, nebekalbama apie Izraelio sunaikinimą - tai buvo esminė tema Hamas chartijoje – tačiau manifeste teigiama, kad Palestinos valstybė bus įkurta pasitelkus ginkluotą kovą - „*kadangi valstybė yra okupuota, jai išlaisvinti turi būti pasitelktos visos priemonės, įskaitant ginkluotą kovą*“. Hamas nenusiginkluos, tačiau būdama Palestinos valdžios dalimi, sieks suformuoti nacionalinę armiją, į kurią būtų įtrauktos visos sukarintos formuotės. Judėjimas Hamas pareiškė esąs pasiryžęs pradėti derybas su izraeliečiais tik tuo atveju, jeigu Izraelis išves kariuomenę iš Vakarų Kranto ir Rytų Jeruzalės, taip pat pripažins teisę sugrįžti pabėgėliams palestiniečiams, kurie paliko šias teritorijas po 1948 metų karo.

2005 vasarį pasirašytos paliaubos (*tahdiya*) tarp Hamas ir PA reiškė ataką prieš Izraelį nutraukimą, ir nuo to laiko buvo įvykdytas tik vienas savižudiškas išpuolis. Izraelis pareiškė, kad Hamas atnaujinus išpuolius bus vėl pradėtas taikyti <target-killing“, nepaisant to, kad į išpuolių organizavimą išpaušioję asmenys gali būti valdžios atstovai. (Būtent dėl kelių savo lyderių žūtis Hamas persvarstė savo strategiją ir pasirinko paliaubų su Izraeliu variantą).

Musulmonų Brolijos lyderiai ne kartą pareiškė, kad okupuojami žmonės turi priešintis okupantams visomis įmanomomis priemonėmis¹⁴². 2006 m. vasarą kilus ginkluotam konfliktui tarp Izraelio ir Libano šiitinės Hizbullah grupuotės, Egipto Musulmonų Brolijos vyriausiasis vadovas Muhammad Mahdi Akif pareiškė, kad organizacija pasirengusi nusiųsti 10 000 kovotojų į Libaną padėti Hizbullah¹⁴³. Egipto režimas tai išnaudojo kvestionuodamas organizacijos išpareigojimus nutraukti militaristinę veiklą XX a. šeštame dešimtmetyje.

4.5.3 .Politinis pliuralizmas

---

¹⁴¹ Ten pat, 17 p.

¹⁴² Abul Futouh, Abdul Monem, “Comments on the Gray Zones”, Carnegie Endowment, www.carnegieendowment.org [Žiūrėta 2007 03 23], Isseroff, Ami, „A History of the Hamas Movement“, 2004 <<http://www.mideastweb.org/hamashistory.htm>> [Žiūrėta 2007 05 15].

¹⁴³ Brown, Nathan, Marina Ottaway, Amr Hamzawy, „Islamist Movements and the Democratic Process in the Arab World: Exploring the Gray Zones“, *Carnegie Papers*, No. 67, March 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 05 23].

Musulmonų Brolija, kaip ir kitos islamistinės organizacijos, kaltinama nepagarba politiniam pliuralizmui. Kaip teigia Carnegie Endowment, aštuntame ir devintame XX a. dešimtmečiuose, islamistai didžiavosi galėdami pasiūlyti valstybės valdymo politinį modelį, alternatyvų vakarietiškam¹⁴⁴. Islamistai nepasitikėjo liberaliaja demokratija, nes ji pabrėžė individų teises, o ne *ummos* (musulmonų bendrijos) gerovę. Kai islamistai pradėjo dalyvauti rinkimų procesuose Egipte, Jordanijoje, Kuveite, jie laikė rinkimus tik instrumentu politinei galiai gauti, o po to islamizuoti visuomenę. Šis istorijos laikotarpis pasižymėjo populistinių islamistinių organizacijų, griežtai neigiančių autoritarinių režimų legitimumą bei kritikuojančių liberalių intelektualų poziciją, gausumu. Bekompromisė islamistų pozicija iššaukė režimų reakciją – patys buvo paskelbti nelegitimiais ir neteko galimybės dalyvauti politikoje. Nuo 1990 m. islamistai iš naujo įvertino savo poziciją ir, pasinaudodami tuo, kad didelė visuomenės dalis reikalauja reformų, padarė tai centrine politinės programos dalimi.

4.5.4. Asmens laisvės ir politinės teisės

Rinkimuose dalyvaujantys musulmonų Brolijos kandidatai savo kalbose pabrėžia žodžio, spaudos, tikėjimo išpažinimo laisvę, kol tai nesikerta su islamiškomis nuostatomis. Pagrindinė problema yra tai, jog islamistai linkę individo teises bei laisves paaukoti musulmonų bendrijos (*umma*) gerovės vardan¹⁴⁵. Kita vertus, praktikoje, jau išlieję į politinį procesą, islamistai sutinka su pliuralistinėmis sistemomis. Kita vertus, islamistai linkę pažaboti spaudos laisvę, jei tai prieštarauja islamui. Pavyzdžiui, vieni aršiausių kritikų arabų valstybėse dėl Danijos dienraštyje išspausdintų pranašo Muchamedo karikatūrų buvo musulmonų Brolijos nariai, nors Vakarų spauda tai vertino kaip žodžio laisvės apraišką.

4.5.5. Moterų teisės

Islamistai dažnai kaltinami moterų diskriminacija, jų politinių ir civilinių teisių neužtikrinimu, moterų izoliavimu nuo viešo gyvenimo, griežtu aprangos, elgesio, veiklos reguliavimu. Tuo tarpu islamistai tvirtina, kad jų politika paremta pagarba moterims – vieno iš

---

¹⁴⁴ Brown, Nathan, Marina Ottaway, Amr Hamzawy, „Islamist Movements and the Democratic Process in the Arab World: Exploring the Gray Zones“, *Carnegie Papers*, No. 67, March 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 05 23].

¹⁴⁵ Brown, Nathan, Marina Ottaway, Amr Hamzawy, „Islamist Movements and the Democratic Process in the Arab World: Exploring the Gray Zones“, *Carnegie Papers*, No. 67, March 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 05 23].

islamistų lyderių Muhammed Habbib teigimu, Musulmonų Brolija "nori sukurti atmosferą, kur kiekviena moteris norėtų nešioti šydą, nes žino iš Korano eilučių, kad jos turėtų jį nešioti. Tačiau nei viena moteris nebus verčiama nešioti šydo – tai jų asmeninis sprendimas"¹⁴⁶.

Islamistai nedraudžia moterims dalyvauti politiniame gyvenime, netgi priešingai, moteris kandidatė Egipto rinkimuose, Musulmonų Brolijos narė, buvo rodoma kaip pagarbaus elgesio ir lygybės pavyzdys. Galima teigti, kad tai daugiau kultūrinės/socialinės tradicijos, dėl kurių moterys susilaiko nuo aktyvaus dalyvavimo viešame ar politiniame gyvenime, tačiau islamistai nekovoja prieš moterų politinę veiklą. Priešprieša tarp islamistų ir neislamistų suintensyvėja klausimuose dėl pilietinių moterų teisių – šeimos sudarymo, skyrybų organizavimo, vaikų priežiūros, paveldėjimo ir pan. Šiuos klausimus Egipte, Jordanijoje ir Palestinoje, apibrėžia teisės kodeksai, į kuriuos inkorporuota islamiškoji teisė. Nors moterys Musulmonų Brolijoje neužima valdančiųjų postų, jos aktyviai dalyvauja visuomeninėje ir politinėje Musulmonų Brolijos veikloje. 1994 m. Musulmonų Brolija paskelbė deklaraciją, remiančią moterų teisę balsuoti ir kandidatuoti į valstybinius postus¹⁴⁷.

4.5.6. Religinų mažumų padėtis

Musulmonų Brolija nėra aiškiai išreiškusi požiūrio į religines mažumas. Islamistai paskelbė, kad nebegalioja 1996 m. fatva, pagal kurią religinės mažumos turi mokėti specialius mokesčius – džizyją, tai pat po rinkimų pasirodžiusiuose organizacijos pareiškimuose koptai vadinami „pilnateisiais Egipto piliečiais“¹⁴⁸. Kita vertus, Musulmonų Brolijos oficialiame interneto puslapyje teigiama, kad koptai negali užimti prezidento posto – negalima leisti, jog nemusulmonai valdytų musulmonus¹⁴⁹. Dar vienas įdomus religinių mažumų aspektas – Musulmonų Brolijos požiūris į bahajus. Vienoje parlamento sesijoje Musulmonų Brolija pasiūlė įtraukti bahaizmą į nusikaltimų sąrašą ir paskelbti bahajus atsimetėliais nuo islamo, už ką grėstų mirties bausmė¹⁵⁰.

Atkreipinas dėmesys, kad Islamo Veiklos Frontas pirmąkart išrinko krikščionį kaip vieną pagrindinių partijos kandidatų vienoje iš rinkiminių apygardų. Kol kas jis vienintelis

---

¹⁴⁶ 2005 m. į Egipto parlamentą kandidatavo buvusio vyriausio vadovo našlė. Rinkimuose turėjusi didelę persvarą, ji nepateko į parlamentą, nes perskaičiuojant balsus, kur islamistai nebuvo prileisti, po to vieta atiteko jos konkurentui. Ken Silverstein, Parties of God, <http://www.harpers.org/archive/2007/03/0081425>

¹⁴⁷ Silverstein, Ken, „Parties of God: The Bush Doctrine and the Rise of Islamic Democracy“, <<http://www.harpers.org/archive/2007/03/0081425>> [Žiūrėta 2007 04 23].

¹⁴⁸ Altman, Israel Elad, „The Egyptian Muslim Brotherhood After the 2005 Elections, the Trends of Islamist Ideology“, *Current Trends in Islamist Ideology* Vol. 4, Hudson Institute, 2006 11 01, <http://www.futureofmuslimworld.com/research/pubID.54/pub_detail.asp> [Žiūrėta 2007 04 12].

¹⁴⁹ Įdomu tai, kad angliškame šio teksto variante tokia išlyga neminima.

¹⁵⁰ <http://www.ikhwanonline.com/Article.asp?ID=24262&SectionID=251>, žiūrėta 2006 09 17

islamistinės partijos narys ne musulmonas, prisijungęs prie IVF prieš penkerius metus. IVF savo nuostatuose pabrėžia neskirstantys partijos narių pagal religiją – šiuo metu dar yra svarstomos trijų krikščionių kandidatūros prisijungti prie partijos¹⁵¹.

Islamistinės grupuotės iškilimas atnaujino diskusijas, ar Musulmonų Brolija ir toliau turėtų likti uždrausta bei paskatino pasaulietines politines partijas akcentuoti savo politikoje religijos vaidmenį, kad galėtų varžytis su visuomenėje populiaria Musulmonų Brolija. Dėl šios priežasties moterys ir Egipto koptų bendruomenė, sudaranti apie 10 nuošimčių šalies gyventojų, buvo išstumtos iš politinės sferos.

5. Musulmonų Brolijos dalyvavimo politinėje liberalizacijoje įvertinimas

Pasikeitus tarptautinėms aplinkybėms net pačios nuosaikiausios islamistinės organizacijos neatsiribojo nuo savo ideologinių šaknų. Pačiose organizacijose tebėra konfliktuojančios stovyklos, iš kurių viena pasisako už islamiškos valstybės, valdomos *šaryjos*, įkūrimą, tuo tarpu kita teigia, jog atsižvelgiant į pasikeitusią tarptautinę aplinką, reikalinga dalyvauti pliuralistinėje, demokratinėje politinėje sistemoje. Pozicijų neaiškumas ir neišbaigtumas atsispindi tiek islamistų retorikoje – pareiškimuose, samprotavimuose, tiek politiniuose veiksmuose – nors dalyvaudami pliuralistinėse sistemose, islamistai nelinkę suteikti daugiau laisvių religinėms mažumoms ar moterims. „Pilkųjų zonų“ išlikimas kelia pagrįstą nuogąstavimą, kad demokratijos ir pliuralizmo šūkiei islamistų retorikoje tėra priedanga valdžiai gauti, tuo tarpu gavę valdžią islamistai kurs autokratišką puritonišką valstybę. Musulmonų Brolijoje egzistuoja tiek nuosaikus, tiek radikalus sparnas, tačiau pažymėtina, kad vidiniai skirtumai ar nesutarimai labia retai iškeliami į viešumą – Egipto Musulmonų Brolijoje per pastaruosius trisdešimt metų nebuvo didelių skilimų, nors kelios grupelės atskilo (tiek radikalų, tiek nuosaikiųjų (al-Wasat partija 1995 m.))¹⁵².

5.1. Politinės ir religinės veiklos dichotomija

Neaiškių pozicijų buvimas nereiškia vien laikino islamistinių organizacijų bruožo, išlikusio dėl labai greitos, bet dar nebaigtos islamistų transformacijos iš misionieriškų grupių į

¹⁵¹ Ikhwan Online, “Jordan's IAF Appoints Christian An Administrative Leading Member”, February 20, 2007 www.ikhwanonline.com [Žiūrėta 2005 04 13]

¹⁵² Hamzawy, Amr, Carrie Rofesky, “Engagement or Quarantine: How to Deal with the Islamist Advance”, *Carnegie Endowment Round Table Transcript*, June 28, 2006 www.carnegieendowment.org [Žiūrėta 2006 09 16]

politines grupes. Neaiškumo priežastys slypi giliau, pačių judėjimų dvipoliškume – kaip religinėse ir politinėse organizacijose, taip pat kartų skirtumuose (konservatyvios vyresniosios ir modernios jaunuomenės), vidinių prieštaravimų pačiose valstybėse, kur islamistinės organizacijos veikia¹⁵³. Kokia kryptimi pasuks islamistai, greičiausiai sąlygos konkrečios valstybės politinė raida ir veiklos aplinkybės.

Islamistinės organizacijos nėra vien politiniai veikėjai – tai ir religiniai institutai, įsipareigoję skleisti religines pratikas ir žinias; šios veiklos ypač susilieja sferose, kur islamistams draudžiama kurti politines partijas, ir jie siekia politinių tikslų veikdami kaip religinė organizacija. Kaip politinės organizacijos, islamistai turi būti lankstūs ir pragmatiški, tačiau religinėje plotmėje jie konservatyvūs ir dogmatiški. Atsakydami į religinius reikalavimus, islamistai politikai daugiau dėmesio skiria lyčių skyrimui viešose vietose ar lietartūros, meno atitikimui islamo reikalavimų, tačiau nesigilina į kur kas aktualesnius socio-ekonominius ir politinius klausimus. Dėl šios priežasties neišvengiamai islamistai politikai suvokiami kaip konservatyvūs, netgi rigoristiški, neliberalūs politinių bei asmens teisių ir laisvių klausimais. Islamistams tenka laviruoti, kad nenuviltų nei vienu iš savo rėmėjų – tikinčiųjų ir politinių rėmėjų bei rinkėjų.

Galima išeitis – visiškas institucinis religinės ir politinės sferų atskyrimas, kaip Jordanijos IVF atveju. Kita vertus, Egipto Musulmonų Brolija šiuo keliu pasukti negali, nes H. Mubarako režimas neleidžia registruoti religinių politinių partijų. Tuo tarpu politinė partija, veikdama tam tikruose rėmuose, apibrėžta konstitucijos ir įstatymų, yra priversta daryti nuolaidas, eiti į kompromisus, būti lanksti. Todėl svarbu, kad politinė partija turėtų tam tikrą autonomiją.

5.2 “Misionierių” ir “politikų” stovyklos

Musulmonų Brolijos viduje išskiriamos dvi srovės – misionieriškos veiklos (*dawa*) ir politinės veiklos šalininkai. Pirmajai atstovauja senoji Musulmonų Brolijos karta, besivadovaujanti Hasan al-Banna mokymais, pagal kuriuos reikalinga pirmiausia reislamizuoti musulmoną, po to jo šeimą, visuomenę, ir tik tada galima formuoti islamišką valstybę. Tuo tarpu jaunoji karta, užaugusi A.Sadato valdymo laikais, kurį žymėjo „politinis atšilimas“ ir Musulmonų Brolijos toleravimas, tai yra buvę studentišku asociacijų nariai, pasisako už

---

¹⁵³ Brown, Nathan, Marina Ottaway, Amr Hamzawy, „Islamist Movements and the Democratic Process in the Arab World: Exploring the Gray Zones“, *Carnegie Papers*, No. 67, March 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 05 23].

dalyvavimą politinėje veikloje ir teigia, kad Musulmonų Brolija turėtų transformuotis iš misionieriškos organizacijos į politinę partiją. Jaunųjų aktyvistų iniciatyva 1995 m. įsteigta *al-Wassat* partija, kuri, tiesa, iki šiol oficialiai nepripažinta vyriausybės.

Ši karta dabartinėje organizacijoje yra labiau linkusi pokyčiams, pabrėžia politinę, o ne religinę organizacijos pusę, akcentuoja Egipto, o ne musulmonų pasaulio apskritai svarbą organizacijai. Taip pat yra labiau linkę sudaryti politines sąjungas su kitomis partijomis. Tuo tarpu senoji Musulmonų Brolijos karta skeptiškai vertina sąjungų su kitomis politinėmis jėgomis galimybę, ypač ankstesnę Musulmonų Brolijos patirtį veikiant išvien su politiniais priešininkais – naseristais, arabais-nacionalistais ar marksistais¹⁵⁴.

5.3. Sąjungų su kitomis politinėmis jėgomis klausimas

Vienas iš daug nesutarimų Musulmonų Brolijoje keliančių klausimų yra sąjungų su kitomis politinėmis jėgomis sudarymas. Pavyzdžiui, sąjunga su pasauliečiais naseristais kai kurių islamistų akimis suvokiama kaip Musulmonų Brolijos tikslo ir idėjų išdavystė¹⁵⁵. Kartais aljansai sudaromi peržengiant ideologinius barjerus: 1984 m. *Wafd* partijos vadovaujama koalicija laimėjo 58 iš 390 balsų, (iš kurių aštuonios atiteko Musulmonų Brolijai). 1987 m. Egipto Musulmonų Brolija sudarė aljansą su darbo ir liberaliomis partijomis, ir šis aljansas laimėjo 56 iš 400 vietų (iš jų 35 atiteko Musulmonų Brolijos nariams). Jordanijos IVF bendradarbiavo su keliomis mažesnėmis partijomis organizuojant rinkimų boikotą 1997 m. rinkimuose. Taigi islamistai kartais koordinuoja savo veiksmus.

Siekdami padidinti rinkėjų skaičių, MB buvo sudarę sąjungas su sekuliaristais, nacionalistais ir liberalais. Pažymėtina tai, kad po laimėtų rinkimų Hamas lyderiai išreiškė viltį siekti koalicinės vyriausybės kartu su pasaulietine Fatah partija, pabrėžė palestiniečių vienybės idėją ir išreiškė paramą Palestinos prezidentui Fatah atstovui Mahmoud Abbas. Tiesa, nuosaikios partijos nesutiko jungtis prie islamistų, ir Hamas sudarytame ministrų kabinete dominuoja šio islamistinio judėjimo lyderiai.

5.4. Politinių partijų formavimo klausimas

Turėdama apie 20 proc. vietų parlamente, Musulmonų Brolija Egipte galėtų spausti vyriausybę suteikti jai partijos statusą, tačiau kliūtis kita – tai nesutarimai organizacijos viduje. Svarstoma, ar Musulmonų Broliją legitimizuoja visuomenės parama. Tokiu atveju politinės

---

¹⁵⁴ Altman, Israel Elad, „Democracy, Elections and the Egyptian Muslim Brotherhood”, *Current Trends in Islamist Ideology*, Vol.3, Hudson Institute: 2005, 36 p.

¹⁵⁵ <http://www.ikhwanonline.com/More.asp?Page=5&SectionID=251>, žiūrėta 2006 09 29

partijos statusas Musulmonų Brolijai ne tik nenaudingas, bet netgi žalingas – buvimas partija atimtų iš Musulmonų Brolijos galimybę teigti, jog ji atstovauja vieną tiesą – kitaip tariant, Musulmonų Brolija būtų tik viena partija iš daugelio.

Pažymėtina, kad senosios kartos Musulmonų Brolijos lyderiai niekuomet neketino formuoti partijos, ir ne tik dėl to, kad politinis Musulmonų Brolijos profilis redukuotų visos organizacijos veiklą, bet, dėl įtarimų, jog vyriausybė neleistų tokios partijos legalizuoti.

Paskutiniams parlamento rinkimams Musulmonų Brolija iš tiesų ketino jungtis prie opozicinių partijų bei judėjimų – al-Kifaya, Wafd, Arabų naseristų, Tagammu‘, Wasat ir Orumo partijų, tačiau galiausiai priėmė taktinį sprendimą neprisijungti prie vieningos opozicijos. Parodydama pagarbą pliuralizmui judėjimo viduje, Musulmonų Brolija po rinkimų tapo realiausia politinių reformų iniciatore.

Patys Musulmonų Brolijos lyderiai pabrėžia, kad tai nėra vien religinė organizacija ar politinė partija. Vienas iš Egipto Musulmonų Brolijos lyderių ją pavadino „islamiška asociacija“, apjungianti ir religinę, ir socialinę, ir politinę veiklą. Egipto organizacijoje diskutuojama apie transformavimąsi į politinę partiją, kuri įgyvendintų oporganizacijos reformistinę programą. Kita galimybė – įkurti atskirą politinę partiją ir aiškiai atskirti politinę bei religinę veiklą. Politinio gyvenimo klausimai turėtų būti sprendžiami „moderniai“, tuo tarpu religija apima dvasinius dalykus, bendradarbiavimą tarp tikinčiųjų, todėl turėtų būti remiamasi islamo palikimu¹⁵⁶.

Per pastaruosius 10 metų Musulmonų Brolijoje susiformavo dvi stovyklos dėl politinės partijos steigimo – viena iš jų, prieš dvejus metus turėjusį daugumą šalininkų, teigia, kad įkurat politinė partija turėtų veikti išvien su organizacija, ir alternatyviai būdais – per politinius sprendimus, remti Musulmonų Broliją. Kita stovykla, šiuo metu vis labiau populiarėjanti ir jau persvėrusi pirmąją šalininkų skaičiumi, teigia, kad Musulmonų brolija turi būti pakeista politine partija¹⁵⁷. Ši diskusija kilo dėl pasikeitusių politinių sąlygų. Dabartinių Musulmonų Brolijos narių patirtis ir visiškai kitokia, nei organizacijos pradininkų.¹⁵⁸

Jordanijoje sprendimas suformuoti politinę partiją taip pat nebuvo lengvas. Radikalesni organizacijos nariai baiminosi, kad politinė partija pamiš ideologines organizacijos nuostatas ir parems neislamiškus įstatymus ar įsivels į derybas su Izraeliu¹⁵⁹. Tačiau kitiems nariams galimybė dalyvauti legaliai politinėje sistemoje pasirodė pernelyg patraukli, kad ją būtų galima

---

¹⁵⁶Abul Futouh, Abdul Monem, “Comments on the Gray Zones”, Carnegie Endowment, www.carnegieendowment.org [Žiūrėta 2007 03 23].

¹⁵⁷ Saleh, Yasmine, „Muslim Brotherhood in final preparations to establish a political party”, Daily Star Egypt, 2007 01 14, <<http://www.dailystaregypt.com/article.aspx?ArticleID=4972>> [Žiūrėta 2007 04 12].

¹⁵⁸ Ten pat.

¹⁵⁹ Brown, Nathan, „Jordan and its Islamic Movement: the Limits of Inclusion?” *Carnegie Papers*, No. 74, November 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2007 01 16].

atmesti. Be to, atskiros politinės partijos įsteigimas suteikė galimybę patraukti savo pusėn nepriklausomus islamistus, taip išplečiant organizaciją ir didinant jos įtaką¹⁶⁰.

---

¹⁶⁰ Ten pat, 36 p.

IŠVADOS

Šiuo metu islamistai yra didžiausią visuomenių palaikymą turinti politinė grupė Vidurio Rytuose. Islamistinės organizacijos palaipsniui didino savo rėmėjų skaičių siūlydamos socialinę paramą, suteikdamos alternatyvą neefektyviems, korumpuotiems ir gyventojų lūkesčių neatitinkantiems politiniams modeliams.

Tarp musulmoniškose valstybėse veikiančių islamistinių organizacijų tapo įprasta registruoti islamistines partijas ir varžytis dėl valdžios dalyvaujant visuotiniuose rinkimuose. Musulmonų Brolijos aktyvumui daugiausia įtakos turi jos vieta politinėje valstybės sistemoje. Gavusi galimybę veikti legaliai ir dalyvauti visuotiniuose rinkimuose, Musulmonų Brolija tampa įtakinga politine jėga. Islamistinės organizacijos sėkmę rinkiminiuose procesuose paaiškina keli veiksniai:

- a) **politinės ir socialinės veiklos sąsaja** - per mečečių ir labdaros įstaigų tinklą Musulmonų Brolija įgyja visuomenės palaikymą, taigi ir politinę galią. Aktyviai dalyvaudama sprendžiant socialines problemas Musulmonų Brolija kartu vykdo „viešųjų ryšių kampaniją“, užsitikrindama didžiąją dalį balsų varginguose visuomenės sluoksniuose.
- b) **organizacinė struktūra** – drausminga ir nesikeičianti islamistinės organizacijos struktūra bei platus veiklos tinklas leidžia greitai mobilizuoti šalininkus demonstracijoms ar rinkimams.
- c) **pasaulietinių partijų silpnumas** – lygiaverčių konkurentų nebuvimas ir rinkėjų nusivylimas pasaulietinių partijų politinėmis programomis taip pat prisideda prie islamistinės ideologijos šalininkų gausėjimo.
- d) **tarptautinė situacija** - Vidurio Rytų visuomenių nepritarimas JAV inicijuotam „globaliam karui prieš terorizmą“ sąlygojo „protesto“ balsų, remiančių islamistus, gausėjimą. Musulmonų dviveidiška laikoma Vakarų Europos bei JAV politika regione skatina alternatyvaus požiūrio – islamistinių organizacijų populiarėjimą.

Požymiai, kaip dalyvavimas rinkiminėje politikoje įtakoja islamistines organizacijas, įvairialypiai. Tyrinėtojai tebediskutuoja, ar islamistinės partijos „sušvelnina“ savo politiką tam, kad gautų politinį pranašumą, ar dalyvavimas pliuralistinėse sistemose sąlygoja naują požiūrį į esmines vertybes ir idėjas. Islamistinės partijos, kurios įsiliejo į politinę sistemą, glaudžiai bendradarbiavo su pasaulietinėmis partijomis ir grupėmis.

Dalyvavimas politinės liberalizacijos procesuose įtakoja Musulmonų Broliją, tačiau jos nariai, patekę į parlamentą, vengia griežtai apibrėžti savo poziciją jautriais klausimais – *šaryjos taikymo*, moterų teisių ir panašiai. Dažnai už islamistų įtraukimą į politinį procesą pasisakantys analitikai argumentuoja, kad, nors nėra aišku, ar islamistų požiūriai į demokratiją yra nuoširdūs ir ar jie laikysis tokios pat pozicijos gavę valdžią, yra akivaizdu, jog dabartiniai režimai tikrai nedemokratiški¹⁶¹.

Egipto Musulmonų Brolija pabrėžia, jog jai apibūdinti labiau tinka „reformistinis islamas“, nei „politinis islamas“, nes pastarasis terminas redukuoja organizacijos veiklą išimtinai į politinę sferą, tuo tarpu MB užsiima ir socialiniais, švietimo, kultūriniais bei ekonominio vystymo dalykais¹⁶².

Apibendrinant galima teigti, kad didžiausią įtaką Musulmonų Brolijos dalyvavimui demokratizacijos procese turi ne režimų politika šios organizacijos atžvilgiu, bet pozicijos pačios organizacijos viduje dėl dalyvavimo politiniame procese būtinybės ir pobūdžio. Nesutarimai Musulmonų Brolijoje dėl to, ar/kiek keisti ideologines nuostatas, kaip derinti ir adaptuoti demokratizacijos proceso teikiamą naudą savo ideologiniams tikslams pasiekti. Nors islamistinės opozicijos Egipte ir Jordanijoje lyderiai tebesilaiko idėjos įtvirtinti politinę sistemą pagal islamišką teisę, organizacijos viduje vyksta diskusijos dėl to, kiek „istorinės šaryjos“ turi būti palikta galioti. Taigi islamistų politinis aktyvumas palieka nemažai „pilkujų zonų“, tai yra, politinės islamistų programos, skirtingai nei be pertrūkių funkcionuojanti socialinė veikla, nėra iki galo išgrynintos.

Yra požymių apie islamistinių organizacijų viduje vystančias „auto-reformas“ – progresavimą nuo strateginio dalyvavimo parlamento rinkimuose iki raginimų keisti galutinius tikslus. Kai kurie islamistų lyderiai ragina užsiimti *idžtihadu* – islamo šventraščio perinterpretavimu, kvestionuoti istorinės šaryjos relevantiškumą. Nepaisant vidinės dinamikos, senieji lyderiai ir toliau išlaiko įtaką islamistinių organizacijų viduje, todėl realiems pokyčiams įvykti reikalingas laikas ar didesnis reformatorių organizacijos viduje aktyvumas.

Esminis vaidmuo vidutinėje ir ilgalaikėje perspektyvoje išliks procesams, vykstantiems Musulmonų Brolijos vidinėje struktūroje – diskusija tarp „švelnios“ ir „griežtos“ pozicijų besilaikančių islamistų. Stebimi dažni atsiskyrimai nuo Musulmonų Brolijos – tiek radikalų, tiek nuosaikiųjų.

---

¹⁶¹ Hamzawy, Amr, Carrie Rofesky, “Engagement or Quarantine: How to Deal with the Islamist Advance”, *Carnegie Endowment Round Table Transcript*, June 28, 2006 www.carnegieendowment.org [Žiūrėta 2006 09 16].

¹⁶² Abul Futouh, Abdul Monem, “Comments on the Gray Zones”, *Carnegie Endowment*, www.carnegieendowment.org [Žiūrėta 2007 03 23].

PRIEDAI

1 priedas

Freedom House regioninis politinių sistemų laisvumo vertinimas:

Regionas	Laisva	Iš dalies laisva	Nelaisva
Ramiojo vandenyno regionas	16 (41 proc.)	12 (31 proc.)	11 (28 proc.)
Šiaurės ir Pietų Amerikos	25 (71 proc.)	9 (26 proc.)	1 (3 proc.)
Centrinė Azija/buvusios SSRS valstybės	13 (46 proc.)	8 (29 proc.)	7 (25 proc.)
Vidurio Rytai	1 (6 proc.)	6 (33 proc.)	11 (61 proc.)
Afrikos sub-Saharos regionas	11 (23 proc.)	22 (46 proc.)	15 (31 proc.)
Vakarų Europa	24 (96 proc.)	1 (4 proc.)	0 (0 proc.)

Šaltinis: Freedom in the World 2007

http://www.freedomhouse.org/uploads/press_release/fiw07_overview_final.pdf

Freedom House politinių sistemų laisvumo vertinimas Vidurio Rytų regione:

--

Šaltinis: Freedom in the World 2007

http://www.freedomhouse.org/uploads/press_release/fiw07_charts.pdf

Freedom House politinių teisių (PT) ir asmens laisvių (AL) vertinimas (1 – laisviausia, 7 – nelaisviausia)

	Bendras vertinimas	2002 m.		2003 m.		2004 m.		2005 m.		2006 m.	
		PT	AL	PT	AL	PT	AL	PT	AL	PT	AL
Egiptas	NELAISVA	6	6	6	6	6	5	6	5	6	5
Jordanija	IŠ DALIES LAISVA	6	5	5	5	5	4	5	5	5	4
Palestina	IŠ DALIES LAISVA							4	6		

Šaltinis: Freedom in the World 2007

http://www.freedomhouse.org/uploads/press_release/fiw07_charts.pdf

2 priedas

Bendra informacija:

	Egiptas	Jordanija	Palestinos autonomija	
			Vakarų krantas	Gazos ruožas
Gyventojų skaičius	80,335,036 (2007 m.)	6,053,193 (2007 m.)	2,535,927 (2004 m.)	1,482,405 (2007 m..)
Etninė/konfesinė sudėtis	Musulmonai sunitai - 90%, Koptai - 9%	Musulmonai sunitai - 92%, Musulmonai šiitai ir drūzai - 2% Krikščionys – 6 %	Musulmonai sunitai - 75% Žydai - 17%, Krikščionys - 8%	Musulmonai sunitai - 98.7%, Krikščionys - 0.7%, Žydai - 0.6%
Bedarbystes lygis	10.3% (2006)	15.4% (oficialūs duomenys; neoficialiai 30% (2006)	20.3% (ir Gazos ruože) (2005)	20.3% (ir Vakarų krante) (2005)
Gyvenančių žemiau skurdo ribos sk.	20% (2005)	30% (2001)	45.7% (2005)	63.1% (2005)
GDP Per Capita (PPP), 2006	\$4,200 (2006)	\$4,900 (2006)	\$1,500 (ir Gazos ruože) (2005)	\$1,500 (ir Vakarų krante) (2003)
Gyventojų skaičius pagal amžiaus grupes	0-14 metų: 32.2% 15-64 metų: 63.2% 65 ir daugiau metų: 4.6%	0-14 metų: 33% 15-64 metų: 63% 65 ir daugiau metų: 4%	0-14 metų: 42.4% 15-64 metų: 54.2% 65 ir daugiau metų: 3.4%	0-14 metų: 47.6% 15-64 metų: 49.9% 65 ir daugiau metų: 2.5%
Korupcijos indekso vertinimas	72 iš 163 (3,3) (2006)	40 iš 163 (5,3) (2006)	112 iš 159 (2,8) (2005)	112 iš 159 (2,8) (2005)
UNDP vertinimas	111 iš 177 (2006)	86 iš 177 (2006)	100 iš 177 (2006)	100 iš 177 (2006)

Šaltiniai: CIA World Factbook 2007 , www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html
 Transparency International, 2006. www.transparency.org
 United Nations Development Program, www.undp.org

3 priedas

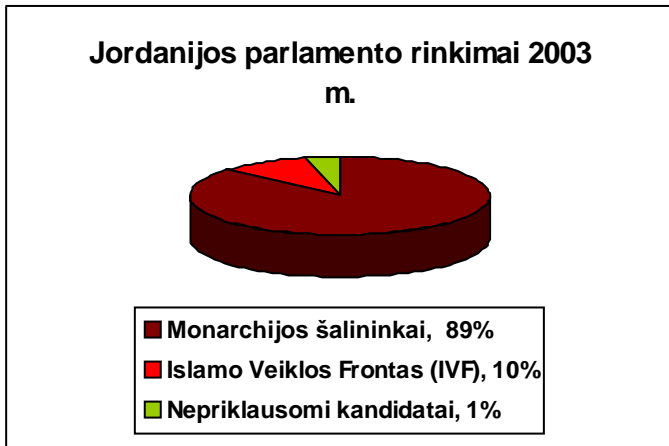
Islamistinių partijų/grupių rezultatai parlamento rinkimuose, 1987-2006 m.

	Partija/grupė	Laimėtos vietos parlamente / iš viso vietų									
		1987	1989	1990	1993	1995	1997	2000	2003	2005	2006
Egiptas	Musulmonų Brolija	36/454		Boik.		1/454		17/454		88/454	
Jordanija	Musulmonų Brolija (nuo 1993 m. - IAF)		22/80		17/80		Boik.		17/110		
	Nepriklausomi islamistai		12/80		5/80		4/80		5/80		
Palestina	Hamas					Boik.					74/132

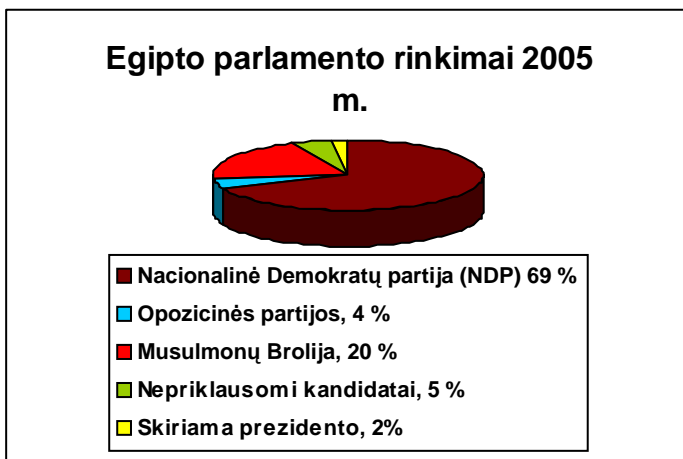
Šaltinis: Carnegie Endowment, www.carnegieendowment.org

4 priedas

2003-2006 m. Parlamento rinkimų rezultatai Egipte, Jordanijoje, Palestinoje

Šaltinis: <http://www.europeanforum.net/country/jordan>

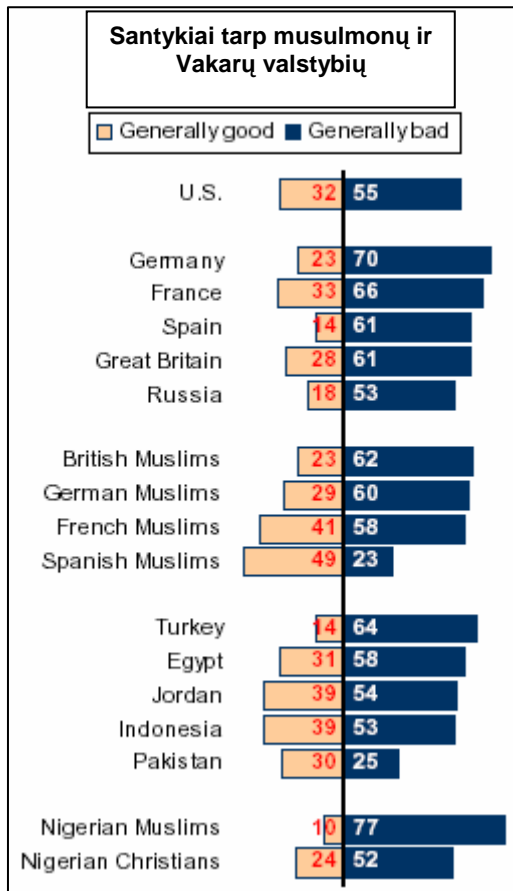
Šaltinis: <http://www.europeanforum.net/country/egypt>

Šaltinis: <http://www.europeanforum.net/country/palestinian>

5 priedas

Šaltinis: Pew Global Attitudes, 2006 www.pewglobal.org

Šaltinis: World Public Opinion, 2007 April <http://www.worldpublicopinion.org>

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. "Dealing with Hamas", *ICG Middle East/North Africa Report* No. 21, 26 January 2004, www.icg.org, [Žiūrėta 2005 01 12].
2. "Hamas", *Jane's Terrorism and Insurgency Centre*, <<http://jtic.janes.com.proxy.www.merln-europe.org/JDIC/JTIC/home.do>> [Žiūrėta 2005 04 23].
3. "Understanding Islamism", *ICG Middle East/North Africa Report*, 2 March 2005, <www.icg.org> [Žiūrėta 2005 04 20].
4. Abul Futouh, Abdul Monem, "Comments on the Gray Zones", Carnegie Endowment, www.carnegieendowment.org [Žiūrėta 2007 03 23].
5. Ayellet Yehiav, "Post-Elections Assessment: The Muslim Brotherhood in Egypt's Parliament", *Strategic Assessment* Vol. 8 No. 4, February 2006, <<http://www.tau.ac.il/jcss/sa/v8n4p5Yehiav.html>> [Žiūrėta 2006 03 12].
6. Al Mubadara – Palestinian National Initiative <<http://www.almubadara.org/new/edetails.php?id=1112>> [Žiūrėta 2007 05 12].
7. Al-Amin, Hazem, "Jordan's Muslim Brotherhood on the Verge of a New Phase - An interview with Zaki Saad, Secretary General of Jordan's Islamic Action Front", *Al-Hayat*, 2004 06 04, <www.daralhayat.com/Spec/04-2006/Article-20060425>, [Žiūrėta 2006 04 16].
8. Altman, Israel Elad, „Democracy, Elections and the Egyptian Muslim Brotherhood”, *Current Trends in Islamist Ideology*, Vol.3, Hudson Institute: 2005
9. Altman, Israel Elad, „The Egyptian Muslim Brotherhood After the 2005 Elections, the Trends of Islamist Ideology“, *Current Trends in Islamist Ideology* Vol. 4, Hudson Institute, 2006 11 01, <http://www.futureofmuslimworld.com/research/pubID.54/pub_detail.asp> [Žiūrėta 2007 04 12].
10. Assef Bayat, „Revolution Without Movement, Movement Without Revolution“, *Comparative Studies in Society and History*, No. 40 (1998).
11. Bar, Shmuel, "The Muslim Brotherhood in Jordan, Data and Analysis", *The Moshe Dayan Center for Middle Eastern and African Studies*, June 1998, <<http://www.tau.ac.il/dayancenter/d&a-jordan-bar.pdf>> [Žiūrėta 2006 02 01].

12. Barsalou, Judy, „Islamists at the Ballot box. Finding form Egypt, Jordan, Kuwait and Turkey“, Special Report No. 144, July 2005, United States Institute of Peace, <www.usip.org> [Žiūrėta 2006 04 12].
13. Brand, Lauri, „The Effects of the Peace Process on Political Liberalization in Jordan“, *Journal of Palestine Studies*, 28 (2), 1999.
14. Bratton, Michael, Nicolas van de Walle *Democratic Experiments in Africa: Regime Transitions in Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
15. Brown, Carl, *Religion and State The Muslim Approach to Politics*, Columbia University Press: 2001
16. Brown, Nathan, „Jordan and its Islamic Movement: the Limits of Inclusion?“ *Carnegie Papers*, No. 74, November 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2007 01 16].
17. Brown, Nathan, Marina Ottaway, Amr Hamzawy, „Islamist Movements and the Democratic Process in the Arab World: Exploring the Gray Zones“, *Carnegie Papers*, No. 67, March 2006, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 05 23].
18. Brumberg Daniel, „Democratization versus Liberalization in the Arab World: Dilemmas and Challenges for US Foreign Policy“, July 2005, *Strategic Studies Institute*, <www.strategicstudiesinstitute.army.mil> [Žiūrėta 2006 05 10].
19. Brumberg, Daniel, „Democratization in the Arab World: The Trap of Liberalized Autocracy“, *Journal of Democracy*, 13(4), 2002.
20. Burgat, Francois, *Face to Face with Political Islam*, I. B. Tauris: 2003.
21. Campagna, Joel, From Accommodation to Confrontation: The Muslim Brotherhood in the Mubarak Years“, *Journal of International Affairs*, June 22, 1996
22. Dankward, A. Rustow, „Democracy: A Global Revolution?“, *Foreign Affairs* 69, No. 4 (Fall 1990).
23. Egypt’s political parties’ law <<http://hrw.org/backgrounder/mena/egypt0107/4.htm>>
24. El-Din, Gamal Assam, Brotherhood steps into the fray, <<http://weekly.ahram.org.eg/2004/681/eg3.htm>> [Žiūrėta 2007 03 25].
25. Esposito, John (ed.), *The Oxford Dictionary of Islam*, Oxford: Oxford University Press: 2000.
26. Esposito, John, *Islamic Threat: Myth or Reality?* Oxford: Oxford University Press: 1999.
27. Fuller, Graham, “Islamists in the Arab World: The Dance around Democracy”, *Carnegie Papers*, No.49, September 2004, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2005 12 07].
28. Fuller, Graham, *The Future of Political Islam*, Palgrave Macmillan: 2004.

29. Hamed al-Ali, "Ma'zaq Hamas (Hamas dilemma)", 2006 01 27, <<https://www.alhesbah.org/v/showthread.php?=49903>> [Žiūrėta 2007 02 18]
30. Hamzawy, Amr, "The Key to Arab Reform: Moderate Islamists", *Carnegie Papers*, No.40, August 2005 <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 03 12].
31. Hamzawy, Amr, Carrie Rofesky, "Engagement or Quarantine: How to Deal with the Islamist Advance", *Carnegie Endowment Round Table Transcript*, June 28, 2006 www.carnegieendowment.org [Žiūrėta 2006 09 16].
32. Hatina, Meir, *Islam and Salvation in Palestine: The Islamic Jihad Movement*, Dayan Center Papers 127, Tel Aviv University: 2001
33. Hawthorne, Amy, „Political Reform in the Arab World: A New Ferment?“ *Carnegie Papers* No. 52, October 2004, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2006 02 10].
34. Huntington, Samuel, *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman, OK: University of Oklahoma Press, 1991.
35. Ikhwan Online, "Jordan's IAF Appoints Christian An Administrative Leading Member", *February 20, 2007* <www.ikhwanonline.com> [Žiūrėta 2007 03 10].
36. International Crisis Group, "Islamic Social Welfare Activism in the Occupied Palestinian Territories: A Legitimate Target?" *ICG Middle East/North Africa Report*, no. 13 (April 2, 2003), www.icg.org [Žiūrėta 2006 05 12].
37. Isseroff, Ami, „A History of the Hamas Movement“, 2004 <<http://www.mideastweb.org/hamashistory.htm>> [Žiūrėta 2007 05 15].
38. Kramer, Martin, „Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?“, *Middle East Quarterly*, Spring 2003.
39. Leiken, Robert S., Steven Brooke, "The Moderate Muslim Brotherhood", *Foreign Affairs*, Vol. 86, No. 2
40. Mitchell, Richard, *The Society of the Muslim Brothers*, Oxford: Oxford University Press: 1969 m.
41. Ottaway, Marina and Carothers, Thomas, „Democratic Mirage in the Middle East“, *Carnegie Papers*, No. 20, October 2002, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2005 12 10].
42. Ottaway, Marina and Carothers, Thomas, „Funding Virtue. Civil Society Aid and Democracy Promotion“, *Carnegie Papers*, 2002 <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2005 12 07].
43. Ottaway, Marina, „Democracy and Constituencies in the Arab World“, *Carnegie Papers*, No. 48, July 2004, <www.carnegieendowment.org> [Žiūrėta 2005 12 07].

44. Paz, Reuven, „The Islamic Debate over Democracy: Jihadi-Salafi Responses to Hamas' Victory in the Palestinian Elections“, *GLORIA*, Occasional Papers Vol. 4, Nr. 1 (January 2006), <www.e-prism.org> [Žiūrėta 2006 05 12].
45. Piscatori, James, „Islam, Islamists and the Electoral principle in the Middle East“, *International Institute for the Study of Islam in the Modern World (ISIM)* 2000 <www.isim.nl/files/paper_piscatori.pdf> [Žiūrėta 2007 03 16]
46. Potter, David, David Goldblatt, Margaret Kiloh, and Paul Lewis, eds., *Democratization*, Cambridge: Polity Press, 1997.
47. Roy, Olivier, *The Failure of Political Islam*, Cambridge: Harward University Press, 1994.
48. Roy, Sara, “The Transformation of Islamic NGOs in Palestine”, *Middle East Report*, No. 214, p. 25
49. Sageman, Marc, *Understanding Terror Networks*, University of Pennsylvania Press: 2004.
50. Salama, Vivian, “Sending Mixed Signals”, *the Daily Star - Cairo, Egypt*, February 08, 2006, <<http://www.ikhwanweb.com>> [Žiūrėta 2007 04 26].
51. Saleh, Yasmine, „Muslim Brotherhood in final preparations to establish a political party“, *Daily Star Egypt*, 2007 01 14, <<http://www.dailystaregypt.com/article.aspx?ArticleID=4972>> [Žiūrėta 2007 04 12].
52. Schwedler, Jillian, “Islamist-Leftist Cooperation in the Arab World”, *ISIM Review* 18, Autumn 2006, <www.isim.nl/files/Review_18/Review_18-10.pdf> [Žiūrėta 2007 02 13].
53. Schwedler, Jillian, *Faith in Moderation: Islamist Parties in Jordan and Yemen*, University of Meryland: 2006.
54. Silverstein, Ken, „Parties of God: The Bush Doctrine and the Rise of Islamic Democracy“, <<http://www.harpers.org/archive/2007/03/0081425>> [Žiūrėta 2007 04 23].
55. Takeyh, Ray, and Gvosdev, Nikolas K., *The Receding Shadow of the Prophet*, Westpoint, Connecticut London Praeger: 2003
56. The National Security Strategy of the USA, March 2006, <<http://www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf>> [Žiūrėta 2007 05 20].
57. White House Press Release, <<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2004/06/20040602.html>> [Žiūrėta 2006 06 15].
58. Zambelis, Chris, “The Strategic Implication of Political Liberalization and Democratization in the Middle East”, *Parameters*, Vol. 35, Autumn 2005.
59. Zubaida, Sami, *Trajectories of Political Islam: Egypt, Iran and Turkey*, The Political Quarterly Publishing Co. Ltd. 2000.

Interneto nuorodos:

1. Freedom House, www.freedomhouse.org
2. United Nations Development Program, www.undp.org
3. CIA World Factbook, www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/index.html
4. European Forum for Democracy and Solidarity, <http://www.europeanforum.net/organisation.php>
5. Transparency International, 2006. www.transparency.org
6. Carnegie Endowment, www.carnegieendowment.org
7. International Crisis Group, www.icg.org
8. musulmonų Brolijos tinklalapis: www.ikhwanweb.com
9. musulmonų Brolijos tinklalapis: www.ikhwanonline.com
10. musulmonų Brolijos tinklalapis: www.ikhwanpress.com
11. musulmonų Brolijos Jordanijoje tinklalapis: www.ikhwan-jor.com
12. Islamo Veiklos Fronto (IVF) tinklalapis: www.jabha.net
13. Neoficialus Hamas tinklalapis: www.palestine-info.com

SUMMARY

The Impact of Political Liberalization on Islamist Organizations: The Case of the Muslim Brotherhood

In the context of promoting democracy in the Middle East, the inclusion of Islamist political parties in electoral politics has become the issue of debate. This research paper examines whether electoral participation by Islamist political parties engender moderation in their politics. The hypothesis is that political pluralism and state institutions moderate the ideological convictions of the Islamist organizations.

The case of the Muslim Brotherhood is analyzed since it is the biggest and most influential among Islamist organizations in the Muslim world. The following analysis is based on the Islamists' approach towards the participation in general elections in Egypt, Jordan and the Palestinian territories. The focus of this analysis is on the possible moderation on sensitive political issues, such as the implementation of the Islamic law, the status of religious minorities, attitude towards the use of violence, political and personal rights and liberties. The topics covered are: a) the motivation and ideological justification of the Muslim Brotherhood to participate in electoral politics; b) Institutionalization of participation in the electoral politics by setting up political parties and making alliances with other political players; c) analysis of the political program and its outcome.

Conclusions of the research are as follows:

- 1) Islamists in the Middle East are the most prominent opponents to authoritarian or semiauthoritarian regimes because of their mass constituencies.
- 2) Muslim Brotherhood is a pragmatic and strategically oriented organization that modifies its position on some issues when asserting for a more political role. Yet the Muslim Brotherhood is a diverse organization since it combines political, social and religious activities. Therefore, there is a disagreement in the ranks of the organization on the manner of further political engagement.
- 3) Islamist political parties tend to cooperate with secular political forces and parties when running for parliamentary elections, however, cross-ideological interactions do not lead to the increased moderation of Islamist parties.
- 4) Mere participation in elections is insufficient to motivate Islamist organization to liberate its political platforms and agendas. In order to avoid confrontation with its

ideological commitment, the Muslim Brotherhood tends to remain vague on sensitive issues such as the practical implementation of the islamic law.